

KOMÁROMI JÁNOS

**MUNKÁI
GYŰJTEMÉNYES KIADÁS**

ÁLL A MALOM

**BUDAPEST
GENIUS KÖNYVKIADÓ RT.
KIADÁSA**

Copyright by Genius, Budapest.

46462. — Révai.

MEGYEK AZ APÁMMAL

Elemi-iskolai elsősztályú legényke voltam s a falu közepetáján laktunk, szemközt a haranglábbal. Nagycsütörtök délutánja volt ez s szegény anyám a húsvéti kalácsot sütötte a kemencében. Estetájt lehetett, amikor megnézte a három kalácsot, de ugyanakkor föl is zokogott oly szívettépőn, hogy alacsony házunk előtt meg-megálltak a járókelők:

— Ugyan mi baja lehet megint ennek a fiatalasszonynak?

Édesanyám akkor már ráborult az ágyra s kétségbeesve jajgatott:

— Istenem, Istenem, hogy te is csak a szegénységet tudod meglátogatni! Jaj, mi lesz velünk a feltámadási ünnepre? Oda a kalácsom!

A kalács valóban odalett s így nem volt mit megszentelni a plébános úrnak. Pedig a szép kalács külön büszkesége volt addig minden húsvéton szegény anyáknak. Úgy látszik, romlott lisztet kaphatott a kalácshoz, de hogy a molnár vagy a boltos-é az oka: nem emlékszem már harminchat esztendőnek ködein keresztül. Ám lehetséges lehetett, hogy kölcsönkértük csak azt a lisztecskét.

Anyánkat rázta a zokogás:

— Istenem, mit vétettünk neked, hogy mindíg csak minket sujtasz!?

Akkor nyitott be az apám. A kovács-szín felől jöhetett valahonnét, hol a patkoltató falusiakkal, esetleg távoli idegenekkel beszélgette ki magát kedvére. Ráért bőven! Tudniillik ekkor is úgy álltunk, hogy hetek óta foglalkozás nélkül tengett a nagy világban s várta-várta a jószerencsét. Ahogy látta anyánkat elfúlt jajveszékeléssel az ágyra borulva, meglepetve kiáltott fel:

— Valami baj van megint?

Szegény anyánk eljajgatta ekkor, hogy úgy látszik, csírás lehetett az élet, melyből a lisztet örölték s ezen a liszten adhatott túl a zsidó. Mert nyúlós volt a kalács s ahogy felvágták, akár a szalonna: széle csúnyán elvált a belétől. Tudta az apám tüstént, mi a teendő, mert csitítgatva szólt:

— Nyugoggyál meg, Mária! Hónap segiccséért indulok Vinkóera az öregekhez, Jankelt pedig megpofozom, mihent elékapom legközelebb!

Édesanyám mintha fölfigyelt volna az ötletre s csak alig szipogott már. Apám az asztalhoz telepedett a közben, feltúrt hajáról levette a kalapot és sokáig nézett maga elé. Egyszer megszólalt még, de olyan hangon, mintha idegen világokban járt volna az eszével:

— Holnap, nagypénteki napon indulok s nagyszombat délben itthon leszek. Hozok egy hátulsó-sódart is: legalább jól beeszek egyszer...

— Édesapám, vigyen magával engemet is! — kértem esengve.

Az öreg rábólintott:

— Nem bánom, gyöhetsz!

Ilyen előzmények után történt, hogy másnap, jókorreggel, útrakészen álltunk. Apám vállára lökte a tarisz-

nyát, miután előzően kenyeret s némi maradék-szalonnát dugott bele. Az utolsó pillanatban felkiáltottam:

— Édesapám, hozza el a nagybotot is!

— Minek a, fiam?

Azt hiszem, csupa aggodalom lehettem:

— Hátha találkozunk Fityerával!

— Fityerával? — s annyi fölény közt mosolygott, ami természetes is volt oly erejű embernél, amilyenek az apámat ismerték, míg e világban küzdött az élet nehézségeivel. — Avval a nyáribetyárral? Ilyenkor még téli vackán hever s különben is az ő baja volna!

Kihúzta magát, úgy nyilatkozott Fityeráról:

— Mertha elibem tanálna állni, mi lenne akkor?

Van egy rozsdás flintája, azt elszedném tőle s úgy végigfenekelném a boldogabb végivel, hogy attul vakarózna három hétig!

Elbúcsúztunk a kis családtól s nekivágtunk az útnak. Hétesztendőske lehettem ama tavaszélen, de tudtam, hogy kibírom az utat azért... Hisz anyai nagyapámékhoz igyekeztünk, Istenem!

Mert akkor élt még a szent öreg s gondoktól nem zaklatva virult és gyarapodott nagy családja Vinkócon.

Dobogott a szívem, valahányszor nagyapámék háza felé indulhattam el a messzeségből.

Elsőgazda volt az uradalomban s nyugodt értelmére szívesen fölfigyeltek az urak is. A békét és az összetartást hirdette szakadatlanul s talán azért is áldotta az Isten minden lépésében. Szál-ember volt sárga magyar bajússzal s valahányszor nagyobb elhatározás előtt állt, megállapodván, körülnézett a határban (legtöbbször az erdő szélében vagy valamelyik halmon!), a földre tette le kalapját s imádkozni kezdett halkán, mialatt a szel-

Akkor nyitott be az apám. A kovács-szín felől jöhetett valahonnét, hol a patkoltató falusiakkal, esetleg távoli idegenekkel beszélgette ki magát kedvére. Ráért bőven! Tudniillik ekkor is úgy álltunk, hogy hetek óta foglalkozás nélkül tengett a nagy világban s várta-várta a jószerencsét. Ahogy látta anyánkat elfúlt jajveszékeléssel az ágyra borulva, meglepetve kiáltott fel:

— Valami baj van megint?

Szegény anyánk eljajgatta ekkor, hogy úgy látszik, esírás lehetett az élet, melyből a lisztet örölték s ezen a liszten adhatott túl a zsidó. Mert nyúlós volt a kalács s ahogy felvágták, akár a szalonna: széle csúnyán elvált a belétől. Tudta az apám tüstént, mi a teendő, mert esítgatva szólt:

— Nyugoggyál meg, Mária! Hónap segíceségért indulok Vinkóóra az öregekhez, Jankelt pedig megpofozom, mihent elékapom legközelebb!

Édesanyám mintha fölfigyelt volna az ötletre s csak alig szipogott már. Apám az asztalhoz telepedett a közben, feltúrt hajáról levette a kalapot és sokáig nézett maga elé. Egyszer megszólalt még, de olyan hangon, mintha idegen világokban járt volna az eszével:

— Holnap, nagypénteki napon indulok s nagyszombat délben itthon leszek. Hozok egy hátulsó-sódart is: legalább jól beeszek egyszer...

— Édesapám, vigyen magával engemet is! — kértem esengve.

Az öreg rábólintott:

— Nem bánom, gyöhetsz!

Ilyen előzmények után történt, hogy másnap, jókorreggel, útrakészen álltunk. Apám vállára lökte a tarisz-

nyát, miután előzően kenyeret s némi maradék-szalonnát dugott bele. Az utolsó pillanatban felkiáltottam:

— Édesapám, hozza el a nagybotot is!

— Minek a, fiam?

Azt hiszem, csupa aggodalom lehettem:

— Hátha találkozunk Fityerával!

— Fityerával? — s annyi fölény közt mosolygott, ami természetes is volt oly erejű embernél, amilyenek az apámat ismerték, míg e világban küzdött az élet nehézségeivel. — Avval a nyáribetyárral? Ilyenkor még téli vackán hever s különben is az ő baja volna!

Kihúzta magát, úgy nyilatkozott Fityeráról:

— Mertha elibem tanálna állni, mi lenne akkor?

Van egy rozsdás flintája, azt elszedném tőle s úgy végigfenekelném a boldogabb végivel, hogy attul vakarózna három hétig!

Elbúcsúztunk a kis családtól s nekivágtunk az útnak. Hétesztendőske lehettem ama tavaszélen, de tudtam, hogy kibírom az utat azért... Hisz anyai nagyapámékhoz igyekeztünk, Istenem!

Mert akkor élt még a szent öreg s gondoktól nem zaklatva virult és gyarapodott nagy családja Vinkócon.

Dobogott a szívem, valahányszor nagyapámék háza felé indulhattam el a messzeségből.

Elsőgazda volt az uradalomban s nyugodt értelmére szívesen fölfigyeltek az urak is. A békét és az összetartást hirdette szakadatlanul s talán azért is áldotta az Isten minden lépésében. Szál-ember volt sárga magyar bajússzal s valahányszor nagyobb elhatározás előtt állt, megállapodván, körülnézett a határban (legtöbbször az erdő szélében vagy valamelyik halmon!), a földre tette le kalapját s imádkozni kezdett halkán, mialatt a szel-

lőcskében meg-meglebbent halántékánál a haja, ahol erősen őszült már.

Mentünk-mentünk Vinkóc irányába. Kilépvé szaporán, mert alkonyatra szerettünk volna Vinkócon lenni.

Nagypénteki nap volt ez, szomorú délelőtt... Terhes felhők búsultak a magasban s amerre elhaladtunk, olyan volt a csönd, hogy beleborzongtunk. Átmentünk már a kisztei erdő tisztásain s messzebről egy falu látszott. Talán éppen Kiszte. Mély völgyben feküdt, köröskörül fekete dombok magasodtak, a leghegyesebb dombon barna fészület nyúlt föl a gyászoló mennyboltnak s e fészületről nagy messzeségekbe fehéredett a Megváltó pléhalakja.

Odanéztem megindultan:

— Édesapám, mikor halt meg Jézus-Urunk?

— Hogy mikor? — s eltöprengett utána, mialatt egyre közeledett felénk Kiszte község. — Nem igen tudnám kiszámítani, mert rég tanultuk az oskolába, csak azt tudom, hogy mostanába lehetek egyidős vele. A napokba multam harminchárom... De megálljatok!

Rebbenten néztem reá, hogy kire vonatkozhatik ez a fenyegetőzés? Az öreg folytatta, inkább sajátmagához, mint hozzám:

— Mai éccakán azt álmodtam, hogy szembeálltam a keresztfával, a keresztfán meg Jézus-Urunk volt, de élő állapotba s arca kínba volt a szenvedéstől... Hanem várjatok!

Ijedten akasztottam meg:

— Kire mondta édesapám, hogy: várjatok?

— A zsidókra, fiam — bölintott súlyos gondok közt. — Mert ők az oka mindennek. Már rég le kellett volna számolni velök, de nem lehet Szopkó sógor miatt...

— Miska bácsi összetart tán a zsidókkal?

— Hát tudod, fiam, nem egészen, de majdnem. Mert a hátuk megett piszkolja őket, de a kocsmába mindig szépeket mondogat Vájnstoknak, Piciknek meg Pondrónak, mert csak így kap hitelbe egy hörpentés pájinkát. Hát ezért mondom, hogy ilyen emberre sose lehet számítani...

Magamat is levert a Szopkó Miska bácsi határozatlansága, mert láttam már, hogy miatta nem lehet számonkérni Vájnstokkot, Piciket meg Pondrót... Azalatt pedig mind-előbbre nyomultunk a szomorú tájon.

Mert szomorú s az enyészetbe süllyedt volt a világ ezen a Nagypénteken. Az égen felhők, a földön tompa színek s lábainknál halott-csöndben nyúlt ki az Ondavamente. Csak messze, a nagy lapály közepetáján csillant meg valami higanyszínű fény. Tudtuk, hogy az Ondava az ottan, mely a gátak tetejéig dagadt föl a multheti esőtől.

Hiába volt azonban minden erőfeszitésem!

Hiába próbáltam másra fordítani csüggedt gondolataimat, mert az az ijesztő kisztei feszület mind fenyegetőbben ágaskodott fölfelé a gyász-kárpitba vont mennyboltoknak, mialatt mi lefelé ereszkedtünk az erdőből. Gyengülni éreztem a lábamat, míg az öreg dobogott a csizmáiban. A közben — szakadozva — magamagának panaszkodott, mint akit végsőkig megviseltek a csapások:

— Én Istenem, mennyi a teher rajtam! Csak forogok a világba, mint a falevél, oszt ráadásul odalett a húsvéti kalács is... Nem így gondoltam a családi életemet, mikor még a pesti kaszárnya udvarán pucoltam az ágyumat. Hej-haj!

Mert tűzér volt az öreg: nem akármilyen pedig! Ám abban a pillanatban már el is lökte magától a világ gondját:

— Majd lesz valahogy azért... Fiam, azt mondom én teneked, hogy mihent beérünk Vinkóéra, beeszünk vagy három napra a nagyanyádnál, oszt holnap reggel nagyvígán gyövünk majd visszafele. Úgy megrakom magamat sódarral meg bélessel, hogy nyögni fogok bele! De hazaviszem, ha beleszakadok is...

Alig figyeltem reá többet. Mert amint lejjebb-lejjebb haladtunk volna a lejtős részen, a kisztei fészület feljebb-feljebb hágott a dombtetőn. Nem mertem már arra nézni s csak akkor lélekztem egy mélyet, amikor balra csaptunk át, toronyiránt Bodzásújlaknak. Azontúl sem volt bennem bátorság, hogy óvatosan hátrafelé pillantsak. Különben is messzebb jártunk már...

Felejthetetlen tájakon törtünk előre. Apám olykor letekintett reám s közömbösen kérdezte:

— Nem vagy fáradt, fiam?

— Nem, édesapám.

— Akkor rendben van — és bólintott. — Ha minden úgy megy, ahogy számítom magamba, délfelé betérünk a Binyó-koesmába, ott felhajtok egy pohár törkölyt s eszünk valamit a szalonnából. Akkor danolva megyünk tovább Vinkócnak.

Úgy is lett!

A szomorú és setétszín tájon alig találkoztunk emberrel vagy valami vándorral. Apám Krisztus kinszenvedéseiről beszélt a hosszú-hosszú úton, ami csaknem könnyekre fakasztott. Azalatt nem mertem megfordulni Kiszte falu felé, mivel tudtam, hogy a dombon felhőkig nyúlhatott föl már a fészület, mintha az emberiséget fe-

nyezetné, amiért annyi bűn árasztja el a világot. Olyan különös és olyan furesa volt az a vándorútunk, mialatt az apám dobogva lépett ki mellettem az úton. Sok minden megfordult gyöngé fejemben s csak azt az egyet nem tudtam megérteni, miért ölték meg az Üdvözítőt a zsidók, amikor csak jót akart nekik is?

Közeledett már felénk az Ondava, amikor sutatetejű csárda bukkant föl előttünk az útfélen. Apám letörölte izzadt nyakát:

— Háliszennek, itt a Binyó-kocsma!

Újabb meglepetés várt reám a kocsmában. Az apám tudniillik lekezelt a vén zsidóval, akárcsak Szopkó Miska bácsi s a helyett, hogy haragudott volna reá, nagy barátsággal csapta markát a markába:

— Rég nem találkoztunk, öreg... Aggyék csak aból a reszelősből!

Elhagyott volt a csárda belseje azon a napon. És ha a zsidó nem bóbiskolt volna föl a pult megett, azt hittük volna, hogy mindenki kihalt a világból. Haraptunk valamit, akkor az apám megtörölte kétfelől a bajúszát s szórakozottan szólt oda a kocsmárosnak:

— Isten áldja meg, kedves szomszéd! Holnap majd, ha visszafele gyövek, megadom azt a kis tartozást: most nem akad nálam apró...

S mentünk-mentünk.

A távolból meglátszott már a két vinkóci torony a dombtetőn, de közbeesett még az Ondava, melyet alig tudtak már tartani a magas és széles gátak. A híd alatt alig karhossznyira forgott a felpúposodott víz s befogtam a szememet, miközben apám a kezemnél fogva vitt. Nem mertem a vízre nézni, mert rémület rázott. S úgy

tetszett akkor, hogy apám imát suttog magában, ám amint ráléptünk volna a tulsó partra, legyintett:

— Igaz, hogy disznó-mód árad a víz, de mi az egy magyarnak!

Alig vonszoltam már magamat, de összevágtam azért a fogaimat, hogy minél előbb elérhessük Vinkócot. Hiszen tudtam, hogy odahaza kétségbeesve vár reánk az édesanyám. Körüskörül kibarkáztak a fűzfák s egyenest a nézpesti nagy réten vágunk keresztül a szomorú felhők alatt.

Jó-délután volt, amikor térdigporosan bevánszorgtunk a nagyanyámék házába... Volt öröm és felfordulás!

Mert a hírre, hogy szalonna lett otthon a kalácsból, feljajgatott a nagyanyám s a szemrehányások özöne közt tekintett az apámra:

— Tán megint pájinkázol, te Józsi s beittad a pénzt! Most oszt nem volt miből jó lisztet venni... Jaj, az a gégéd!

Apám azonban, miután felhajtott egy pohárával a keserűből, kézzel-lábbal tiltakozott:

— Ragaggyon földbe a lábam, ha többet iszok a kelle-ténél!

Szálmagas nagyapám csöndesen váltott velünk néhány szót, mialatt nagyanyám, ez a krumplitermetű aszszony, egyszerre rendes hangon fordult az apámhoz:

— Várj, fiam, majd megrakunk két tarisznyát... Istenem, Istenem, az a szegény leányom!

Bejött aztán a nagybátyám, Balogh János, ámde hangulat csak akkor lett igazán, amikor benyitott Szopkó Mihály maga, aki vőlegénye volt akkortájt a nagynénémnek. Azzal kezdte:

— No, holnapután vége lesz a böjtnek... De ideje is már, mert a koplalástól úgy kiszáradtam, mint egy hering!

Sok lenne elmondani azt a délutánt és estét, melynek folyamán ránközörgetett unokabátyám, Mátyás Mihály is, akinek váratlan megjelenése eseményt jelentett Vinkócon. Tudniillik mint esődöröshuszár jött haza szabadságra s vakító kardjával ahányszor végigesörömpölt a nagyutcán, az asszonynépek mind a kapuba futottak ki.

... Másnap első kakasszónál indultunk visszafelé. Apámnak olyan két tarisznyát akasztottak a nyakába, hogy messze elállt az oldalától mind a kettő. Volt azokban sódar, liszt, szárazkolbász meg szalonna, hogy alig tudott mozdulni tőle az öreg. Érzékeny búcsú után nagybátyám elkísért bennünket az Ondaváig és sokáig nézett el utánunk a gátról, míg átkeltünk az áradásban nyöszörgő hídon. Azontúl is úgy maradt tovább, míg csak láthatott bennünket. Elhaladtunk a közben a Binyókocsmá előtt, de nem tértünk be. Jesztreb falu előtt lihegtünk már, amikor fejhezkapott az apám:

— Teremtésit, nem adtam be a zsidónak a tennapi pájinka árát! De nem baj azért... Tudja, hogy úriember vagyok.

Szomorú, igen szomorú volt ez a nap is, amelyen Krisztus Urunk feküdt a sziklasírjában. Nehéz felhők az égen, barna szín a mindenségben és senkivel-senkivel nem találkoztunk a hosszú úton. Mintha mindenki a házába vonult volna vissza, a Megváltó kínszenvedéseinek méltó, bűnbánó lélekkel.

Kiszte felé közeledtünk már s ahogy fölnéztem volna egyszer, rémüldözve láttam, hogy a kisztei dombtetőről

közeledik felénk a fekete fészület. És mert lefelé hajlott az út, a fészület egyre-inkább az égnek magasodott. Nőtt és nyúlt Krisztus keresztfája... Réműlet rázott...

Ebéd után szeretttük volna elérni a falunkat, tehát minden erőnkől ki kellett lépünk. És míg magam alig vánszorogtam már, apám csizmái alatt dobogott a föld...

AZ ISKOLAKERÜLŐ

I.

Talán utoljára mosolygott föl a szeptember.

Magam, mint nagyobbacska elemi-iskolai nebuló, a házunk tornáckáján sütkéreztem a gyengülő napfényen, mivel harmadik hete volt már, hogy bágyadtságba estem. Ott ültem a búcsúzkodó fényen s vigyáztam a házunkra meg a tenyérnyi kertecskére. Apám a faluvégen dolgozott valahol egyik komájánál, édesanyám a vásárba hajtotta el a két kis süldőt s úgy volt, hogy nem is tér meg este előtt... Messze volt a város és ha nem sikerült túladni a két malackán, vissza is kellett hajtani őket. Jóska öcsém az iskolában volt, ha igaz. Harmadfélhéttel előbb iratta be apánk az első osztályba.

A tornáckán heverésztem a cirógató napocska alatt s nehéz szívvel figyelgettem a falu fölötti dombra, melynek tetőrészen az iskola állt. Mert gyerekek játszadoztak az iskola körül, futócskát játszva nagy kiáltozással, mi alatt más gyerekek odabent próbálgattak egy hazafias dalocskát. Alig-hallhatóan vert le a nóta a falu nagy-utcájáig:

*Ezer esztendeje annak,
Hogy a magyarok itt laknak...*

Ott kellett hancúroznia Jóska öcsémnek is valahol.

Üldögéltem a tornácán, jóleső kis szomorkodással és elvágyakozón. Mert a tündöklő fényben szálltak, végtelenül szálltak a pókhálók s messziről látni lehetett a radványi hegyeket sárgulón, melyek oldalából pásztor-tüzek csillogtak felénk minden este.

Akkor ért haza az apám. Belépvén a kiskapun, közböbösen állt meg előttem:

— No, hogy vagy, fiam?

— Köszönöm, kedves apám, — szóltam csöndesen — három nap óta jobban érzem magamat. Holnap már iskolába megyek...

Az apám most maga elé nézett, mintha valami egyébre talált volna gondolni hirtelenül. Úgy kérdezte aztán:

— Jóska itthon volt ebédre?

— Igenis. Adtam neki a tegnapi paszulyból, akkor oszt megint iskolába ment vissza....

A reakövetkezett néhány szünet alatt kitört aztán a botrány!

Az iskola felől jövet megláttuk ugyanis Szikora tanító urat, fényeshátú zsakettjében, amint a nagyutca irányába igyekezett. Szemlátomást ingerült állapotban s egyenesen a házunknak. Úgy is volt! A kapun nem lépett be, csak megállt a kerítésen kívül s miután főhajtással üdvözölte volna az apám, ő is bökött valamit a kalapján. Majd így kezdte:

— Önnek, Mudrony, bizonyára tudomása van róla, hogy elpusztul a nemzet, mely tudomány nélkül való!

Apám nem igen érthette a tanító úr kijelentését, mert csuklott egyet:

— Miről van szó, tanító úr, kérem alázattal? Tudniillik nem vagyok tisztába a dolgokkal...

A tanító úr tüstént a lényegre tért át:

— Ön, Mudrony barátom, közel három héttel ezelőtt az állami elemi iskola első osztályába iratta be József nevű kisebbik fiát is, ámde az első két napot leszámítva, nem láttam még iskolánkban e tapasztalatlan tanköteles ifjút...

Apám meghökkent, magam megriadtam. Mert Jóska öcsém, mióta magamnak otthon kellett maradnom a belső gyengeségem miatt, minden reggel és minden ebéd után pontosan elindult az iskolába. Nyakába kerítve a virágos subácska, melyet akkoriban varrattak neki édesanyámék, a subácska alatt a tarisznya, a tarisznyában az ábécéskönyv. A könyv mellett, papirosba csavarva a lekváros kenyér... És most tessék!

Apám bűtől környezve, leverten nézett a tanító úrra:

— Akkor biztosan a határba csavarog valahun az a kis csiszlik... Mingyárt utánanézek, tanító úr.

Szikora tanító úr észrevehető fölgerjedésben indult meg visszafelé a dombnak. Apám ugyanakkor a Suta-domb irányának vette útját, melynek tulsó felén a falusi gulya legelt. Magam még mindig gyenge voltam kissé, de azért sarkába szegődtem az apámnak, mert sajnáltam már megtévelyedett öcsémet. És mert éreztem, hogy nagy leszámolás lesz itt hamarosan.

II.

A falu déli vége alatt emelkedett a Sutadomb. Tulsó vége már az iharosi erdőnek lejtősödött.

A Sutadomb tetején félbemaradt bánya barnult,

mint egy lyukas fog odva, azon túl fényes-zöld fű selymesedik lefelé. A tavarnai országúton túl a Sikolyapatak csavarog arany színű bokrok között s a bokrokban teméntelen fészek búvik meg. Még messzebb másik domboldal, báránycsokorok szoktak ugrádozni rajta, miközben subáján fekszik maga a juhász. A patak és a domb hátában pedig a tavarnai erdő hallgat rejtelmesen, ha meg kis szél indul, harsogni kezd, miként az orgona.

Apró betyárnak s egyéb madárfészek-haramiának való tájék ez!

Apám megállt a Sutadomb tetején, én-magam mellette. Körülnézett a környéken hosszan, később a gulya felé tekintett el sokáig, mely ott legelt, mindjárt az országútnál s akkor felkiáltott:

— Ott van az a csavargó!

A csavargó Jóska öcsém volt persze. A gulyás éppen sugárt font az ostorába, Jóska a gulyát terelgette akkor is. Távolabbról is jól lehetett látni, hogy alig ért szügyéig a teheneknek, de azért lelkesen hajkurászta a jószágot. Olyan bot nyúlt ki a markából, hogy messzire fölért a feje fölé s hallottuk már a hangját is, mely vékonyka volt, akár a csengettyű:

— Hé, Riska! Ne te, Zsófi!

Tehát névszerint ismerte már az egyes állatokat.

Csak akkor torpant vissza, hogy megpillantotta az apámat. Megtorpant s kerek és suta kalapja alól Jacosan nézett velünk farkas-szemet. Mert akkor már lefelé tartottunk a dombról. Zsinóregyenesben.

Ahogy elérte volna az apám, balkarjánál kapta meg a konok legénykét s kemény és csontos markával olyan nehányat húzott rá, hogy porzott a subácska:

— Ná, te lingár! Hát azért vettem meg a könyveket, hogy elkerüld az oskolát!

Jóska, noha egészen babszem-ember volt azon a rég elsüllyedt öszön, ingerülten fordult szembe az apámmal:

— Azért se nem járok iskolába!... Csordás leszek!

Erre kapott még vagy tizet, hogy csak úgy puffant. A gulyás maga valamivel odább fonta a szíjostort s úgy tett, mintha semmi sem érdekelné a világból. Apám méregtől csattanva kiáltott feléje:

— Mióta jár ide ez a gaz kölyök?

— Mán vagy két hete kerülgeti a gulyát! — kiáltott vissza a gulyás. — Mondtam neki, menjék mán tanulni, de nem hallgatott reám, oszt mindég itt ette meg a lekváros kenyérét...

Apám most maga előtt kezdte hajtani Jóskát, hazafelé, hogy ott külön leszámoljon vele. Jóska szaporán szedgette kúrta lábait, mialatt felettünk csodafényben vitorláztak a pókhálók. S többször dűnnyögte maga elé:

— Azért se nem fogok tanulni...

Apám fel volt bősztülve, ezt láttam rajta. Ahogy hazaértünk volna, mégegyszer elnadrágolta Jóskát, aki konokul vágta össze a fogát. Rákiáltott:

— Mi lesz belőled? Betyár, mint Pistikből?

— Betyár leszek, — csattant vissza Jóska s egy izom nem rándult a pufók arcocskáján.

— Akkor mehatsz világgá! — toporzékolt az apám. — Ne kerülj többet a szemem elé!

Csak ekkor tudtuk meg, hogy mióta benne voltam a tartós gyengességben, Jóska egyszer sem ment iskolába, ahol osztálytársai épp az *i* betűvel viaskodtak. A helyett a Sikolya-patak közt kószálgatott kedvire s gátat próbált

építeni kövekből, máskor a falusi gulyát terelgette a hosszú bottal... Apám akkor már lefelé haladt a falun: valami dolga után ment.

Ketten maradtunk az udvaron s édesanyám még mindig nem tért vissza a városból.

Egyszer csak megmozdult Jóska. Igazított valamit a virágos subácskán, görbe botocskát kerített, aztán elém-állt s kezet adott:

— Én most elmenek...

— Hová? — kérdeztem riadtan.

Dacosan szólt:

— A világba. Mert apám mondta. De még se nem tanulok!

Ott hevertem bágyadtan a tornáckán, a melengető napocska alatt. Nem vettem komolyan az öcsémet, aki föl-felé indult neki a nagyutcának. Gondoltam, ha jön a sétét, esze nélkül fog hazatrappolni. De, mert másfél óra múlva sem jelentkezett, utána siettem a falu északi végéig. Az utolsó ház után megálltam, mivel az egyik krumpliföldön észrevettem Jóskát. Ott guggolt nagyobb legénykék társaságában, amint krumplit sütöttek száraz krumpliszáron. Alacsonyan dült el a füst s vígan voltak a lurkók, csak az öcsém látszott komornak. Nyugodtan fordultam vissza s visszaültem a tornáckára, melegedni a búcsúzkodó napfényen.

Estére hajlott már, amire hazáig vánszorgott édesanyánk, de a két süldöcskével. Mert olyan szerencsétlenek voltunk szegénységünkben! Édesanyánk riadtan nézett körül:

— Hát Józsika hol van?

Ahogy beszámoltam volna neki az öcsém súlyos lecsú-

szásáról, otthagya az udvaron a két rőfögő malackát és mert ereszkedni kezdett már a homály, a felvég felé lobbant poros szoknyájában. S felsírt:

— Teremtőm, hova lehetett az a nevetlen apróság?

III.

Lélekezszakadtan futottunk mindketten a felvégnék.

Mindenfelől szállt az este... Itt-ott egy tehenet hajtottak a nagyutcán s többen néztek el hosszan az anyám után, aki alig volt eszénél s többször kiáltotta maga elé:

— Máriám, segíts!

Elértük a felvéget, melynek utolsó házával szemközt magányos jegenye állt. (És áll ma is, ha ki nem dütötte az idő.) Két-három csillag pislogott, különben kísérteti színekben gomolygott elő az őszi setét. Jobbfelől, a dombról, mintha felrémllett volna a temető... Édesanyám kétségbeesve pillantott a Mihalyinak nyúló megyei útra, mely pár lépés után beléveszett a feketedő estébe... De a Mihalyi felé nyúló megyei úton ugyanakkor néhány gyerek bukkant ki a setétből. Édesanyám kitárt karral lobbant eléjük:

— Nem láttátok valahol az én Józsika fiamat?

— De igen, Mudrony néni, — válaszolt a legértelme-sebb fiúcska, (talán Hrivnyák Miska) miközben valamennyien rebbenten álltak meg. — Az elébb velünk volt még, mikor a krumplit sütöttük, de nem akart hazagyönni...

Szegény anyám csaknem térdrebukott:

— Istenem, minek engedtétek el?

— Mert azt mondta, — feleltek egyszerre többen is — hogy ő Pistik lesz . . .

— Mi lesz? — riadt meg az édesanyám.

A gyerekek úgy válaszoltak, egymást előzve:

— Hogy betyár lesz az erdőbe!

Szegény anyám összecsapta a két kezét, a feje fölött:

— Máriám, csak most az egyszer segíts!

S futni kezdtünk a megyei-úton, miközben jobbról visszafelé futott a temető, balkéz felől viszont, a Ronyva kiöntései fölött, régi földosztó-mérnökök lelkei ugráltak a lámpásaikkal, melyeket lidérceknek is mondtak némelyek. Magam az anyám után lihegtem, elhagytuk már a mély-árok repülőhídját, közeledett már felénk a bakterház, mert hallottuk a vasúti harang jelzését, amikor egyszerre visszatörpant az anyám, megfordult s annyit sűgött felém lelkendezve:

— Ott megy . . .

Nagyon magába merülhetett Jóska öcsém, ha nem hallotta meg lépteinket s el lehetett szánva mindenre, hogy nem félt az alig derengő estében, mely akkorára mindent befönt már holló-hajával. Ment-ment az üres tarisznyával, vállán a virágos subácskával, jobb kezében a görcsös botocskával.

Néhány nesztelen lépéssel utólérte az édesanyánk s könnyes arccal borult föléje:

— Hát te hová indultál, kisfiam?

Jóska merészen nézett szembe szegény szülénkkal, akinek annyi bánatot okoztunk valamikor mi ketten:

— Menek a világba, mert apám mondta!

— Dehogy mégy! — nevetett könnyesen az édesanyánk. — Dehogy is eresztelek, fiacskám!

S megmarkolta a szabad balkezénél.

Félóra múlva otthon voltunk hárman, mert az apánk egyre késett még. Hasábfák pattogtak a pitvar tűzhelyén: vacsorát készített az édesanyánk... Akkor már lobogva égtek odafent a csillagok s Jóska, akit alig bírtunk hazáig húzni ketten, még mindig a pitvarajtóban állt, ajtófélfának támasztott háttal.

Édesanyánk fölenyhült kissé s jószívvel biztatgatta:

— Holnap magam viszlek fel az iskolába, kisfiam...

— Azért is nem fogok tanulni! — motyogta megátalkodottan Jóska.

— Mi lesz belőled akkor, fiacskám?

Jóska sötéten hajtotta le az arcát:

— Zsivány!

... A radványi hegyek felől pásztortüzek csillogtak lankadatlanul, a Sutadomb irányából meg a falusi gulya tartott hazafelé, mély kolompzúgással. Zengtek-bongtak a kolompok, hogy az egész Ronyva-völgy regett ebben a zúgásban...

MESSZI TŰZ LÁTSZIK...

Egyszer, késő őszi estén, Cser Mihállal beszélgettem. Azaz hogy csaknem kizáróan ő beszélt: magam hallgattam inkább. Éppen sóhajtott, de olyat, hogy beleremegett volna, aki hallja:

— Hej, ha jóllakhatnék eccer lekváros derelyével ebbe az életbe!

Ez volt talán egyetlen kívánsága e földi létben. Úgy látszott azonban, hiába minden sóhajtozása: nem tudott annyit enni sohasem a lekváros derelyéből, hogy elmondhatta volna magáról, — jóllaktam!

Kicsiny legény voltam még akkor, alig látszottam ki a csizmaszárból. Cser Mihály viszont rég túl volt már a katonasoron is és mint hetes szolgált a falunkbeli képviselő úr gazdaságában... Ezen a hidegedő estén én az apámra várakoztam a gazdasági-udvarban, Cser Mihály pedig szalmát hányogatott le az istálló padlásáról. Amikor már vagy negyedszekerre valót dobált le vasvillával, maga is leszállt a létrán és így kezdte, rég lemondva minden földi élvezetről:

— Én mondom neked, öcsém, hogy nincs jobb étel, mint a derelye. De nem túróval, hanem lekvárral!

Szánakozón kérdeztem, mert elszomorított ez a kilátástalan vágyakozás:

— Miska bácsi sok lekváros derelyét tudna megenni egyfolytába?

— Én, öcsém? — kérdezte vissza, miközben megállt a munkában s kifeszítette széles mellét. — Azt hiszem be tudnék vágni akár három kajsztronnal is...

Elszontyolodva hallgattam, Cser Mihály is abba hagyta a szót.

Azon a didergő őszön, ott álltam az istálló előtt feltűrt kabátgallérkával. Fönt felhők gomolyogtak a szélben s vadlibák láthatatlan oszlopa kiabált a felhők között, ide-lent azonban nagy volt a nesztelenség. Az urasági kert bokrai belévesztek már a fázékony homályba. Es ha az alacsony magasságban fölrepedtek olykor a felhők, nyugati irányba látni lehetett az elsőnegyedben álló hold sarlóját, amint üvegszínben táncolt a szarva hegyén. S akkor megint összecsapódtak a fellegek.

Ott álltam az istálló ajtajában s az apámra lestem, hogy haza kísérjen aztán... Azalatt pedig úgy tetszett föl több ízben is, mintha messzi délről, merre a megyei székváros feküdt, nyugtalanító szín kezdett volna fölveszteni. Messziről jött ez az ijesztő szín, talán a szemhatár karimáján is túlról: mintha száz falu gyult volna ki egyszerre s minden élő lelket riasztgatni kezdett a bíborözön visszfénye. Rémuldözve szóltam oda Cser Mihálynak:

— Nagy tűz lehet valahol, Miska bácsi.

Cser Mihály fölhajolt a szalmakötözgetésből, délnek fordult, sokáig nézett abba az irányba, majd így beszélt el-elgondolkozva maga elé:

— Mán megint gyujtogatnak arrafele... De nem esudálom, mikor annyi a szegénység s nincs szívök az uraknak... Hej-haj, kutyavilág! No, majd másképp lesz, ha meghalunk, mert odaát a földbirtokosok meg a képvi-

selők fognak dolgozni, mi meg a hasunkat vakarjuk majd...

És mialatt meg-megdideregtem a sűrűsödő hidegben, Cser Mihály tovább morfondírozott:

— Ámbár ebbe se hiszek sokat. Mert ha a másvilágon jódolga lenne a lelkeknek, nem mászkálnának vissza mindig és nem háborgatnának minket éccaka.

Kapva-kaptam a szón, hogy megtudjak valamit. S bátortalanul kezdtem:

— Miska bácsi látott már lelket?

— Hogy láttam-e, öcsém? — mosolyodott el sok gúny között, de a hangja levert maradt azért. — Minap tanálkoztam is eggyel a nagykútnál s úgy kezdtem trapolni, hogy még ma is sajog tőle a talpam...

Elhallgatott.

A közben pedig messziről, igen messziről, mindinkább pirosodni kezdett az ég alja, mintha az egész Bodrogköz lángok közt csattogott volna, idáig azonban csak a tüzek visszfénye tükrözött, hogy ráijesszen minden gazdagra: — jó lesz vigyázni!... Kékülő szájjal s a hidegtől topogva vártam az apámat. De akkor beszélni kezdett Cser Mihály:

— Mult héten gyövök haza a fonóbul, öcsém, egyszerű magamba. Volt már éjfél után, épp a Galgányék háza előtt húztam el, gondolkozva magamba, amikor félelem szállt meg hirtelenjében. Felkaptam erre a fejemet s csak látom még nagyobb ijedtségbe, hogy előttem, de kicsit oldalt, valami vékony és magas fehérség látszik. Odanéztem mégeccer s csak látom, hogy az a keskeny fehérség nyúlni kezd fölfele, mán egymagasba van a kút gémjével... Mingyárt tisztába voltam vele, hogy a halál jár a községbe, de akkor mán alig voltam eszemnél, mert

szakadt rólam az izzadság... Nem povedáltam sokat, hanem kieresztettem a lábom két szárát s úgy vágattam, mint egy ló. De azért lábujjhegyen... Mire az urasági-kert kapuja elibe értem, félig-hótt voltam. Visszanéztem vacogva s láttam, hogy az a magos fehérség akkor már olyan fent állt, mint a jegenyefák teteje... Valahogy ellihegtem még az istállóig, magamra-reteszelttem az ajtót s csak bele az ágyba, eszímástul! Orromra húztam pokrocot és gubát s virradatig vert a hideg...

Megállt keveset, csóváltgatta a fejét s hozzáfűzte még:

— Az volt a szerencsém, hogy nem vágta utánam a kifent kaszát, mert akkor örök életemre sánta lennék a féllábamra, ha ugyan nem mind a kettőre!

Sokáig nem szólt attólfogva. Mintha a dolgok megfoghatatlanságán talált volna elmélyedni.

A távoli és vészes veresség mind-feljebb kúszott ezalatt a firmamentumon s lent, a Bodroglak mélyében valahol, mintha tűz lobbant volna föl egy ponton. És ez a tűz mintha terjedni kezdett volna...

Cser Mihály félbehagyta a munkát, abba az irányba nézett sokáig s csöndesen szólt maga elé:

— Tán a parasztok gyujtogatják az urakat... A tatár vinné el őket!

Lent még mindig nagy volt a szélesönd, a magasan azonban zúgva hömpölyögtek a felhők. Topogtam-topogtam, mert még mindig nem jött az apám. Azt kérdeztem később Cser Mihálytól:

— Miska bácsi látott már tatárt?

— Látni nem láttam, öcsém, — válaszolt készséggel — de mindent tudok rólok. Mert sokat tud Cser Mihály, ha nem is láccik rajta!... Hát ezt sose felejsd el, öcsém!

— Igenis, Miska bácsi — s szippantottam az orromon.

Újabb vadlibaoszlop kiáltozott a magasban. Cser Mihály fölpillantott a láthatatlan felhőkre, melyekből a vadlibák gágogtak rekedten, majd leengedte a fejét. És belefogott akkor:

— Hát most elmondom neked, hadd tuggyad te is. De idefigyelj oszt, mert nem szokásom kétszer povedálni... Gyöttek eccer a tatárok. Homonna felől, ha igaz. Mondta pedig a nagyapám, de régen volt mán igen, hát nem tudom biztosan... Oszta ahogy Málca és Márk községek közt felértek volna a nagy dombra, nem láttak egyebet sűrű erdőségnél, meg nagy vizeket az erdőségbe. Mert épp akkor áradott ki a Latorca, az Ondava meg a Laborc... Jártam arra eccer, amikor peckás voltam a cséplőgépnél, hát tudom, mit beszélek! A tatároknak sejtelmük nem volt, mitevők legyenek a nagy tanáctalanságba, mert a népek mind elszaladtak hazulról, de szerencsétlenségükre tanáltak egy ladikost a víz szélén, az erdők aljába. Megkérdezték tőle, átvinné-e őket az áradás túlsó oldalára, a garanyi szélre... Aszmondta erre a magyar (mert az volt!), hogy megteszi nekik szívesen, de egyesével csak, mert keskeny a ladik... A tatárok belementek az egyezségbe, mert szamarak voltak... Idefigyelsz-é, öcsém?

— Igenis, Miska bácsi — dideregtem kékülő szájjal.
— De mért voltak szamarak a tatárok?

Cser Mihály a markába köpött, megkapta a villa nyelét és míg turkálni kezdett volna a szalmában, így beszélt tovább:

— Majd megtudod azt is... Ott hagytam el szóval, hogy az első tatár beleült a ladik túlsó végébe s akkor evezni kezdett vele az erdő sűrűségének a ladikos, aki kutya-magyar volt a valóságba. Mert mihent eltűntek a fák megett, minden tatárt agyonvágott a lapátjával. De nem

is csodálom, mert fertelmes alakok voltak ezek a disznók! Minden tatárnak egy nagy szeme volt a homloka közepin, de nem volt se szemhéja, se szempillája, hát nem tudott pislogni tüle... Hanem megint kerülőt csináltam, de ez azért van, öcsém, mert gyorsan mozog az eszem... Ott hagytam el szóval, hogy a ladikos, ez a veszett magyar, vitte a fák között befele az egy tatárt, de mikor mán nem látszottak a többi tatárok, felállt a ladikba, két tenyérre markolta a lapátot, megforgatta a feje felett, felordított a tatár, de abba a szempillantásba mán szét is csapta fejít a magyar, a tatár meg belocsant a vízbe... Akkor várt még vagy negyedórát a ladikos, mert volt esze, negyedóra mulva oszt visszavezett a domb alá. Ott aszmondta a tatároknak, hogy a barátjuk odaát van mán a partos részen, amire megint egy másik tatár ült be a keskeny ladik orrába... Nem nyujtom a mesét, mert sok még a dolgom s ezért csak annyit mondok, öcsém, hogy három napig volt munkába a ladikos s három nap alatt mind a négyszáz bitang tatárt a vízbe ölte... Azóta se mertek Magyarországra gyönni többet azok a piszkok!

Kabátja ujjával végigtörölte a homlokát, amelyen veríték vert ki a régi emlékektől. Fázékony kabátkámban topogva kérdeztem ekkor:

— Miska bácsi mit csinált volna a tatárokkal, ha Miska bácsi lett volna a ladikos?

— Én, öcsém? — kérdezte vissza kissé fenhéjázva.
— Én is éppúgy agyonesaptam volna őket! Majd elfelejtettem azonban, hogy a királynak is elmondták a ladikos kutya-viselkedésit, a király erre egy zacskó tallért küldött a ladikosnak, de a pénzt magának tartotta meg a ladikos kasznárja, aki alá tartozott. Hát így bízson meg az ember a kasznárokbá!

Fölvágta a fejét, félszűnetre abbahagyta a szalma-takarítást s szembefordult velem:

— Hanem azt se lehet tagadni, hogy kutya-magyar volt a ladikos! Akáresak én!

Az apám még mindig nem jött s nem tudtam, mihez kezdjek? Ilyen sötétben nem mertem végigbotorkálni az urasági-kerten meg a feketeségbe süllyedt falun, amikor élő ember nem igen mutatkozott már a nagyutcán. Aközben idelent is megmozdult a szél s hajlongani kezdtek a kert fáí, a bokrok meg felsóhajtottak. Odafent — elvétve — szétváltak a felhők s olyankor, félgondolatra, kibukkant a hold, amint a félszarva csücskén himbálózott. Majd sötét lett újból. Az ijesztő tűz pedig, a Bodroglköz felől, mind-magasabbra hágott és mintha közeledett volna felénk.

Cser Mihály is abba az irányba nézett s tanáestalanul motyogta maga elé:

— Nem tudom, mi lehet? Nádat nem vághatnak a vízjáró emberek, mert nem fagytak be még a lápok...

S hümmögetve esóvált fejet néhányszor.

Mert a bíborvörös szín teteje akkor már-már érte a firmamentum közepét s látni lehetett, hogy itt is, ott is, egyszerre több ponton lángok csapnak ki a titokzatba-merült égperem alól. Fele sem volt tréfa többé a dolgoknak! Ott álltam az istálló előtt s a késő-őszben hüledezve meredtem a másvilági tűztengerre. És aközben úgy rémlett fel többször is, mintha alig-sejtlő, apró fekete pontok táncoltak volna a lángok körül. Csaknem a könnyem serkedt ki... A facsaró hidegtől, de meg az amiatt való mély szánmamban is, mert sejtettem már, hogy alighanem kétségbeesett szegény emberek kapkodnak a tűzeknél s talán mindenük odaég...

Akadózó nyelvvel mondtam Cser Mihálynak:

— Hátha szegény emberek mindene vész oda, Miska bácsi?

Cser Mihály újból hátrafordult erre a munkából:

— Az is lehetséges, öcsém. Ámbár én senkit se sajnálok mán, mert rájöttem idejibe, hogy mindenki egyformán kutya!

Nézett-nézett a nagy veresség irányába, majd így beszélt, elgondolkozva maga elé:

— Valahun Luka táján gyúlt ki a föld. Azt hiszem én, öcsém, hogy kurucok gyönnek onnanfelől. Akkor pedig kampec itt mindenkinek!

Elszorult a szívem az ismeretlen nevű ellenség közeledésére. Minden tagomban reszkettem a dörgő széltől s alig tudtam kinyögni:

— Micsodák azok a kurucok, Miska bácsi?

— Micsodák? — vetette hátra nagy fölénnyel a vállát. — A legveszettebb emberek ebbe a földi világba, oszt mindenkit felkaróznak!

— Magyarok?

Cser Mihály vállat vont, mint akinek igazán minden mindegy:

— Azt nem mondhatnám épp, de lehetséges. Nem tudom, no! Csak arra emlékszek, amit a nagyapám beszélt eccer, hogy ezek voltak csak az istenátka! Ha gyujtogatni kezdtek valahun, mindenki a hegyekbe futott előlök, de mán meghóttak mind vagy kétszáz éve... Lehetséges, hogy most a dédunokáik verődnek össze. Csak annyit mondok, öcsém, hogyha valóba úgy lenne, akkor jól bennevagyunk a szószbba! Félpofa-bagót nem adnék az életünkért...

S felrántott szemöldökkel kérdezte, mintegy saját-magától:

--- Dehát élet ez?

Bíborban remegett már az égbolt egész déli fele, mintha száz falu népét akarta volna rémületbe ejteni azon az éjszakán. Cser Mihály is felhagyott a munkával, ahelyett az istálló falának dütötte hátát s kerekretágult szemmel meredt a másvilági tűzöceánra, mely maga alá temette az egész Bodroγκözt s messzire verte onnét az éjszaka színeit. Fönt-fönt sívított a szél, tombolva gomolyogtak benne a felhők s vadlibák gágogtak a magasban. De messziről, mintha a mikóházi hegyek fölött rikoltoztak volna vagy még azokon is túlról...

— Hol járhatnak a vadlibák, Miska bácsi?

Úgy felelt, hogy nem nézett rám. Ahelyett a szörnyű tűz felé nézett szünetlenül, mellén keresztberakott karral. Alig-hallható volt a hangja:

— Tolesva felett tán...

Azontúl hallgatott.

Akkor már idelent is dörömbölt a szél s zúgott benne az urasági-kert, miközben hosszan sóhajtoztak a bokrok. Kék volt a szám s a hideg ráfagyott a tornyosodó orkánban... Délnek talán kétszáz falu recsegett már az ítéleti tűzben... S a dörgő szélen át úgy tetszett föl hirtelenül, mintha az istálló mögül apám lépései közeledtek volna döngve. Megdideregtem az örömtől, mert akkor már félig-élettelen voltam a hidegtől és a rémüldözéstől.

Aztán Cser Mihályra néztem.

Cser Mihály még mindig a nagy tűz felé nézett, falnak dütött háttal, keresztberakott karjaival, mialatt az ijesztő bíborözön visszfénye ott táncolt a szeme két ablakán. Mintha megbabonázták volna...

Avagy mintha gyönyörködött volna a pusztulásban.

KORPA

Napok óta özönlöttek már a kollégiumi városkába a diákok: teológusok, jogászok, prepák, mendurok, felső-gimnazisták és egyéb fikák. Mert szeptember eleje volt. S napok óta tudni vélte mindenki, hogy ezúttal Korpa János, a legnagyobb tekintélyű ösdiák is megtért az Alma Mater kebelére, miután előzetesen három esztendőket töltött rektórián.

Senki nem látta még, de tudták, hogy itt kell lennie már. S nagy izgatottság fogta el különösen az ádáz mendurokat, mert érezték, hogy Korpa bácsi bármely pillanatban kiállhat a kollégium nagykapuja elé, jobbkezeben a méteres-szárú pipával s oly andalító meséket mond el nekik majd régi ifjúságából, hogy csak szájleesve lehet hallgatni azokat. Különösen ama hajmeresztő esetét kedvelték az apró diákok, amidőn egyszer száz farkas támadta meg karácsony szombatjának éjfelekor a perkupai erdőben. Szinte restelli felhozni már az ember, úgyis könyv nélkül tudja mindenki . . . Korpa bácsi legátus volt éppen, de a fergeteges tél annyi havat kavart a szemébe, hogy el találta véteni az utat s beletévedt a perkupai erdőbe, melynek legközepén lepte meg az éjfél. Ott rohant rá a száz csikasz, amelyek közül legalább tíz kapaszkodott bele ugyanegy pillanatban a légátusi kájzerjánál fogva . . . Hogy aztán mint menekült meg Korpa János, illetve hogy

mimódon apadt le a száz farkasok száma egyre s később az az egy is látománynak bizonyult mindössze, az már nem tartozik ide.

Ezekén az őszei napokon egyébről sem beszéltek a mendurok, mint Korpa bácsi váratlan visszatéréséről.

Azazhogyan betoppanása nem is volt annyira meglepetésszerű, mert mindenki várta már. Istenem, hogy lesték az ősdiákat, akinek neve fogalom volt s számtalan eseteinek mindegyike egy-egy legendát jelentett akkor. Tudták róla, hogy három évi rektóriára szállt ki az Anyaszkolából, mely idő alatt nemcsak Isten ígését hirdette az egybegyűlt keresztyén hívek előtt, hanem a falusi nebulókat is ő vezette be a tudományok alapelemeibe s olykor-olykor, ha el talált kószálni valamire az egyházi, neki-magának volt szokása beharangozni is.

Három esztendő keserves idő bizony, de Korpáról mindent tudtak azért a kollégiumban. A diákvároska tájára elvetődött utasnépek hírekkel szolgáltak itt-ott a vendiák viszontagságos napjairól.

Most aztán visszajött.

Ezideig senki nem látta még, mindazáltal több rendbeli intimitások kerengtek róla máris az egyes gárdákban. Így szájról-szájra járt a többi között, hogy Korpa száz korona megspórolt összeggel tért vissza s azonfelül magával hozott egy egész disznót, természetesen megpörkölt és feldolgozott állapotban, amelyre kitartó takarékoságának látható jele gyanánt sikerült szert tennie. A disznó miatt egymaga vett ki egy apró szobát az Abaházyné-féle gárdában, mert nem volt bolond, hogy mást is meg kelljen kurálni a disznóból, amely minden vagyoni-állagát jelentette Korpának amaz iskolai-évnél kezdetén. Három nap óta a szobájába zárkózott be Korpa János, kulecsal

s így csak találgatni lehetett, mit csinálhat odabent? Ámde az Abaházy néni gárdájának egyéb fikái kilesték ármányos módon, hogy Korpa bácsi a sertést trancsirozza egy nagy késsel. Akkor minden egyes darabot megszámozván tintaceruzával, a mestergerendára akasztotta föl helyes sorban. Így persze nem volt nehéz kitalálni, hogy Korpa János legalább félesztendőre elvetette a früstök gondját, állván majd az kivétel nélkül szalonna-evésből. Ebédre vacsorára telik majd a tápintézetben a száz koronából. Sőt valószínűen abból fogja futni a csekély tandíjra is.

Minden sarkon reménykedve leskelődtek, mikor bukkán föl valahol Korpa János? Mert mint jelenség is korszakalkotó volt.

A negyedik napon aztán, úgy estetájt, csakugyan feltűnt. Éspedig a Kossuth Lajos-utcában.

Aki látta, megfordult utána jódarabig s fejet esóváltgatt. Dehát lehetett is! Mert nagy élmény volt a Korpa János puszta felbukkanása.

Rajtalógott még az ősi zrinyi, melyet már Korpa is használt állapotban vett át valamelyik elődjétől vagy kilenc esztendővel előbb. Hej, hogy állt rajta! Volt a zrinyin vagy harmine lyuk, égő szivarvégtől való, volt rajta néhány gyertyapecsét, amelyet sohasem ért rá kiolvasztani Korpa János. Csokor-nyakkendő libegett az álla alatt, ezüstrojttal a végén, magyar esizma volt a lábán, halkan pendülő liliputi-sarkantyúkkal, de a sarka olyan görbére ferdült már el, hogy tulajdonosa félig a talp élén járt. Csalma begyeskedett a fején s balkezével méteres-szárú pipáját tartotta ki, amelynek csutorájából csak olykor fujt némi füstöt. S mialatt a csalma alól itt-ott széttúrva bujt ki vörhenyeg-haja, esontos lóképen fesztelen mosoly vibrált...

Így haladt el a Kossuth Lajos-utcán Korpa János!

A Bodroghöz felől alkonyati színek kezdtek már elősettegni s hosszú árnyékot vetettek a kispataki jegegyék. Ment-ment Korpa János, olykor egy mendur jött szemközt vele, nagy kerülőt lihegvén be előzően, csak elibekerülhessen a nevezetes embernek. S már tíz lépésről mély meghajlással kapta le a kalapját:

— Alászolgája, Korpa bácsi!

— Szervusz, amice! — vetette vissza fesztelenül Korpa. — Mint vágott be az évvégi kalkulus?

Az illető mendur megállt ilyenkor, reszketve a megilletődéstől, hogy megszólításával tüntette ki a legendás nevű diák s az elfogódottságtól alig tudta kimondani:

— Három elégséges, a többi jó, Korpa bácsi...

— Elég gyenge, mendur — vélte elmenőben Korpa János. — Ha a mostani diligenciában sem dűlsz neki komolyabban a tananyagnak, félévkor füled közé csapok a pipaszárral!

A konya-diák alázattal kezdett hajlongani olyankor:

— Igenis, Korpa bácsi, kérem szépen...

Ment-ment Korpa János a Kossuth Lajos-utcában. Az eladósorba kerülő leányok is fölfedezték hamarosan, erre is, arra is kinyílt egy virágos ablak, takaros fejecske bújt ki a virágok fölött s minden kislány mosolygott:

— Isten hozta, Korpa bácsi! Hogy van, Korpa bácsi?

Korpa félszegen mosolygott, de nem állt meg:

— Csókolván az apró kacsóit nagyságtoknak, rendben a testi-épségem.

S továbbhaladt. A leányok pedig mosolyogva néztek utána, akinek széptevési-módjában volt valami ódon jelleg.

A Rákóczi-vár felé közeledett Korpa János, nem

azért, hogy elandalodjék keveset a repkényes bástyafokokon, hanem azzal a tendenciával csupán, hogy benyisson a Feldmesserhez címzett italkimérésbe, mely a várkertben innét volt föllelhető, úgy hét ködobásnyira. Be is nyitott, a söntésbe pedig. Csak a söntésben érezte magát zavartalanul. Feldmesser tata személyesen sietett eléje, hogy kiszolgálja őt:

— Isten hozta, Korpa úr! Szolgálhatok valamivel?

Korpa akkor már elhelyezkedett a vörösabrosz előtt, szélesen s félkönyökére borulva annyit mondott:

— Féllityi vereset, Pinkászkám. Szódát is hozzá.

Hat óra lehetett délután, hogy Korpa János felhajtotta az első veres fröccsöt s cuppantott. Majd beletúrván őt ujjával réz-színű hajába, intett a vendéglősnek:

— Hogy vagyunk, Pinkászkám? Megy a bót?

— Valahogy, valahogy — mondta Feldmesser a legnagyobb előzékenységgel. — Rég nem láttam Korpa urat.

Korpa felsóhajtott:

— Mert rektórián voltam, Pinkászkám. Három egész esztendőt.

Kis szünet támadt.

— S hozott valamit a konyhára? — próbált érdeklődni a csapláros.

Korpa János böffentett egyet, valószínűen az italtól:

— Ahogy vesszük. Száz korona tisztajövedelem, meg egy disznó, feldolgozva.

A zsidó fehérezte a szemöldökét s fejet esóvált. Körülbelül azzal a jelentéssel: „ez már igen!”

Hat óra lehetett ekkor délután. Mert amire kilenc óra lett volna, Korpa Jánosnak szét volt verve a haja s látnivaló volt, hogy dalolni szeretett volna egyet. Ám minden ilyen törekvése kilátástalannak látszott, mivel a cigány

egyelőre jogászoknak húzta odaát, a belső-szobában. Jónás Jancsi ugyanis idejében benyitott a banda tagjaival, akik közül ott volt Didu is, a hatujjú. Húzták odabent, hogy sírt a hegedű, a jogászok pedig adták a bankot. Valami négy-öt jogászvezér hányta magát a fehérterítékes belső-szobában, előkelően, de Korpa János így is meghallotta a nyitott ajtón át, hogy a Jogászegylet alelnöke rancesolva vetette közbe:

— Kohpa megint a söntésben ül. Fogadni mehnék, hogy egy megveszekedett khajcáhja sincs...

Korpa János öldöklő gúnyral mosolygott maga elé:

— Vacak dzsentrik!

És nem mosolygott hiába, mert volt szimatja Korpának. Amikor ugyanis fizetésre került volna a sor, odabent, a jogászok, úgylis, mint előkelőségek, névjeggyel fizettek, két-három pengőket írván reá, hogy ennyivel tartoznak Jónás Jancsinak.

Volt pedig ekkor kevéssel éjfél előtt.

Korpa János abban a szempillantásban érkezettnek látta az időt, hogy egyszersmindenkorra csúffátegye az utolsó nemesi inszurrekció ánzágoló utódait. Borba-ázta-tott hangja átvert a söntésen, ahogy kiáltott:

— Jancsi, ide mellém! Nem húzod potyára!

S ugyanakkor odaütött a zsebére.

Jónás Jancsi és a banda sebtiben elhelyezkedett körülötte. Didu sem hiányzott a cimbalommal. Korpa fel-tartotta a mutatóujját s vezényelni kezdett:

— Az enyémet!

A rücskösök rákezdték. Sírt a prímhegedű, sikoltozott a klarinét, pengett Didu a cimbalmon s a bőgő brúgózott. A méla fiúk lehajtották fejüket a bánattól, mert olyan nóta volt az! Korpa beledalolt:

*Ha felüti a nap az ő pofáját,
Én kihajtom a gazduram kocáját...*

Itt intett Korpa János, hogy: halt! A morék megálltak, Korpa pedig megingatta csontos fejét:

— Szordinó!

Halk szomorúsággal vitte a zenekar:

*A vályunál megmosom a pofámat,
S gatyaszárral kitörlöm a csipámat...*

Oly fájdalmas volt az, hogy Feldmesser Pinkász csaknem elsírta magát.

Korpa János megemelte öklét s ujjával barátságosan fenyegette meg a romákat:

— Mégegyszer! De hadd menjék!

A hangászi-kar tagjai rázendítettek újból a nótára, mely a kocabojtár súlyos helyzetét ecseteli. A prímás művészete minden fesztelenségével, a klarinétos suttyomban vigyorogva, Didu cimbalmos viszont azzal a melankólikus fejtartással, amely sajátja volt már akkor is. A nagybőgős közömbösen hányta magát a vonóval, mint az olyan egyéniség általán, aki nyugdíjba vonulna legszívesebben. De akkor belekiabált fahangján Korpa, ami animáló hatással volt a zenészekre:

— Ezt az egyet mindég! Nincs ilyen nóta több!

A kanászgyerek siralmától zengett a söntés. Korpa János nem dalolt hozzá végig, csak fölkiáltott imitt-amott s vörhenyeges hajbozontja akkor már szét volt csépelve.

Három óra körül járhatott éjfél után, amikor füttyentett Feldmesszernek:

— Váltani, Pinkászkám!

Feldmessenger váltott. Korpa kiegyenlítette a tartozást: volt vagy húsz korona. Akkor további húsz koronát a Didu fülébe csavart bele s a fennmaradó hatvanat a primás homlokára nyálazta, három darabban, miközben elérzékenyült:

— Jónás Jancsi, te vagy az én legjobb emberem!

Három óra elmúlhatott, amikor fölállt s hazakísértette magát. Bandaszóval.

... Délkörül ébredett másnap. Hirtelen ráeszmélt, hogy a konviktusi táppénz összegéből fityingje sem maradt, de lecsillapította magát:

— Legalább lefőztem a dzsentriket!

S jól kalkulált. Mert föltehető volt, hogy azóta mindenki tud már Korpa éjszakai excesszusáról, mely anyagiilag a tönk szélére juttatta ugyan, de nem fizetett cédulával, mint a jogászok.

Felöltözött. Aztán rápislantott a mestergerendán fityegő szalonna- és sódardarabkákra, amelyek félesztendőre voltak kiosztva. Aztán tintaceruzát vett elő s az első darabot három részre jelölte ki. Ettől a pillanattól kezdve bizonyos volt, hogy Korpa János csak szalonnát fog enni hat hónapig. Reggel-délben-este.

Leült, beevett a szalonnából. Akkor fehúzta a zrinyit, jobbáiba vette a méteres-szárú pipát, ráfüstölt s úgy indult meg a Szemere-utcán, a kollégium nagykapuja felé, amely előtt három esztendővel előbb állt utoljára.

De alig haladt el két házzal, amikor észrevette az első lesbehelyezkedett mendur s éles hangján szétkiáltott az utcában:

— Korpa bácsi mesét mond!

Három percen belül az iskolakertből, a Cziczu boltja felől, a Fellegvár meg a Kutyaszorító irányából úgy özön-

löttek a mendurok a kollégium nagykapujának, mint a csirkék, miközben tátott szájjal sipítoztak:

— Korpa bácsi mesét mond! Korpa bácsi mesét mond!

Korpa akkor már Cziezu előtt húzott el s szippantván a csutorán kettőt, viharosan röhögött egyet. Amiből nyilvánvaló lett, hogy mihelyt a nagykapuba ér, megáll, háttal az Alma Maternek s két lábát szétvetvén a nyakát nyújtogató ádáz mendurhad legközepén, belefog a száz farkasról szóló csodálatos kalandba...

Nincs szebb annál a világon!

KÖZY HAJAT NÖVESZT

Tavaszi szél lengett a Megyer irányából.

A kollégium előtt, kissé a Cziczu boltja felé, ott állt Stüsü, a szavaló-matador panyókára fellökött Kossuthmentében, kisodort bajusszal. És mialatt a messzeségbe merengett el, csodálatosan füttyörészett. Trillázón és fel-felesattogva, miként a csalogány.

Kora-áprilisi délután volt s üresnek tetszett a kollégium környéke. Mindössze a kórus elnöke okozott némi föltűnést, aki vagy negyedórával előbb vonult el az iskolakert előtt s haladt tovább a Kürt irányába. Csóka mendikáns, a merkur lépkedett az elnök megett s két marokra emelve vitte a díszkulacsot, mint a hatalom jelenyét. Akik látták a kóruselnököt s hátában a kulacs-hordozó mendurt, körülbelül tisztában voltak vele, hogy nagy bibáció helye lesz a Kürt. Még a mai napon.

Nagy esend maradt utána a kollégium előtt. Csak a tavasz lehellete áradt befelé a közeli hegyek felől s csak Stüsü hittanhallgató füttyhangjai esattogtak a kollégium északi sarkában.

Így múlt el vagy negyedóra, amikor...

... amikor nagy zaj és lelkes vivátok vertek át a Fellegvár felől:

— Éljen Közy bácsi!

Mások azt sipítózták ugyanakkor:

— Éljen Rabindranath Tagore!

Pillanattal reá az iskolakert kőfala mögül kibukkant Sárközy hetedgimnazista, akit — rövidség okából — Közynek szólongattak csak, mögötte legalább ötven mindenre-kész mendikáns és egyéb konya. A hadonászó csoportból itt-ott messzire kinyúlt egy-egy felsőgimnáziumba járó fika. És miközben tátott szájjal visítóztak a mendurok, a fikák élesekét kurjongattak:

— Abcug Batthyány Tivadar gróf!

Ez a megfontolatlan közbekiáltás az ösmert gróf szakállára vonatkozott, amelyet — méretekben — akkor már rég maga mögött hagyott a saját szakállával Közy.

Mert ő jött az élen, a Fellegvár irányából s szemlátomást az Abaházyné-féle gárda felé tartott.

Jött Közy főgimnáziumi hetedosztályú tanuló a hajával, mely ráomlott a két lapockájára s a szakállával, mely a púpján alul lengett. És mialatt a hátában legalább félszáz mendikáns és egyéb haszontalan lencés sivalkodott, Közy pajtás bizonyos ünnepélyességgel lépkedett előre. Ebben az ünnepi magatartásban volt azonban némi melankólia is.

Aztán eltűntek a Szemere-közben egytől-egyig. Elől Sárközy, mögötte a mihaszna mendurok. De messzebről is hallani lehetett még, amint hol Rabindranath Tagorének, hol Batthyány Tivadar grófnak csúfolták kórusban.

Közy pajtás egész mivoltát a dac jellemezte.

Ezen a tavaszelőn olyan állapotban volt már, hogy ahol felbukkant egyszer, előbb csak a szenzáció erejével hatott, később azonban egyre-másra konsternációt keltett.

Mert a szüreti vakáció óta haját nem nyestetett s szakállt nem borotváltatott.

Makacs szokása volt ugyanis Közynek, hogy szüreti szüenidőre a kollégiumban maradt vissza, akárcsak ama nagyhírű Korpa János, akinek alakja köré legendák szövődtek ebben az időben. Egy ilyen szüreti vakáció alkalomával — bús magányában — verset komponált a nagy Korpa, amelyet évtizedekig utána könyv nélkül tudott minden diák. Négy sorból állt mindössze:

*Ószül az idő, pusztul a tájék,
Most szüretelnek otthon apámék,
Én pedig itt, a kollégiumban
Rágom a brúgót szörnyű kínomban...*

Brúgó alatt természetesen nem nagybögöt, hanem a négy napra kiosztott konviktusi kenyeret értette a költő, mely negyednapra keményre száradt s ezért volt nagy erőfeszítést igénylő annak rágása.

Nos, e szüreti vakáció folyamán esett meg, hogy Közy — csődszerű pénztelenségében — fogadott. És pedig tíz koronába. A fogadás úgy szólt, hogy az évvégi vizsgáig meghagyja a szakállát s azonfelül a haját sem fogja nyíratni. Nyolc álló hónapig tehát.

És Közy nekilátott a szőrös-állapotnak, aminek — úgy a hatodik héten — egyéb kirívó tünetei is jelentkeztek.

A hatodik hétre ugyanis vékonynyakú hetedgimnazistává vált Közy s ezokból magas gallért viselt. Ámde amint lombosodni kezdett a frizurája s a szakállá is ereszkedett centiméterenkint, alakban fogyni kezdett méginkább s nyaka zsiráf módra nyúlt ki. Közy erre anélkül, hogy e körülmény súlyosabb emóciót idézett volna elő benne, fölnyitva kezdte viselni a duplagallért, minélfogva

a gallér zörögni kezdett az ádámesutkáján, akár a man-csetta.

Terjeszkedett a hajkorona, nyúlt-nyúlt lefelé a szakáll s Közy annyi fatalizmussal viselte sorsát, mint egy fakir. Mellesleg említve: eltökélt szándéka volt, hogy — török-szakad! — de megnyeri azt a tíz koronát. Labilis anyagi helyzetét szerette volna megjavítani általa.

A hetedik héten szívszorongva leste már mindenki, meddig bírja Közy? Ugyanakkor történt, hogy a történelem lelkeszavú professzorának megakadt rajta a szeme az egyik órán. A tanár úr épp az 1849-iki hadjárat fináléját adta elő sok bú s még több keserűség között, de ahogy az omló szakállú Közyre esett volna bús pillantása, elfúlt a hangja. Mert a szakállról alighanem Batthyány Lajos grófnak, a vértanu-halált halt első miniszterelnöknek tragikus alakja jutott eszébe s ez okból nem is tudta befejezni aznapi magyarázatát. A történelemtanár a helyett öklével a katedrára sujtott le s könny csillant meg a szemében, miközben megesuskló hangon kiáltott fel:

— Hej, fiúk, nem tudom elmondani, mert nem is lehet, micsoda rémségek mentek itt végbe azon a gyalázatos őszön!

S hozzátette még nagynehezen:

— Verjen meg az Isten... minden osztrákot!

S azzal, noha nem volt még órávége, otthagya az osztályt.

Az osztály pedig föllélekzett. Érezte mindenki, hogy Közy szakálla és hajbozontja keverte oly megilletődött zavarba a história keserű professzorát.

Ám a hajzuhatag és a szakáll-zászló komoly elképzelésre készítetett akkorára minden más tanárt is.

Legelőször a vallástan professzora tett némi megjegyzést a szakállra. A tanár úrnak, akit Pörci néven szerettek emlegetni a fikák, nem lett volna kifogása Közy hajának és szakállának méretei ellen, miután Pörci professzor úrnak egyetlen kikötése volt csupán az étellel szemben: hogy bőlengésű legyen a nadrágja. Közynek szörzetben való túltengését más okból tette szóvá, amint az nyomban ki fog derülni.

Egy decemberi vallásórán épp Közyt találta kiszólitani Pörci professzor úr. Közy pajtáson ebben az időben a melankólia előjelei mutatkoztak már, ennél fogva lehorgasztott fejfel állt a pódium előtt. A tanár úr azt kérdezte ekkor:

— Pipáztál, Lajos?

— Nem pipáztam tanár úr — válaszolt búsan Közy.

Ám a tanár úr beleszagolt a levegőbe, mert gyanús volt neki a hajból és szakállból áradó aróma:

— Akkor olyan szobában loptad a napot, ahol pipából fújták a füstöt holmi elvetemült alakok. Tudvalévő lévén, hogy a nagy haj és hosszú szakáll napokra magábaveszi a bagószagot...

Közy nem is védekezett, mert keseríteni kezdte már a szakáll-zuhatag. Ámde arra álmában sem mert volna gondolni, hogy levágassa, mivel a tíz korona megnyerése életkérdés volt reánézve. Pörci tanár úr viszont nem bolygatta tovább a kérdést, miután — mint jeleztük már futólag — őt egy probléma érdekelte csupán: a nadrág lengőszabású bő-volta.

És miközben nőtt a szakáll meg a hajzat, elkövetkezett a tél is és kemény szelek dudáltak a kéményekben. Ez a szél meg-meglengette Közy dereka körül a zúgó szakállát, mint valami hadilobogót. Ha meg fagy lehelt

végig a Hegyalján, zuzmara ülte meg ugyanazt a szakállt. Ez a szecessziós állapot ingerültségre fakasztotta végül a számtan és fizika szigorú professzorát és amikor hosszú idő után jobban megnézte egyszer Közyt, pattanó halántékekkel csapott le öklével a pódiumra:

— Mi az? A gót királyságra pályázik?

És mielőtt makoghatott volna valamit a számlomra érdemes Közy, a számtan és fizika ijesztőhírű tanára az osztály felé fordulva őrvjögő malíciával jegyezte meg, mintegy magyarázatképpen, hogy — tudomása szerint — ekkora botrányos szakállal csak Teodorik gót király rendelkezett eddig, aki a katalauni síkon Aëtius oldalán forgatta a bárdot Attila ellen.

S magánkívül kiáltott rá Közyre:

— Le azzal a szakállal!

Közy néma fejrázással jelezte, hogy a szakállt nem veszi le.

Halálos csend támadt erre az osztályban. Mert a könyörtelen professzorral diákemlékezet óta senki nem mert szembeszállani. A tanár úr pedig másodszor is kiáltott:

— Mért nem veszi le a szakállát?

Közy közömbösen mondta rá:

— Csak!

Hej, ordított erre a professzor úr, hogy zengtek a kollégium százados falai:

— Menjék ki, menjék ki! De előbb két szekundát jegyezek be magának, hogy az ördög hordaná el!

Közy hősi lélekkel viselte a tanteremből való kiutasítását: vette a kalapját s kiment a hajával, mely ekkor már a háta közepét verdeste.

Ettől fogva még több hajlamot lehetett fölfedezni benne a melankólia iránt...

Mentek a napok, múltak a hetek s február vége táján tavaszodó szellők jöttek, egyre jöttek a Királyhegy meg a Megyer felől. Közynek ebben az időtájban ha kedve szottyant volna, akár zsebre is gyűrhette volna szakálla csücskét, annyira nőtt. A főgimnázium tanári kara tökéletes tanácstalanságban állt ez előtt a merev hajtöbbtermelési jelenség előtt. Akadtak olyan hangok is, hogy Közyre adót kellene kivetni. Haj- és szakáll-túltengés címén.

Hanem akkor történt valami!

Egy márciusi délután görög óra volt éppen s a görög nyelv és irodalom tanára az Iliászból szólította ki Közyt. Ama hősi részlet volt feladva fordítandó anyagul, melyben is Hektor és Akhilleüs az acarkodva csapkodják egymás pajzsát, hogy tűz csap ki a pajzsokból e csapkodások nyomán. Ahogy kiment volna a pódiumra, a tanár úr szelíd akarattal nézte végig:

— Közy fiam, valóban fakírnak készül maga?

Közyt meghatotta a résztvevő hang s egy mélyet sóhajtott:

— Nem, tanár úr, kérem... Csak fogadtam, hogy aratási vizsgáig szakállt ereszték s nem nyiratkozom...

— Ah, úgy! — kiáltott föl meglepetve a tanár úr.
— Aztán mennyibe fogadott?

— Tíz koronába, tanár úr...

A görög nyelv és irodalom tanára kurta szünet mulva így kezdte:

— Tudja mit, Közy barátom: adok magának tíz korona segélyt, nyessesse le a haját s borotválkozzék meg!

— Nem lehet, tanár úr, kérem — mentegetőzött zavartan Közy. — Mert ebben az esetben elveszteném a

fogadást s rámenne a tíz korona. Mulhatatlan szükségem van erre az összegre!

A görög nyelv és irodalom professzora megértően bólintott fel:

— Értem, értem, Közy barátom.

E március vége táján alig mert már mutatkozni az utcán szegény Közy, a helyett bús szótlansággal révedezett a diákszobájában. S ha mégis felbukkant volna valamelyik sarkon, az apróbb diákok csődületben zajongtak utána:

— Éljen Rabindranath Tagore!

Máskor meg a Batthyány Tivadar gróf nevét kurjongatták, ami tapintatlanság volt a gróffal szemben. Igaz másfelől, hogy a gróf szakálla tarjatagnak minősíthető legföljebb, ezzel szemben Közy ekkor már valóságos szőr-Niagarát vonszolt az állával.

Tavaszi szél zsongott a Megyer irányából.

Stüsü, a sokszor megcsodált szavalóbajnok, a kurucversek nagy interpretálója még egyre ott álldogált a kollégium előtt. Kissé oldalt, a Cziczu boltjának s fel-felcsattanva és trillázón fütyörészett. Kossuth-mentében volt, amelyet előzően a vállára lökött fel. Úgy hanyagmódra.

Kora-délután volt ez, két óra körül.

A kollégium előtti nagy országút üresen hallgatózott. Ám — valami megmagyarázhatatlan véletlenből — üresen ásítózott ebben az órában az Alma Mater nagykapuja, az iskolakerti kapu, a Kutyaszorító tája meg a Fellegvár környéke.

Aztán még zsibbadtabb csönd állt be.

Két-három perce múlhatott csak, hogy Közy pajtás

elhúzott a kollégium előtt a derekát súroló hajbozonttal meg a lengő szakállával, amellyel akár takarózhatott volna is éjszakára. Nyomában felsőgimnázisták, gúnylódó fikák, meggondolatlan mendurok s elsőosztályba járó konyák kiabáltak visítózva:

— Éljen Barbarossa Frigyes!

Közy pajtás, aki szemlátomást az Abaházyné-féle gárda irányába igyekezett, méltóságot próbált ugyan erőltetni magára, pedig ekkor már csaknem leverte lábáról a búskomor lelkiállapot.

Ott állt Stüsü panyókásan, kisodrott bajússzal s miközben cifrázva fütyörészett, hirtelen elmosolyodott s esóvágatni kezdte a fejét. Mert miközben elhalt a távoli kiáltozás, arra gondolt, hogy Közy pajtásnak két egész hónapot kell még leélnie nyúló hajjal és szakállal.

Ha ugyan nem harmadfelet.

LEÁNY AZ ALKONYATBAN

Nem lehetett még tizenötéves. Mert a polgári-iskola negyedik osztályát járta ebben a márciusban. Keresztneve Mária volt, de Szabó Lajos mindezt nem tudta még akkor.

Szabó Lajos gimnáziumi hatodosztályú tanuló azt cselekedte mindössze, hogy délután öt óra tájban ki-kiállt a lakásuk kapujába. Olyankor kellett jönnie a város felől Máriának s nagyobbacska füzetet tartott a balkezeben. A kapuból úgy tetszett, hogy alighanem kotta lesz.

És valahányszor elhaladt a kapu előtt Mária, Szabó Lajos egy leírhatatlant sóhajtott. Mert olyan szerelmes volt a leányba, hogy minden alkonyatkor azt hitte: estére meg fog halni.

Egyelőre azonban nem merte megszólítani a leányt.

*

Különös alkonyatok voltak azok ama régi március vége körül.

Az a városrész, amelyben Szabó Lajos is lakott, északi fekvésű volt s inkább falusinak hatott. Azon a ponton mélyebben feküdt az utca, a házak magasabban álltak a partos részen s minden ház mögött keskeny és hosszú kert nyúlt ki, egészen az egykori vársáncig. A diákgárdák túlnyomórészt magában a városban voltak

szétszórva, de azért errefelé is akadtak „kamarák“. Szabó Lajosék lakásához egészen közel lehetett találni a Gyöngytyúkhöz címzett kocsmaházat, melynek különszobájából — esti kilenc után — nem egyszer borús dalok verődtek ki a nagycsöndű éjszakába. Néhány tanárszomorító diák mulathatott ottan a könyökére támaszkodva, mialatt Didu cimbalmos régi nótákat pengetett ki a cimbalmon.

Hanem az alkonyatok valóban szokatlanok voltak kissé ama régi márciusban.

A Bodrogtörvény felől alig öt óra után beteg színek kezdtek elősompolyogni, ugyanakkor meleg párák kavargtak a folyó sötét vize fölött s kábító alakzatok rajzolódtak ki a meleg párából. A vendiákok közül egyik-másik nagytekintélyű alak kiállt a kollégium elé s szemfőgára akasztván a méteres pipaszárat, nagy lelki-békében eregette a füstöt a főkapuban, legfeljebb olyankor billentve meg széles kalapkarimáját, ha valamelyik igen öreg professzor talált elkopogni az Alma Mater előtt... Azalatt egyre gomolyogtak és egyre emelkedtek azok a párák a Bodrog tükre fölött... Nagy elvétve fölbukkant a Kutyaszorító felől Stüsü is, ama kor verhetetlen szavalója, aki a legutóbbi Március Idusán is oly frenetikus hatással adott elő egy hazafias ódát, hogy diák úgy még nem recitált költeményt Magyarország határain belül... És ha fel-feltűnt Stüsü a Kutyaszorító felől vagy valamelyik sarkon, a vállára ezúttal is panyókásan volt odavetve a zsinóros mente. Nem is lett volna semmi baja a szavalómatadornak, minthogy hátralétkban volt még néhány kollokviummal. Máskor meg Pecsénye Pál öregteológust lehetett látni, kezében ugyancsak nagy pipaszárral, miközben a kájer ütemre verdeste hátulról a lábászárjait.

A párák pedig egyre szálltak a folyó felől és kavartak szakadatlanul.

Késő estére azonban kitisztult a világ s attólfogva melegfényű csillagok lobogtak az éjszakában. Elpihent a világ, csak Szabó Lajos nem tudott aludni. Az Erdélyigárda hátsó kis szobájában lakott Czugéber Miska osztálytársával és míg Czugéber Miska levetkőzve hevert már az ágyban, mély slukkereket bocsátva ki az utolsó dohányporból összekapart cigarettán, Szabó Lajos fel-túrt hajjal járka föl és alá az alacsony szobában.

Egyszer aztán megállt a szoba közepén, szétvetett lábakkal s így kezdett beszélni:

— Barátom, Miska, azt hiszem én, hogy hamarosan rossz végem lesz nekem . . .

Czugéber Mihály gimnáziumi hatodosztályú tanuló sejtette ugyan, miről lesz szó, mindazonáltal úgy tett, mintha fogalma sem volna semmiről. Ennélfogva félkarjára nehezedett az ágyban s így válaszolt:

— Hadd hallom, mi a dolgok veleje tulajdonképpen!

*

És míg odakint az éjszaka neszelgetett csupán s leg-feljebb ha egy hullócsillag hasított le olykor az égbolton, Szabó Lajos így fogott bele, némi kapkodással:

— Az a benyomásom, te Miska: olyan szerelmes vagyok, hogy meg fogok örülni . . .

Czugéber Mihály kíváncsian figyelt föl az ágyban:

— Aztán kibe?

— Hiszen ha tudnám! — sóhajtott fel szegény Szabó Lajos hatodgimnazista. Nem is sóhaj volt ez már, hanem a tehetetlenség hörgése. — Eddig azonban csak a kereszt-nevét sem sikerült kinyomoznom . . .

— Puhatólództól utána?

— Nem én — mondta szomorúan, csaknem lesujtva Szabó Lajos. — Ennek pedig nagy oka van. Kérlek, hallgass meg kis türelemmel! Mert ha nem tudom kikiabálni valakinek a világon nyomorult tehetetlenségemet, az eszemet fogom elveszíteni!

— Hallgatlak — szólt Czugéber.

Szabó Lajos így kezdte ekkor betegre-vált hangon, miközben megállt, szemközt a Czugéber ágyával:

— Csak ismételhetem, Miska, hogy tehetetlenségemben szánandóan mafla alak vagyok. Mert ha megpillantom egyszer azt a leányt, abban a gondolatban egész testem megmered, úgy meg vagyok hatódva, ám ugyanakkor csaknem szétvet a hévség... Hát mit szólsz mindehhez?

— Azt szólok — válaszolt Czugéber Mihály, megdölgölv a szót és a hangsúlyt — hogy itt tenni kéne valamit...

— De mit, Miska, mit? Ezt mondd meg nekem!

Rövid szünet állt be mostan. Szabó Lajos jobbkeze öt ujjával izgatottan turkált a hajában, Czugéber Mihály viszont felült a keskeny és nyikorgó ágyban, lábait lelógatta, őrajta magán látszott pedig, hogy igen-igen gondolkodik. Annyit mondott később:

— Milyen az a leány?

— Hogy milyen? — ocsudott föl szegény Szabó Lajos. — A járása, akár a rezgő harmat, az arca tejfel-színű...

Czugéber Mihály ingerülten akasztotta meg:

— Látom már, hogy végleg meg vagy habarodva... Én azt szerettem volna tudni: nyúlánk-e avagy alacsonyka, oszt hogy lenszínű-é a haja avagy gesztenye?

Meg hogy hány esztendő lehet, ha már annyira bele vagy bomolva?

Szabó Lajoson meglátszott e pillanatban, hogy megfontol minden szót, bizonyára azzal a szándékkal, hogy pontos felvilágosítással szolgáljon leghűbb barátjának:

— Haja színére nem emlékszem, különben is a haja sapka alá van leszorítva. Hogy hány esztendő? Járhat a tizenötödikbe. Közepes formájú a termete s olyan szép, te, Miska, hogy ha meglátom egyszer, üvölteni szeretnék...

Czугéber Mihály itt már mosolygott, kissé fanyarul:

— Nincs neked egyéb bajod, pajtás, minthogy kének látod a füvet. Ebben az esetben pedig az egyetlen kivezető-út, hogy legközelebb adandó alkalommal megfogod szólítani azt a leányt! Illetve: hogy teljes tisztelettel köszönni fogsz neki!

Szabó Lajos nem volt izgatott többé. Nyugodtan, csaknem hidegen annyit szólt erre az ajánlatra:

— No, ahhoz mégis pofa kéne!

*

Különös március-délutánok voltak azok ama régi tavaszeln!

Alkonyatonkint meleg párák gőzölögtek és szálltak a Bodrog felől s ezek a párák képtelen alakzatokat vettek magukra. Ámde később szétfoszlottak a semmibe s ilyenkor — Luka irányából — kibujt már az első erőtlen csillag is. Félóra mulva ezer-ezer csillag lobogott az estében s oly másvilági fényben, mint soha máskor.

Szabó Lajos gimnáziumi hatodosztályú tanuló minden alkonyaton kiállt a kiskapuba, úgy várta a gyászruhás leányt. Mert mély gyászban jött hazafelé az iskolából minden délután... Szoknyája alig ért a térdén alul.

Kerek, fehér arccskája volt a feketeruhás lánynak, balkezében kottát vitt és amint egyvonalba ért volna az Erdélyi-gárdával, mindennap bátrabban szegte föl a fejét s nézett föl a kapuba, ahol Szabó Lajos álldogált magatehetetlenül. Abban a másodpercben ugyanis, ahogy reávette volna szénszínű pilláit a leány, Szabó Lajos szeretett volna a világba üvöltetni elviselhetetlen boldogságában, ahogy azonban továbblibbent a leány, Szabó Lajos két karja erőtlenül hullott alá. Mintha elhalt volna.

Érezte, hogy soha-soha nem fog közelebbjutni a leányhoz, akit megszólítani istenkáromlásnak tartott volna. Ha ellenben egyszer a leány találta volna megszólítani s azt mondta volna neki, tegyük föl, hogy vesse magát ruhástul a Bodrogba, Szabó Lajos abban a pillanatban már bukfencezett volna is a vízbe. Füttyölve pedig!

Így azonban? Érezte, hogy így nem lehet tovább élni.

Egy alkonyatkor, amint újból elhaladt volna előtte a gyászruhás leány s újból kihívón fölvetett fejjel, Szabó Lajos váratlanul azon vette észre magát, hogy minden tagjában reszketés fogja el. Alig tudott elvánszorogni az udvar hátsó részében meghúzódó alacsony diákszobácskáig, ahol is a lakótársa, Czugéber Mihály, éppen a bicskáját kattantotta be és dugta zsebre, amellyel paprikászalonnát evett előbb. Mert pakkot kapott a szüleitől, akik Pátrohán laktak, ha igaz.

Szabó Lajos benyitott hát olyan idegállapotban, mint aki inkább holt, mint élő. Egyik lábával szakadatlanul a másik lábába botlott bele s nyaka mintha letört volna, minekfolytán feje a mellére csüngött alá.

Czugéber Mihály tisztában volt azonnal a nyavalyás

állapot tulajdonképpen okával, de éppen ezért részvétlenül szolt:

— No, mi az már megint?

— Barátom, Mihály, — nyögött fel Szabó Lajos — azt hiszem én, hogy nagyon beteg vagyok . . .

De itt már végeszakadt Czugéber Mihály türelmének is. Elibeállt lakótársának s toporzékolni kezdett:

— Dehogyan is vagy te beteg: hólyag vagy irtóztatón! Te, ha nekem holnap délután meg nem szólítod azt a leányt, hát becsület-szentséges-Istenemre mondom, holnapután szétordítom az egész kollégiumban, hogy bőgni szeretnél! . . . Az lesz majd csak a botrány! Istenfáját az ilyen gyávaságnak!

*

Másnap, alkonyat előtt, Szabó Lajos az ünneplőruháját vette föl, noha hétköznapi volt. És akkor sóhajtott egyet:

— Isten, Isten, de megvertél!

Akkorára belátta maga is, hogy így nem mehet tovább. Vagy föllép végül és megszólítja a leányzó, vagy felhagy minden utána való sártaposással. Ahogy kifelé indult volna a szobából, Czugéber Mihály utána szól még:

— Oszd felkötni a nadrágszíjat!

Szabó Lajos nem is legyintett rá. Mintegy annak jelegyanánt, hogy neki úgyis minden mindegy már.

És kiállt a kapu elé.

Aznap délelőtt eső esett s az utcán nagy volt a sár. Helyenkint valóságos tócsák csillogtak.

Alkonyodóra állt, a folyó fölött meleg párák kavartak újból. A református torony órája ötöt vert. Ember alig járt az utcán.

És akkor — a város felől jövet — feltűnt a leány. Óvatosan közeledett, nagy kerülőkkel a sár miatt. Balkezeiben most is valami kottafélét tartott s Szabó Lajos szíve egyszerre az ádámsutkájáig vert föl.

Az a nagy sár lett a szerencséje!

Mert amikor vele egyvonalba ért volna a leány, hol utcaszélességben csillogott a víz, hirtelen megállt, tanács-talanul nézett el maga körül, majd kétségbeesve pillan- tott föl Szabó Lajosra. Mintha segítségért esdekelt volna.

Szabó Lajos abban a pillanatban — fejebúbjáig tűzben égve — indult feléje:

— Megengedi kegyed, hogy felajánljam szolgálataim-at?

A leány mintha biccentett volna feléje.

S hogy mi történt azután? Ó, Istenem!

Szabó Lajos megfogta a leány puha kezét s a po- csolya keskeny szélén átsegítette a világ legdrágább te- remtését, mialatt ő maga a vízben gázolt. Fene bánta azt a frissen kivikszolt boxcipőt!

A leány hálásan tekintett rá. Szabó Lajos akkorára teljesen nyugodt volt már:

— Megengedi kegyed, hogy a lakásukig kísérem?

— Ó, kérem — rebegte a leány.

Egyéb alig esett közöttük. Egy-két óvatos szót vál- tottak még s ahogy a leány szüleinek lakása elé értek volna, Szabó Lajos annyit kérdett:

— Ha meg nem sérteném kegyedet, az lenne hódol- latteljes kérdésem: mi a kegyed keresztneve?

— Mária — mondta halkán a leány.

Szabó Lajos gimnáziumi hatodosztályú tanuló neki- fohászzkodott:

— S nem lenne kifogása ellene, Mária, ha én kegye-

det minden délután hazáig kísérném, nagy tiszteletem látható jele gyanánt?

Itt már mosolygott a leány. Aztán a kezét nyujtotta.

... Szabó Lajos öt percen belül benyitott már az alacsony diákszobába. Czugéber Miska felült az ágyban s így tett feléje kíváncsian:

— Nos?

Szabó Lajos azonban olyan mozdulattal válaszolt, mintha nem is látná régi-régi lakótársát. Mintha levegőnek nézte volna. Bőszítő volt a gőgje! Ettől a gőgtől dudorodni kezdett a nyaka... Később megállt, szétvetett lábbal, szemközt az ámuló Czugéberrel és míg sértő gúny rándult meg a szája sarkában, fennhéjázva rántotta rá a szemöldökét:

-- No, pupák!

NAGY CÉCÓ UJHELYBEN

A segédjegyző június hó első napjának reggelén azal indult el a megyei székvárosba, hogy odabent fölveszi a fizetését, valamelyik jobbnevű ócskásnál vásárol egy kész öltönyt s ha futni fogja még a pénzéből, le is fényképezteti magát. Abban az időben ugyanis arra gondolt egyszer-kétszer, hogy előnyös lenne megházasodni esetleg.

Ez azonban távoli terv maradt egyelőre. Ezen a reggelen, amikor gyalogszerrel baktatott Sátoraljaujhely felé az országúton, minden attól függött, mint tudja majd beosztani júniushavi járandóságát, mely nyolevan-két korona s néhány fillérre rúgott, mindent összevéve. Úgy kalkulált Csopak Jóska, hogy a teljes áncug föltétlenül belekerül harmincötbe, a fényképért is fizetni kell vagy öt koronát (minimó kalkuló!) s így oda a fele-fizetés. A másik feléből a következő elsejéig kellene kijönni, nem is említve, hogy tíz pakli hetesdohány fejében hetven krajcár tartozása van a Hangyaszövetkezetben. Ezt is illendő lenne kiegyenlíteni végül, mert vagy három hét óta a szövetkezeti segéd célzatos mélabúval köszöntget neki, valahányszor a nótáriusvice — lakásáról a jegyzői iroda felé menet — elhúzott a bolt előtt. Ez a szemrehányó tekintet annyira zsenirozta, hogy az utóbbi napok folyamán már csak a kertek alatt mert hazajárogatni.

Csopak Jóska komolyan megfogadta magában, hogy

ezúttal — kivételesen — nem hág nyakára egészségügyi illetményének, (de egyetlen krajcárnak sem!) a fizetéséből, ellenkezőleg: belép a konszolidált emberek sorába. Hiszen ezt külön is megígérte a tiszteletes úrnak, amikor reggel nekivágván az Ujhelyig nyúló nyolckilométeres távolságnak, találkozott vele a nagykút előtt. A tiszteletes úr komolyan nyujtott kezét:

— Hallom, Józsi öcsém, hogy ma idejében készülsz haza . . .

— Úgy van, János bátyám — erősködött Csopak Jóska. — Csak kiválasztok egy áncugot, levételem magamat Dunky fotografussal, akkor oszt felülök a személyvonatra.

A tiszteletes úr nem hihetett véglegesen a segédjegyző fogadkozásának, mert elmosolyodott. De ebben a mosolyában volt valami a sajnálkozásból is:

— Meg mernéd ezt ígélni nekem, Jóska öcsém?

— Itt a kezem, nem disznóláb! — s tenyerébe csapott a tiszteletes úrnak.

Most tehát ment-mendegélt az országúton, Verhó falu felé közeledve, amely közbeesett. Mégegyszer és utoljára végiggondolta az összes lehetőségeket s megfogadta magának, hogy ma igazán nem tér be a Varázsfuvalához címzett sörözőbe, hanem komolyan nekilát zilált pénzügyi viszonyai rendezésének. Igenis, délután háromnegyed-kettőkor jegyet vált a gyártelepi állomáson a Zehernye felé induló személyvonat harmadik osztályára. Akkor már teheti, mert némi pénzmagvak lesznek a zsebében . . . És — úgy magában — andalítóan színezte ki a közeli jövődőt. Ha ugyanis a mai napon sikerül megtartania adott szavát, egyszerre vége lesz eddigi vesztett hírének s növekedni fog a reputációja. S idővel akár meg

is házasodhatik. Menyasszonyjelöltet ugyan nem nézett ki még magának, ez azonban a legkevesebb. Ha megtudják a környéken, hogy komoly szándékai vannak, minden kislány csak rá fog mosolyogni, hogy az Istenért, kösse be már a fejét!

Így gondolta ki ezt magában Csopak Jóska vénülő segédjegyző ezen a délelőttön, mialatt két lábával élénken talpalt az újhelyi országúton. Ment-ment a város felé, némileg begörcbült háttal... És ahogy távolodott volna, fokinkint mindinkább beleveszett a napsugárba és a messzeségbe.

*

A távolsággal csupán földi képmása tűnt el a segédjegyzőnek, mert a felőle érkezett vandál hírek annál nagyobb tömegekben vertek ki a városból s csapkodták a falut és közvetlen határát.

Reggel félnyole mulhatott legfeljebb, mikor a falu nagyutcáján baktatott végig Csopak Jóska öltönyvásárlási s fényképeztetési szándékkal, délelőtt tizenegykor azonban már hallottak róla Zehernyén, hogy a segédjegyző fölvette a fizetését, nyomban utána egy ruha-ószereshez nyitott be, ahol kiválasztott magának egy ünnepi-színű öltönyt, mindazáltal nem fizette ki a teljes vételárat, csupán öt korona foglalót adott s ugyanakkor utasította az ócskás-zsidót, hogy az öltözetet harmadnapra valamelyik alkalmazottjával küldesse ki Zehernyére, akkor kiegyenlíti a végösszeget s egyben viseli a kiutazás összes költségeit is.

Ahogy az egyik boeskoros-nemes felesége, aki történetesen találkozott a városban Csopak Jóskával, a faluba vitte volna meg az értesítést, a tiszteletes úr markával a levegőbe hadarintott:

— Most egy hónapra megint elúszik mindene ennek az állhatatlan embernek!

Ám jöttek egyéb hírek is. Alig egy órával ezután egy zsellérásszony érkezett meg a hetivásárból, aki a Kispiac-utcán ütődött bele a keszeg jegyzőbojtárba. E szerint Csopak Jóska éppen akkor jött volna ki a fényképészeti műteremből s elmondta az egyszerű asszonymnak, hogy meggyőződése szerint sikerült lesz a fölvétel, miután megfelelő testtartásba igazította a fotografus, ráadásul a bajszot is kikunkorítottatta megelőzően a fodrásszal s abban a pillanatban, mikor elkattant volna a fotografáló masina, Csopak Jóska mosolygott. Már amennyiben mosolyogni tudott Csopak . . . Mindezeknek utána pedig a segédjegyző hűdélesen intett az egyszerű falusi nőnek:

— No, ég magával, Zámbáné és gyöngyharmat! Tiszteltetem az egész községet!

A tiszteletes úr épp a harangláb előtt beszélgetett a tanító úrral, amikor Zámbáné elhaladt mellettük s megállván félpillanatra, futtában beszámolt a segéd úrral való találkozásáról . . .

A tiszteletes úr bosszankodva csóvált fejet:

— Aztán meg tudná-e mondani, Zámbáné asszony, merre igyekezett a segéd úr abban az időtájban, hogy némi gúnyfintorral elvált magától?

— Hogyne tudnám, tiszteletes uram — bizonyítgatta az egyszerű asszony. — A Cigánysor fele sietett el kaptatva!

A tiszteletes úrnak elsötétült az arca:

— Akkor mégsem rendes ember ez a Csopak. Ma reggel jelesült kezét adta nekem, hogy a délutáni kétórás személyvonattal hazajön. Nincs szótartás, nincs becsület többé!

— Valóban úgy van, — jegyezte meg kissé bátortalanul a tanító úr. — Csopak Józsi, hogy úgy fejezzem ki magamat, végleg rabja lett az itálnak s mint hallom, a borovicskát fogyasztja különös előszeretettel.

S megegyeztek arra nézve, hogy a segédjegyzőt semminemű földi hatalmasság nem mentheti meg immár a delirium tremenstől. Akkor elváltak, kétfelé ketten s ment kiki a dolga után.

A segédjegyző persze nem jött meg a délután két órakor elzörgő személyvonattal. A helyett Turbis Antal fuvaros hozta meg a híret, hogy a Varázsfuvolóhoz címzett söröző belső szobájában félig-kikészített állapotban kesereg Csopak Jóska. Turbis Antal tudniillik maga is megállt néhány másodpercre a Varázsfuvola előtt, hogy némi erősítőt öntsön a nyelve alá s a közben megpillantotta a segéd urat, amint duhajkodó kedvben dirigált valami malacbandának. Éppen azt húzták:

*Megverek valakit, vagy engem valaki,
De az én rózsámat ne szeresse senki...*

— — — — —
Még másnap estétájt is folyt a keserű vigadozás. Erről a hírefutott viharos tivornyáról azonban nem tehetett a segédjegyző.

Isten tudná, mint kezdődött! Az az egy bizonyos, hogy — ezegyszer — eltökélt szándéka volt Csopak Jósának az okvetlen hazamenetelt illetőleg.

Persze, persze, ki kellett volna fizetni az öltöny teljes árát s nem adni rá csupán öt korona foglalót. Ki kellett volna egyenlíteni a fényképész-számlát is és nem csupán csak az összeg felét tenni le az asztalra. A segédjegyző ezt

cselekedte pedig. Amikor ugyanis a délután folyamán a mester a fotografiát személyesen vitte volna el neki a Varázsfuvolába, a föl vétel minden tekintetben megnyerte a segédjegyző tetszését. Miután meggusztálta alaposan, a félösszeget letette a fotografus elé, miközben felröhögött:

— Másik felére holnapután kérem az elszámolást...

S zsebrevágván a fotografiát, megadta teljes név- és lakáscímét s a fényképész, ez istenadta, akinek fogalma nem volt a Csopak anyagi helyzetéről, szó nélkül belement az ajánlatba, sőt még udvariaskodott is:

— Igenis, kérem alássan!

Délután félhatra járhatott ekkor az idő s ők ketten ittak a Varázsfuvolában. Feszt! Mert még ebéd tájt letelepedett Csopak mellé Honcsik József (szintén Jóska!), egyebekben számkukac a városnál. Honcsik József, Csopaknak régi kebelbarátja, szabadságon volt éppen s így ráért. Akkorára magukba dűtöttek tíz-tíz korsó sert s így érthetővé válik, ha Csopak Jóska kitérta szívét az ő Honcsik Jóska kenyerespajtása előtt, hogy lázadó hajlamokkal van telítve minden néven nevezendő felsőbb hatósággal szemben. Épp a szolgabíróról szedte le a keresztvizet:

— A multiba is, hogy betoppant az irodába, komiszkodva próbált élcelődni rajtam: „a munkabeli teljesítmény grafikonja hanyatló tendenciájú, Jozefusz!” Legközelebb visszategezem a kócost, akkor oszta mehet zabot hegyezni!

Honcsik Jóska annyit dünnyögött rá óvatosan:

— Háthiszen, ami a dolog érdemi részét illeti...

Am ennél többet nem mert vakkantani. Mertha erősen benne volt is a kótyag-állapotban, megérezte mindazáltal, hogy tanácsos hangfogót tenni a megnyilatkozások elé.

Csopak ugyanakkor asztalra csapott az öklével s nagyot kiáltott a söröző tulajdonosa felé:

— Sert, Groszmann tata!

Bármennyire mutatta is azonban a duhaj legényt, nem tudta takargatni többé, hogy szorongás kínozza a köldöke táján. Mert egyre és másra visszaemlékezett még a reggeli dologból. Másodszor is kitérta hát a szívét Honcsik számkukac előtt, talán, hogy könnyítsen magán keveset:

— Azt mondom én neked, Jóska pajtás, hogy nincs többé becsület!

S a közben két Honcsikot látott egy helyett.

Honcsik Jóska megtámasztotta valahogy az állát, a tenyerének, úgy dörmögött vissza:

— Már kinél ne vóna becsület, Jóska pajtás?

Ó meg két Csopakt látott egy helyett.

A segédjegyző mély bűnbánattal szólt:

— Énnálam kampec a becsület, Jóska pajtás! Mert ma reggel keztem odahaza János bácsinak, mármint a papunknak, hogy kettőre otthon leszek . . . Utolsó kapca-alak vagyok én, Józsikám!

Honcsik hallgatott. A segédjegyző viszont azon próbált tünődözni, mint is mehetett bele ebbe a becsutelen szószegésbe, ámde nem tudott többé visszaemlékezni semmire. Ennek folytán meg is nyugtatta magát nyomban, hogy alapjábanvéve nem hibás semmiben, egyébként sem tartozik felelősséggel sem a papnak, sem senki anyaszült-alaknak. S végezvén ilyenformán a dolgok lényegével, újból kiáltott a tulajdonos felé:

— Még két kriglivel, Groszmann tata!

. . . Másnap délelőtt a Vinyicaiban búsultak kettesben, a nélkül, hogy lefeküdtek volna. Éjfél óta fröccsöt

fogyasztottak egyvégben, ami kötekedővé tette Csopak Jóskát. Már vagy tizedszer fenyegette meg Honcsikot:

— Meg fogod látni, hogy legközelebb összeakasztok a szolgabíróval... Mert ő dzsentrí!... Hahaha!... Leke nek neki vagy két csárdást, akkor oszt mehet!

Honcsik Jóska hümmögött rá valamit óvatosan. De nem lehetett kivenni, hogy mit...

... Estetájt is egyre ittak még. Ezúttal azonban a Szőrös Macskában s változatnak okáért borovicuskát. A sarokban ócska hangszerszámokon játszottak a romák. Polgári foglalkozásukra teknővájók lehettek, most azonban szakadásig húzták a kesergőket. Csopak Jóska most egyszerre az asztalra sujtott, teljes ököllel:

— A tiszteletes úr megfogadtatja velem, hogy délután kettőre hazamegyek! ... Pazar dolog! ... Egyáltalán mi köze hozzám a papnak? Mi köze hozzám a patikusnak, a jegyzőnek, a hangyásznak vagy a néptanítónak? ... Egészen pazar! ... Ha méregbe gyövek egyszer, mind fenekenrúgdosom őket és ha tovább is komiszkodni talál a szolgabíró, hát kivágom az ajtón! Teremtésít ennek a betyár életnek! ... Hát ki vagyok én, mi vagyok én, hogy így packáznak velem?!

Hirtelen markába fektette a félfejét s a borovicuskás pohárra röhögött, hogy remegni kezdett a két válla:

— Egészen pazar az ügy... Tetszik nekem...

A banda üveghangon vitte... Honcsik Jóska egyszer még odahajolt Csopak Jóskához:

— Meg kéne házasodni, bratyesz...

— Magam is ezen gondolkozok éppen — bóbiskolt a segédjegyző. — Lesz vagy húsz gyerekem, abból tizenhat katona s kitüntetést kapok Ferenc Józseftől... De jó dol-

Ómaga, amikor felszólította volna az öreg Csalma, feltűnő könnyedséggel annyit mondott:

— Úgy megigazítom azt az ólkatetőt, Máté bácsi, hogy aki meglátta eecer, kireped az irígységtől!

Csalma Máté reménykedni kezdett e kijelentés nyomán. Mindössze akkor csappant meg a kedve, amikor Vidróczki, — a kialkudott reggeli öt óra helyett — kevéssel nyolc után mutatkozott csak a nagyutcán s akkor is olyanformán jött, mintha minden pillanatban vissza akart volna fordulni. Mivel azonban kötötte a kutyát a karóhoz, ámbár most már lanyhuló meggyőződéssel, hogy egy Vidróczki nem játszik a szavával, Csalma Máté velement az ólkáig s ott azon volt, hogy munkába fogja a tyúksziványt:

— Kezdheted, Mihály . . .

Mert Mihály volt a Vidróczki keresztneve, aminthogy a Vidróczki elnevezés is olyanformán akadt bele, mint kutyába a cigánytetű.

Vidróczki fölnézett savanyún az ólka tetejére, melynek eresze alá apró létra volt odatámasztva s némi sunyisággal kezdte:

— Nem megy az csak úgy szárazon, Máté bácsi . . .

— Nem megy? — ütötte föl fejét az öreg Csalma. — Megint valami bitangságba töröd a fejed, úgyi?

Vidróczki vakargatni kezdte a haját, a füle mögött:

— Nem a, csak egy kis melegítő kéne, Máté bácsi . . . A nélkül nem szokás belefogni.

Ebben az állításban sok igazság volt, ezt készséggel belátta Csalma Máté is. Ennek okából betért a házba, aztán kijött, félliteres üveggel, melyben félig lehetett még bundapálinka. Töltött a pohárba, először magának:

— Az Isten éltesen engemet!

— Isten éltesse! — bólintott reá a legtisztább indullattal Vidróczki.

Akkor Vidróczkinak töltött a pálinkából, melyet is egy slukkra öntött magába a semmirekellő. Kissé megdidergett utána s akkor cuppantott:

— Jó kis bregyóresz!

S megállapodtak egymás közt mégegyszer, hogy a félig-rothadt tetőnek lebontásáért, úgyszintén a tető újraborításáért, mely munka — komoly igyekezetet véve alapul — eltarthat délutáni két óráig, nyolevan fillér napszámot kap Vidróczki, mihez járulni fog még egy félliter „drótszeg“ is. Drótszegnek mondatván ama bundapálinka, melytől drótszegbe áll az ember hajaszála.

Akkor végül nekilátott Vidróczki, hogy fölmásszon a létrán. Az utolsó pillanatban azonban visszafordult s így szólt, mintegy a Csalma Máté megnyugtatóására:

— Az én kezem alatt ég a munka, ha belefogok eccer... Csak a cipészetet nem állhatom, Máté bácsi!

Néhány perccel történt ez nyole óra után délelőtt. Vidróczki mindenekelőtt felkúszott az ólka tetejére, a tetővonalon leült aztán, nyeregülésbe, mint huszár a lovára... Csalma Máté felszólt neki:

— Oszt vigyázzál! Merha húzni tanálnád az időt, könnyen a nyakad közé csapok vagy kettőt. Ismerhetnél mán!

— Maraggyék csak nyugodtan, Máté bácsi — biztatta felülről Vidróczki. — Két óra múlva olyan lesz az új fedés, hogy akár Sennyey báró is megnézheti!

S nyomban piszkálni kezdte az egyik zsúpot a tető gerincevonalán.

Erre a mozdulatra az öreg Csalma is megindult, hogy utánanézzon a házkörüli teendőknék. Hinni kezdte, hogy

Vidróczki állni fogja fogadkozását s csakugyan elintézi azt a kis tetőfedést. Életében először!

Pedig ha Csalma Máté kissé komolyabban vette volna fontolóra a körülményeket, rég rá kellett volna jönnie, hogy aligha lesz valami Vidróczkinak, e lingárnak, felelőtlen vállalkozásából. Hisz mióta a világra jött, szakadatlanul az anyja nyakán élt s legutóbb is mit nem csinált a szemtelen! Fölment a falu fölötti dombnak, a Szentandrás-kának tetejére s ott szemébe húzván a lyukas szalma kalapot, lehasalt flangálva. Attólfogva pislogva leste a tájéket s különösen az alatt elterülő Ronyva-völgyet. Így lajhárkodott a tetőn már vagy félnapot, amikor arravetődött Setéth Miklós földbirtokos úr s megpillantván a tétlenkedő naplopót, odaszólt neki:

— Mit akarsz itt, te koszos?

Vidróczki úgy fektében, minden felállás nélkül, tehát abszolút tiszteletlenséggel, így adta meg a választ ekkor:

— Egy kis hasznot akarnék hozni a tekintetes úrnak, meg oszt magamnak is . . .

— Hogy-hogy? — érdeklődött a tekintetes úr.

A nyári szeplővel telehányt képű mezítlábas így beszélt erre, alig leplezett mosollyal a néhány szálnyi savóbajusza körül:

— Úgy gondoltam ki magamba, tekintetes úr, hogy lödörögve elfekszek itt a dombon s csak nézem a vidéket. Ha oszt fel tanál ugrani valahun egy nyúl, szemmel kísérem, míg csak meg nem bújik egy másik vacokba. Én a tekintetes úrér szaladok, jelentem, hun a nyúl, a tekintetes úr elékapja a puskát, odasiet s belefrintázik a nyúlba. Így ingyenbe lesz a pecsenye, én pedig egy pacska dohányt kapok a tekintetes úrtól . . . Ez is valami a megélhetéshez!

Setéth földbirtokos úr látta nyomban, hogy Vidróczki gúnyolódni próbál vele s ezokból megfenyegette a szemtelenjét:

— Azt mondom én neked, piszok ember, hogy igen vigyázz te magadra! Mert könnyen megeshetik, hogy leakasztok neked vagy két pofont... Akkor oszt mehetsz!

Vidróczki tapasztalván, hogy fele sem tréfa a dolgoknak, váratlanul talpraszökött s egyszerre tisztelgő állásba csappantotta össze bokáit:

— Igenis, tekintetes úr!

... Nos, ha Csalma Máté idejében számbavette volna az ilyen és ehhez hasonló tüneteket, rá kellett volna jönnie, hogy az ólka tetejét soha nem hányja le s a csupasz tetőbordázatot soha új zsúppal nem fogja befedni a hirhedt dologkerülő.

Alig volt néhány pillanattal nyolc óra után, amikor Vidróczki nyeregülésbe helyezkedett el a tetőgerincen, mint lovon a huszár, azzal az elhatározott szándékkal, hogy háromnegyed órán belül végez a félig berothadt tető lehányásával. De másfél óra is eltelhetett körülbelül, mire az udvar hátsó részéből előkerült Csalma Máté s rápillantván a tyúkólkára, fájdalmasan szisszent föl:

— Hát te mit csináltál másfél óra óta?

— Én, Máté bácsi? — kérdezte vissza fesztelenül Vidróczki. — Dógoztam, mint egy kutya!

Észrevehette azonban, hogy állítása némileg fantasztikusnak hangzó s ezért, hogy elüsse a dolog életét, azt kérdezte minden átmenet nélkül:

— Máté bácsi, mondhatok valamit?

— No, mongyál! — állt meg érdeklődve az öreg Csalma, akit meglepett ez a fesztelen magatartás.

Vidróczki kajánul nézett le mostan:

— Teccik tudni, hogy mulatott Kásón a gyűrűs zsidó?

— Hogy?

— Hát szóдавíznél! — s elröhögte magát.

Csalma bosszankodni kezdett s bosszúságában fejcsóválva ment befelé a házba.

Féltíz lehetett ekkor délelőtt.

Másfél óra óta annyi látható munkát végzett Vidróczki, hogy ledobott egy tetőzsúppot s e pillanatban épp a második zsúppal bajlódott. Ha ugyan komoly szándéknak állíthatja az ember azt a körülményt, hogy ujjaival meg-megfogta, majd vissza eresztette azt a második zsúpot. Később felhagyott ezzel is és az orrában kezdett turkálni.

Csattogófényű májusi délelőtt volt.

A nap, mely a toronyi erdő hátából kúszott föl reggel, izzasztóan ontotta a meleget, a jegenyefák árnyékai mind kurtábbra estek össze s három veréb fürdött a nagyutea porában. Kihalt volt a falu, mert mindenki odakint sérénykedett a mezőn, mindössze néhány apróbb gyerek játszadozott lejjebb, az alvég irányába. Ha olykor mégis egy-egy ember haladt volna el a Csalma-porta előtt s a tyúkólka tetején meglátta volna a dologtól irtózó cipészlegényt, így kiáltott föl meglepetésében:

— Vidróczki, az anyádat!

Csöndes volt a Csalma Máté házatája is, miután Csalmáné asszony még jókor reggel gyalogosan indult el rokoni látogatóba, talán Kolbására. Mind följebb kapaszkodott a napocska s Vidróczki mind hosszabb szünetekig pihengetett ezenközben az ólka tetején. Nyeregülésben. Tizenegy óra körül járhatott már, amikor Csalma Máté

kijött a házból s felnézvén az ólka tetejére, csaknem szerencsétlennek érezte magát. S megvakarta a fülét:

— Haj-haj!

Mert Vidróczki a harmadik zsúppal bajlódott éppen.

Csalma Máté taktikát változtatott erre. Jelesül: leheveredett a gyepre, a tyúkólka mellé, hogy így tartsa szemmel Vidróczkit. Föl is szólt neki, nógatásnak végette:

— Igyekezz már, te falu csúfja!

— Hiszen igyekszek én, Máté bácsi, hogy majd a válam szakad le... Hát azt teccett-e hallani, micsoda kép van ráfestve a kásói templom falára?

— Nem hallottam — ütötte föl az arcát kíváncsian Csalma Máté.

Vidróczki neki helyezkedett az elbeszélésnek s azalatt természetesen oda se szagolt a tetőmunkának. Így kezdte:

— Hát van egy kép a kásói templomba, a falra festve s arrul szól, hogy hogy mennek át a zsidók a Veres-tengeren? Láccanak kettéválva a Veres-tenger habjai és a zsidók igen sietnek át a másik oldalra, mielőtt megint összecsapódna a víz. Csakhogy azok a zsidók egytől-egyig betyár magyarok...

— Ejha! — rikkantott föl megütődve Csalma Máté.

Vidróczki először cigarettát sodort odafent, ráfüstölt, az első slukkert mellre szívta le, mélyen s akkor orrlyukain bocsatván ki a füstöt, így kezdte emelkedett hangulatban:

— Mer pörge kalap van a fejükbe, a kalap mellett meg árvalányhaj. Oszt fokos a markukba, az álluk alatt Kossuth-szakáll, a bajuszok meg kikunkorítva... Tessék csak idehallgatni! Oszt pitykés mellény rajtok, azalatt bornyúszájú ing, a lábukon huszárnadrág veresposztóbul, azonfelül rámáscsizma takaros sarkantyúval...

— Az ánciusát! — szakította meg föllelkesedve Csalma Máté. — Oszt mér vannak magyar ruhába kiöltözve, nem tudod?

— Tudni nem tudom, csak gondolom, hogy biztosan kikeresztelkedtek — s újabb füstöt eresztett ki az orrán.

Kevéssel volt az ebédidő előtt. Darabkát elbeszélgettek még a kásói falfestmény fölött, miközben halkan kuncogott föl magában egyszer-kétszer Vidróczki. Aztán ledobta a harmadik zsúpot is a tyúkólka tetejéről. Meglátta ezt Csalma Máté s nagy keserűséggel sóhajtott:

— Akkor vette el Isten az eszemet, mikor megfogadtalak! Mer ilyen disznó lajhár nincs több a világon!

— Hisz egész kiált mán a karom, úgy dógozok, Máté bácsi — védekezett kissé megszeppenve Vidróczki.

S hallgattak-hallgattak a meleg délben, Csalma Máté a gyepes részen heverészett, az árnyékban, Vidróczki viszont a tető élen tétlenkedve. Egyszer megszólalt még:

— Máté bácsi, adhatna mán egy kis bregyóreszt...

— Miféle bregyóreszt?

— Hát egy kis drótszeget. Abbul a félliterbül, amit megalkudtunk mára.

Csalma Máté fölütötte a fejét:

— Hogy közösbe igyuk meg a félliter gabnát, ami mára járna neked... Azt akarod?

— Azt! — bólintott Vidróczki.

Az öreg Csalma készséggel kászálódott föl a gyepről, betért a házba s két pillanattal később kijött a félliter gabnapálinkával. Attólkezdve felváltva iddogáltak. Hol Csalma Máté hajtott föl néhány nyelettel, hol Vidróczkinak nyújtotta fel az üveget, aki is a nyelve alá öntvén az italból, minden esetben így tett hozzá: brrr!...

Az italtól azonban elálmosodott az öreg. Ahogy fenekére értek volna le az üvegnek, azt mondta Csalma Máté:

— Mihály fiam, én most ledülök kicsit a gyepre, mer nem bírom emelni a szemhéjamat. De igyekezzél, merha nem leszel készen estére, karóval verlek le onnét! Oszt ne hazudozzál nekem többet, mer rosszul tanálsz jární, aszmondom!

Vidróczki annyit mondott rá:

— Tudom a kötelességemet, Máté bácsi!

Csalma Máté hanyatt-terült tehát az udvar gyepes részén, két tenyerét a tarkója alá helyezve s elcsöndesedett. Vidróczki először elpizsmogott még a negyedik kicskával, akkor hirtelen jutott valami az eszébe:

— Kígyóhúst ettem eccer, Máté bácsi s a kígyóhústól megértettem a madarak beszédit... Épp a velejti erdő szélin lógtam el s hallottam, amint átszóltak egymásnak a madarak: — itt megy Vidróczki, az a pizok!

Abbahagyta hirtelen, mert senki nem válaszolt neki. Ahogy felfigyelt volna, látta, hogy Csalma Máté mélyen lélezkzik már, amire megvakarta a nyakát, majd lecsúszott ügyesen a tetőről, odalopózott Csalma Mátéhoz, melléje feküdt s tarkója alá dugta a két tenyerét. Mint aki rászolgált már egy kis szundításra.

Féleleg lehetett ebédidő után.

Csönd hallgatott a falu fölött, miután mindenki a mezőn serénykedett. Emberek, asszonyok karja alatt ropogott a munka: ők ketten akkor már mélyen benne voltak a fűrészelésben. Csalma Máté mélyen és hosszan szuszogott, Vidróczki viszont bele-belehorkantott... Mintha tercelt volna.

NAGY IDŐK TANUJA

Szenczy Bálintnak hívták.

Ő volt egyetlen élő tanuja még ama nagy időknék, amikor minden épkézláb magyart fegyver alá szólított Kossuth Lajos. Tudták róla ezt a faluban s büszke volt rá mindenki.

Mi nagyobbacska elemi iskolás gyerekek voltunk akkor, hogy először eszméltünk rá a Kossuth nevére.

Bálint bácsi ott üldögélt ezalatt a háza tornácáján s lisztfehér haját meg-megcirógatta a nyárutói napocska fénye. Felül járt már a hetvenen, tehát a legnyalkább leány lehetett ama zempléni fiskális nagy lázadásának idejében. Hétszilvafás nemesnek számított, aki lóhátra ül, ha csatába kell vonulni egyszer, mert gyalogosan csak a paraszt jár. Volt vagy hetven hold földceskéje, volt saját háza és belsősege, de felesége elhalván, leánya költözött hozzá a férjével. Napközben az unokák játszadoztak az öreg lába körül.

Ott üldögélt Bálint bácsi a tornácban, hallgatott rendszerint, mintha hősi emlékei találták volna megkerülni... Olyankor lábujjhegyen mertünk csak elmenni a ház előtt, mert nem akartuk megzavarni az öreget tiszteltreméltó merengésében. Erre már a szüleink oktattak ki, akik áhítattal figyeltek oda Bálint bácsi minden szavára, ha beszélni kezdett egyszer az egykori zenebonáról.

Hanem mindez régebben volt még!

Arra az időre, amelyről szó van, hallgatag emberré vált Szenczy Bálint, talán mert érezte, hogy minden elszálló nappal közelebb jut a temetőhöz. Akadtak mégis gyér pillanatai, amikor jobbkedvre derült s olyankor magától mozdult meg a tornácon:

— Gyerekek, mondok néktek valamit, hogy tanuljatok belőle...

Rekedtes hangon mondta ezt, de meghallotta azért minden iskolásgyerek, aki a szabad délutánon ott futkározott betyárkodva a Szenczy-ház körül. Pillanatok alatt körülültük a Bálint bácsi lábát s meghatott érzések közt emeltük szemünket az öregre. Hisz tudtuk mind-mind, hogy Kossuth Lajos hadnagya volt Bálint bácsi.

Bálint bácsi akkor már mesélni kezdett:

— Fiaim, hallgassatok ide, mert olyan dolgok következnek, hogy magam is csak keserűséggel tudok visszagondolni reájuk... Úgy gyilkoltuk egymást halomba, hogy sírhatnék, ha eszembejutnak akkori meggondolatlanságaink... Hallottátok, úgy-e, hogy egyszer régen Budavárát vívta meg Görgei fővezér?

— I-ge-e-ni-i-is ha-a-allottu-u-u-uuuk! — sipitoztunk fel tátott szájjal, mint az eleségre leső fecskefiókák.

Szenczy Bálint egykori honvédtisztnek megrezdült aláomló-hajú feje:

— Hát azt meg tudnátok-é mondani, melyik esztendőben vívtuk meg Budavára falait?

Visító karban válaszoltunk:

— E-e-ezernyo-o-olesz-á-á-ázne-e-e-egyve-e-enki-i-i-ile-eee-enc-be-e-en!

Bálint bácsi botja végével krikszkrakszokat rajzolt

maga elé a porba, mintha az egykori hadihelyzetet rögzítené le sebtiben, egyre fokozódó indulattal:

— Rákospalotán gyülekeztünk fel, mert oda fújtak sorakozót. Pest előtt van ez a Rákospalota, gyerekek. Régi város, ódon város és azért híres, mert tele van hazafiakkal. Onnét kellett megrohmozunk Budavárát...

Sóhajtott egyet, mint akit tömegestül rohantak meg a nagy emlékek:

— Görgey fővezér az élen tartózkodott, szürke lova nyergében s valahányszor Budavárára pillantott föl, melyben a német tanyázott, olyan méreg futotta el, hogy dühében krákogni kezdett s az indulattól szétprüszkölte a bajuszát. Mert szép sárga magyar bajusza volt s akár a fültre csavarhatta volna jókedvibe... Csakhogy alig akadt jókedve, mert katonái pusztulása szomorította mindig...

— S hol volt a trombitás? — sipítottunk föl egyszerre, mint az orgona sípjai, ha valaki két kézzel tenyere-rel reájuk. Mert addig legalább százszor hallottuk már az eset részleteit. De oly gyönyörűség volt újra átélni az eseményeket, hogy százegyszer is örömtől-repesve hallgattuk végig.

Bálint bácsi elkomorodott váratlanul:

— A trombitás ott állt a fővezértől balkéznek s három lépéssel hátrább. Mert ennyinek kellett lenni köztük a distancnak. S egyszerre csak fújni kezdte veszettül a generálmarsot. Olyan méreg szállt meg erre minden honvédot, hogy forogtak a szemünk s nagy hangon kiáltottuk mind: „Éljen a haza!“ És megindultunk futólépésben a rákospalotai piactérről...

Sütött ránk a nyárutói napocska, egyre erőtlenedő fénnel. Ott ültünk körben, a Bálint bácsi lábánál, aki-

nek ősz feje és válligomló haja köré fénykört vont a nap. Mint valami túlvilági jelenségnek.

Meg-megremegő hangon folytatta Bálint bácsi:

— És akkor rávetettük magunkat Budavár falaira . . .

Akár a sáskák . . .

*

Mentek az évek.

Kollégiumba járó diákok voltunk már többen a faluból. Szenczy Bálint bácsi lehetett akkor a nyolevan körül. Az idő műiasával azonban, hogy kissé kezdtünk körülnézni a világban, sok addigi dologgal és jelenséggel szemben a kétség kezdett tanyát ütni bennünk.

Így Bálint bácsival szemben is.

A kételyre az adott alkalmat, hogy a falu patriárkája, aki akkor már csak mint „nagy idők tanuja“ szerepelt, nem állapodott meg Buda falainak Rákospalota felől végbement megrohanásánál, hanem hol itt, hol amott bukkanat föl Kossuth nagy háborújának elszórt csatatereire. Egyszer a szenttamási sáncokat vívta a déli végeken, máskor Perczel tábornok alatt tüntette ki magát, ismét máskor ő volt a zászlótartó Klapka és Schlick eldöntetlen megütközésében Bodrogkeresztúrnál. És a nélkül, hogy összebeszélünk volna néhányan, nagyobb diákok, nyomozni kezdtünk az öreg előélete után.

Óvatosan, igen óvatosan láttunk neki. Mert a faluban, mely sokat adott a Bálint bácsi nimbuszára, bizonyára elnadrágoltak volna, ha megsejtik, hogy olyan dolgokat igyekszünk felkavarni, amelyek rég a legenda ködeibe hanyatlottak el . . . Vigyázva nyomoztunk ezért. Régi könyvekben próbáltunk kutatni, vajjon volt-é valami szerepe falunknak a szabadságharcban? A harmadik-negyedik községben élt azonfelül még egy-két fül- és szem-

tanú, aki látta még a muszkák aláereszke~~d~~ését a Lupkovi-nyereg felől...

S hamarosan olyan adatokra jöttünk rá, amelyek valamennyiünket meghökkentettek. És amire sikerült volna összeállítanunk a Bálint bácsi hadipályafutásának minden részletét, döbbenettel néztünk össze.

Mert miről volt szó a valóságban?

Kossuth csakugyan megküldte üzenetét a mi falunkba is, hogy az Istenért, induljon meg nyomban minden fegyverfogható ember, mert ötmagát szorítani kezdi a német s a muszkák is megindultak már ellene. S falunk nem eresztette el füle mellett a hívó szózatot.

Mindenekelőtt megfogadták az egyik gálszécsi bandát, mely attól fogva másfélnapon át toborzódalokat játszott a község utcáin. S a verbunk hangjainál táncrakaptak az összes férfiak és legények, mialatt jobbtényerükkel a csizmájuk szárát csapkodták avagy balöklüket a csípőjükre helyezték kényesen. Senki sem akart otthonmaradni, mert a szégyentől a szeme égett volna ki: mind-mind a háborúba akartak menni, hogy meghaljanak hazájukért. Kapitánnyá Szeczezy Bálintot káltották ki, aki huszonötödik esztendejében járó, merész kiállású fiatalember volt akkortájt.

Harmadnap reggel megindultak aztán az összes nemzetőrök... A muszka elé! A muszka elé!...

Elöl a kurtanemesek lóháton, hátul a tótok gyalogszerrel és egyenesbe feszített kaszákkal. És miközben búsuult hadinótát fújtak mind s az asszonyok és leányok a hajukat tépték fájdalmukban, a morék mélabúsan kísérték hangszerszámaikon a háborús dalt. Leghátul következett három szekér négy hordó borral és a megfelelő tömegű elemózsiával. Az volt az élmezési osztály.

Elmentek Gálszécs irányába, mert odaszóltotta őket a felsőbb parancs. És nem maradt vissza utánok semmi egyéb, csak a mély bánat a faluban és az üres csönd. S azonfelül a por az országúton, amelyet patkós patáikkal vertek föl a lovak s bocskoros talpaikkal kavartak fel a tótok. De ez a por is a semmibe oszlott el később.

Mentek hát, mentek. Olyan értesüléseik voltak, hogy Varannó felől óvatos menetben ereszkednek alá a cár legényei... De óvatosak voltak Bálint bácsiék is! Előbb tudniillik a sötét szalánci erdőn kellett átvonulniok... Sok minden várhatott és leskelődhetett rájuk abban az erdőben.

S úgy is volt!

A szalánci erdő szélén, miután törődöttek voltak a tetemes úttól, mindenekelőtt letáboroztak s csapraverték a hordókat. A hadiszakácsok ugyanakkor főzni kezdték a gulyáshúst, szolgálóra akasztott kondérokban. Mégis volt bennük annyi elővigyázat, hogy két jelentőlovast küldtek ki az erdő túlsó szélébe, strázsálás végett. Ettől eltekintve hamarosan magosra csapott a kedv: folyt a bor, harci-dalokat húztak a romák, egyesek — ingujjra vetkezve — táncolni kezdtek. Mind többen és többen avatkoztak bele a táncba, a csizmájuk szárát csapkodták a nemesek, miközben bocskoraikban dobogtak a tótok. S egyre-másra fenyegető közbekiáltások estek:

— Megeszünk minden németet és muszkát!

Délután három óra körül egyetlen csuhajforgatagban kavargott az egész nemzetőr-század, amikor...

...amikor dobogni kezdett az erdő s váratlanul kibukkant belőle a két jelentőlovas veszett vágtában és tátott szájjal. S veresredagadt képpel ordítózták:

— Meggyött az ellenség! Vége Magyarországnak!

Abban a pillanatban őrjöngő menekülésbe fogott mindenki. Először a mórék kapták lábuk közé a világot, azt kiáltozva bomlottan:

— Csátá les! Csátá les!

Ugyanakkor nyeregbevetették magukat a nemesek s neki, az ellentétes iránynak, megeresztett kantárszár-ral. A legélen Szenczy Bálint századparancsnok! Hátul a tótok lihegve, akiknek boeskorai alól magasra hupant a por. Végigesattogtak a falunkon, de ott sem álltak meg, hanem ki Újhely alatt, ki a hegyaljai lankák bűvőhelyein, ki a Tisza füzesei között állapodott meg először, hogy fujjon egyet. Bálint bácsi csak a harmadik héten mert visszalopózni a faluba. Nyiregyházán túl fordult vissza valahol.

Később derült ki, hogy a két jelentőlovas a grófi-uradalom igáaszekereit látta messziről az országúton, amint sietve poroszkáltak a fölvert porban. Azokat nézték kubáni kozákoknak.

Hát így volt!

*

Amikor mindezt holtbizonyosan megállapítottuk volna hárman-négyen nagyobb diákok, odaálltam az apám elé:

— Édesapám, nagy újságot mondok...

— No! — nézett rám az öreg.

Három-négy társam azonban megelőzött a meglepetéssel:

— Szenczy Bálint bácsi sohasem volt ott Buda meg-rohanásánál. De éppúgy nem a piski hídnál s nem igaz, hogy Világosnál Görgey személyes közbeavatkozása ellenére sem akarta letenni a fegyvert...

Apámon kínos meglepetés látszott. De erőt vett magán s annyit kérdezett:

— Hát akkor mit csinált?

— Azt csinálta kedves apám, — vettem át a szót most már én, — hogy a szalánci erdő szélétől gyilkos futással vágattak el Szerencs és Miskolc irányának, amikor senki sem kergette őket...

Az öreg markába fogta az állát, gondolkozott, sokáig gondolkozott s akkor ránkemelte zavarodott tekintetét:

— Mi, öregebbek, eddig is tudtuk ezt, de hallgatunk róla. Hallgassatok hát ti is, fiúk, mert ez a becsület!

Akkor értettem meg először apám elejtett szavai-ból, hogy a legendával szemben nincs létjogosultsága semmi bíráltnak. És hallgattunk is, mind e mai napig.

De nem hallgatott Bálint bácsi!

Szenczy Bálint volt már ekkor felül a nyolevanon, új nemzedék sereglett a lábaihoz s hallgatta fájdalmas gyönyörködéssel. Elemi-iskolai nebulók telepedtek köréje, az öreg gubancos feje meg-megrezdült a nyárutói napocska gyenge fényében és míg botja végével bele-rajzolt a porba, az emlékezés súlya alatt görnyedten magyarázott:

— Utolsónak menekültem a segesvári ütközetből, amikor utolértem a magánosan lihegő Petőfit. Megálltam a lovammal s odakiáltottam neki: „Sándor, ugorj megém a lóra!” Holthalvány arccal kiáltott vissza: „Fuss csak, Bálint, éngemet már az Isten se ment meg!” Azóta többször tettem szemrehányást magamnak, hogy én vagyok az oka időelőtti halálának...

És sóhajtott egyet Bálint bácsi.

Sütött a nyárutói nap, csend volt a világban.

FUT A NYÚL.

Egy júniusi hétköznapon, úgy féltíz óra tájt, fáradt nyúl vánszorgott be a faluba, pontosan a Kusnyir Mihályék háza elé. Azaz hogy az udvaron át futott ki a ház elébe, de alig húzta csak a négy lábát, amiből gyanítani lehetett nyomban, hogy előzően igen-igen meghajszolhatták valahol s a szegény tapsifüles ijedtében mehetett csak neki a falunak.

Megállt, azaz hogy leült a hátuljára a Kusnyir Mihályék háza előtt. Mintha fújni akart volna egyet. Előbb azonban körülpillantott óvatosan.

Ámde üres volt a nagyutca, mindössze délnek, a falu közepetáján játszadozott néhány apró gyerek a portban. Mindenki a mezőn serénykedett: égető munka napjai feszültek ki a falu és a határ fölött.

Azaz hogy nem egészen...

Tudniillik valami három házzal följebb, a kiskertjük paticskerítésének támaszkodva, ott tétlenkedett Pék Imre, akit azért hívtak így, mert sütőmester volt az édesapja. Ugyanakkor az alvég felől egyesegyedül loholt fölfelé a csámpás jobblábával Toronyi, az elcsapott igás... Elcsapatása okaira is ki fogunk térni a későbbiek során.

Meglátta a nyulat Pék Imre s nagyot kiáltott:

— Elibe, Toronyi bácsi!

Meglátta a nyulat Toronyi János is, minélfogva Pék Imre felé kiáltott:

— Nyomd meg hátulról, Imre fiam!

Pék Imre már ki is pattant az utcára s a nyúl felé vetette magát, a nyúl fölrezzent s tétován kezdett megindulni, lefelé a nagyutcán. Egyenesen a Toronyi két karja közé. Nem szaladt, inkább csak lökött magán néhányat. Töprengve és tanácstalanul. Mintha nem tudta volna el-
tökélni magát, merre próbáljon kisurranni vagy mintha nem bírta volna tagjait többé a halálos aléltságtól. Felülről teljes talppal huppogott már feléje Pék Imre, alulról Toronyi tárta szét a karjait, hogy megkapja őt a fülénél.

Mert a nyúl éppen feléje tartott. S Toronyi nem állhatta meg, hogy föl ne kiáltson elragadtatásában:

— Ma este nyúlpecsenyét eszünk!

S már hajolt is, hogy elkapja a tapsifülest, ámde a tapsifüles egyet pattant ügyesen, oldalvást, Toronyi utánalendült, de mindössze annyit sikerült elérnie, hogy tenyerével érintette a nyúl farkát, ő maga teljes hosszában olyat puffant hasra, hogy jobb- és baloldala mellől magasra csapott fel a por.

S egy nagyot nyögött Toronyi:

— A pilátusát ennek a dögnek!

Akkor ért oda Pék Imre gyors szuszogással. Megállt, hogy segítsen a tápázkodásban Toronyinak:

— Nagyot esett János bácsi?

— Hajaj, — sóhajtott talpraerőlködve Toronyi. — Majd a púpom szakadt ki... De mégis megfogjuk azt a a pizok állatot... Utána!

— Megfogjuk! — lihegte Pék Imre.

A nyúl akkor már a Galgányék házatáján ült az

utca közepén. Últ és a fülét hegyezte. Halálosan fáradt lehetett s százat lehetett volna tenni egy ellenében, hogy ma estére... De nem! Még ma alkonyatra-keelve nyúl-pörköltöt fog enni Pék Imre meg Toronyi. Közösben.

Mert akkor már lefelé futottak a nagyutcán, fej-fej mellett, mialatt Pék Imre egy-két jótanácsot vetett oda Toronyinak:

— A két öklit tegye a mejjire, János bácsi, fogja be a száját, oszt az orron szedje a levegőt... Így tovább bírja szuflával.

— Abizony jó lesz — hálálkodott Toronyi, miközben lihegve trappolt a Pék Imre oldalán. — De kinek mennyi jut majd a nyúlból, erre felejjél nekem!

Pék Imre annyit hadart vissza, mivelhogy úgy járt a melle, akár a fújtató:

— Fele-fele!

— Igazad van — vélte Toronyi szuszogva. — Egyformán esszük meg, legalább jóllakok eccer... Vigyázz!

S hozzátette még:

— Hanem most megfogtuk!

A nyúl tapasztalván ugyanis, hogy ádáz két üldözője nem tágít a sarkából, egyet pattant a Regéczyék tárvafelejtett kapujának s ott bevette magát a portára. Ámde nem tudta a boldogtalan, amit Pék Imre és Toronyi tudott, hogy a porta hátsó részét magas kőfal zárja el a világtól... Ott aztán nyakonesíphetik a tapsifülest. Éspedig játsziszserrel.

Azok ketten már be is fordultak a Regéczyék udvarába. S abban a pillanatban nagyot rikkantott Toronyi:

— Ott néz ránk a kőfalnál!

Csakugyan a nyúl (nagy nyúl volt pedig) mintha farkaszemet nézett volna velük. Mintha azt számítgatta

volna magában, ugorjon-é egyet széles lendülettel? Ámde épp erre az eshetőségre nem gondolt sem Pék Imre, sem Toronyi. A helyett két tenyerüket tárták a nyúl felé, egyik jobbról, másik balról kerítve s ugyanegy gondolatban kaptak feléje.

Azonban csak a levegőt kapták meg, de legalább egymásnak verték a fejüket. Oly erővel pedig, hogy egyszerre üvöltöttek föl:

— Az istenfáját!

Pék Imre is, Toronyi is a fejét kezdte tapogatni azon a helyen, ahol valóságos gumó pattant ki belőle a csattanás nyomán. A nyúl akkor már kiszaladt az utcára s amire magukhoz tértek volna az első bódulatból és kitámolyogtak volna a kapuig, messzebb volt a nyúl, úgy a hatodik ház előtt s visszafelé igyekezett, a felvégnék. De csak lépést úgyszólván. Toronyi fújva és ingerülten nézett rá Pék Imrére:

— Disznó szerencséje van ennek a nyúlnak...

— Az — lihegte vissza Pék Imre. — De azért megesszük ma este!

S egyszerre kiáltottak fel, mintegy a maguk biztatására:

— Utána!

S a nyúl nyomába vetették magukat. De okulván az előzményekből, ezúttal takarékoskodtak a szusszal. Mindenekelőtt az előbb bevált módszert alkalmazták, tehát mellükre helyezték a két öklüket s akkor egyenletes iramban a nyúl után. A nyúl is fölneszelt üldözőire, minél fogva kimért trappba kezdett szintén. Nem rohant, csak a hátsófelét dobálta inkább. Mivel öt-hat házszélességnyi lehetett köztük a távolság, időközben néhány gondolatot cseréltek egymással.

Pék Imre kezdte:

— Mit gondol, János bácsi, ha elkapjuk ezt a dögöt, hogy esszük meg vacsorára? Pörköltnek, meghintve némi paprikával avagy peccsenyének kisütve?

Toronyi csak félhangon tudott válaszolni, mert erősen lihegett:

— Pörköltnek, fiam... Pörköltnek! — és csettengett hozzá... — Úgy szeretem a pörköltöt, hogy majd megbolondulok utána... Hej!

Ez a fölkiáltás azért hangzott el a végén, mert az üres és elhagyott utcában mintha vágta kezdett volna a nyúl s Pék Imre és Toronyi abban a pillanatban elszurkült. Azonban fölösleges volt minden döbbenetük: lankadtabb volt már a nyúl, semhogy sokáig bírta volna ezt a lendületet. Félpillanattal rá újból csak dobálta magát. Úgy hátulról.

Mivel a dolgukban biztosak voltak és mivel idő kellett hozzá, amire utolérhetik és farkonragadhatják a nyulat, Pék Imre — lihegés közben — annyit kértett Toronyitól:

— Még mindig kereset nélkül van János bácsi?

— Még — szuszogott vissza Toronyi. — Mióta karóval vert ki az udvarából Setéth tekintetes úr. Nem is tudok mán én megélni ebbe a világba, csak akkor, ha igaznak fogad vissza megint...

— Oszt mér csapta el János bácsit?

— Mer disznó alak vótam — nyögte loholás közben Toronyi. — Merhogy olyan átoktermészettel vagyok megverve az Istentül...

A távolság egyre fogyott: szemlátomást szorítani kezdték a nyulat. Toronyi szítt egyet a fogán:

— Rászógáltam, hogy megkarózzon a tekintetes úr. Mer úgy vót az, fiam...

S nyögve és krákogva adta elő az eset részleteit.

Lett volna ezek szerint, hogy Toronyi — féktelen megfélekedezésében — belerúgott a Setéth Miklós tekintetes úr vemhes lovába. Rút hálátlanság volt ez Toronyitól, hisz a tekintetes úr utóvégre enni adott neki és négytagú családjának. De meg is bűnhődött tüstént vakmerő szemtelenségeért! A rúgást ugyanis meglátta a tekintetes úr s szörnyű indulatra gerjedt: „te pizsok, hát azért tartalak kommencióba?!“ „Nem vagyok pizsok!“ — nyelvelt vissza Toronyi. Ez a szájalás lett a veszte. A tekintetes úr mindenekelőtt olyan két pofont adott neki, hogy Toronyi körül forgott a ló a hámmal, a szekér meg az egész világ s amikor megint vissza talált vakkantani, a tekintetes úr előkapott egy karót, először megeseplte s utána odavetette neki: „most pedig mars, te koszalak, nem tartalak tovább!“

És itt — nyúlüldözés közben — bűnbánóan sóhajtott egyet Toronyi:

— Azóta kéccer se laktam jól. De így kell nekem: mér nem fogtam be a bagólesőt? Most pedig vigyázzál, Imre!... Ke-e-rí-te-e-ni!

Márhogy a nyulat kellett volna keríteni. Mert a tapsifüles akkorára bepattant a Beláz zsellér elhagyott udvarába s átugrálván a tenyérnyi udvaron, bele a lóherébe... Pék Imre meg Toronyi utána, de már rogyadozó térdel. S másodszor is kiáltott Toronyi, már-már fulladozva:

— Ke-e-eri-i-te-ni-i-i!

Hát kerítették, kétfelől egyszerre. Az történt azonban megint, hogy a nyúl a fenekére ült le váratlanul,

fölhegyezte a két fülét s akkor egyet pattant. Mint a gumilabda. Ők pedig úgy összekólintották a fejüket, hogy mindketten a vakszemükhöz kaptak. Toronyi üvöltött először:

— Ó, a jezebeusát!

— Azt hiszem, kirepült a balszemem! — ordított föl jajgatva Pék Imre s szeméhez szorította mindkét tenyerét. Ám abba is hagyták hamarosan a pisszegést, mert a gondolatra, hogy el találhat menekülni a nyúl, csaknem az eszüket veszítették. Pék Imre is, Toronyi is.

Először tehát körül próbáltak nézni a ferdére-dagadt képükkel. S felujjongtak. Mert észrevették a nyulat, amint a felvégi koloncos-kútnál üldögélt pihegve. Nyilvánvaló volt, hogy egy nekidurálkodás még s a markukban lesz véglegesen.

Pék Imre nem is habozott sokáig, hanem fújtató mellkassal fordult Toronyihoz:

— Elibe, János bácsi!

— Csak most szorítsuk, fiam! — adta ki az utolsó jelszót Toronyi.

S nekifeküdtek mégegyszer a hajkurászásnak. A felvég irányába trappoltak, szorosan egymás mellett s harmadszor is a bevált módszer szerint: tudniillik mellkasukhoz nyomták az öklüket.

De a végső kimerültség előjelei is kezdtek mutatkozni náluk.

Ezzel szemben a nyúl (ez a szemtelen állat!) három lépésnyire várta be őket a kútnál. Akkor megindult s szürkés bundáját hajigálni kezdte előttük, annyi arroganciával azonban, hogy kényelmesen betartotta a három lépésnyi térvözt. A halott utcában csaknem elérték már a falu végét, mikor a nyúl, a Maczkó Jankóék házá-

val szemközt, egy üres telekre vette be magát. A kert mögött magas lucernatábla következett, haragos-zöldben. Toronyi ingerült lelkiállapotban jegyezte meg, hogyha a lucernába ugrik a nyúl, nyert ügyök van, mivel abban az esetben a lucerna szövevényeibe gabalyodik bele az eb-
adta.

Hát nem úgy lett!

Mert volt eszé a nyúlnak is, tehát nem ugrott a lucernába, hanem a lucernás sarkában siklott el s akkor neki a pázsitnak, mely a vasúti töltésig téresedett. De nem győzhette már sokáig, mert mintha fel-felbotlott volna. Többször egymásután.

Pék Imre meg Toronyi vagy húsz lépést maradt le a lucernás miatt. Most azonban, amikor markukban érezték a nyúl fülét, új aggodalmak lepték el őket. Toronyi kezdte:

— Hanem baj van... Imre...

— Mi vóna a baj... János bácsi? — kérdezte el-elakadó lélekzettel Imre.

Toronyi szuszogva és lankadón folytatta:

— Az a baj, fiam... hogy augusztus közepe előtt tilos... nyúlra vadászni... Most pedig június hónap van...

— Ez igaz, — hagyta helyben Pék Imre — csak-hogy nincs... tanu rá...

Toronyi így tett:

— Ahá!

A nyúl bukfencet vetett elvéte: most már holtbiztosra lehetett venni a pörköltöt. Csoda-e, ha a zsákmány tudatában el-elkalandoztak keveset... Különben is fojtott hőség volt s esorogva szakadt róluk az izzadság. Felnyögött egyszer Toronyi:

— Jó dóga van a kázméri grófnak...

— Az — lihegte vissza Pék Imre, végső aléltságban. — Mindennap zsíros-pirítós kenyeret eszik... Amennyi csak... belefér...

Hanem ugyanakkor — hopp! — megállt a nyúl. Mintha elájult volna. De nem... Mert hirtelen fölcsapta a két fülét s szembezállt veszett üldözőivel. Toronyi egy utolsót kiáltott:

— Csapd meg oldalról!

Pék Imre meg akarta csapni a nyulat, a nyúl azonban egyet pattant rézsút, a Szentandráska-dombnak. Pattant egyet, negyedfélölet legalább, ők ketten összeakadtak a lábaikkal s olyat vágódtak kétfele, hogy majd a föld szakadt be alattuk. Meg volt győződve mindegyikük, hogy lábast vetett neki a másik. Azzal a tisztátalan szándékkal, hogy egyedül kapja meg a nyulat.

Fölkecmeregtek valahogy, szembeálltak, fújtak. Toronyi ordított először:

— Te disznó!

— Disznó, aki mondja! — ordított vissza rekedten Pék Imre.

A nyúl, jókora távolságban, leülepedett egy földpúpra, melyet honcsiknak is mondanak, összeverte a két fülét, mintha tapsolt volna vele. Pék Imre meg Toronyi akkor már vágta egymást oly elborult dühvel, hogy...

Csattogott tőle a táj.

SZOPKÓ MIHÁLY JÓLLAKIK

Egyszer régen másfélheti vendégségben voltam Szopkó Miska bácsiéknál, nyári vakációm alatt. Említésreméltó eset nem adódott elő semmi különösebb, kivéven azt a fölkiáltást, amelyet Szopkó Mihály hallott, mikor is — egy csütörtöki napon — így fohászzkodott fel összekulcsolt kézzel:

— Istenem-Atyám, ha én jóllakhatnék egyszer hieskossal!

Felesége, névszerint Balogh Erzsébet asszony, rápillantott elnézőn:

— Sok bolondot összebeszélsz te, Mihály... De hogy ne tanálj belebetegedni, holnap estére meglesz a hieskos!

És másnapra, azaz pénteken estére csakugyan meglett a hieskos. Egész kajsztronnal.

A hieskos készítési módját hiszen mindenki ismeri... Először meghámozzuk a krumplit, megmossuk és megszeljük, akkor sóval hintjük be az ilyenformán nyert pépszerű anyagot s miután lisztet adtunk hozzá, egy tojást is keverünk bele. Ekkor az egészet kiszaggatva belevetjük a fővő vízbe, majd kifőzzük, aztán merőkanállal kiszedjük, némi zsírban hentergetjük meg, túrórt, tepertőt vagy káposztát hintünk reá, de lehet csupaszon is hagyni esetleg... Micsoda étel! Micsoda

étel!... Hívják a hieskost sztrapacskának is, elvéve pedig krumpligaluskának nevezik.

Az előirt módon készítette a hieskost Szopkó Mihályné is, kivéven a tojást, mivel azokban a napokban a tyúk nem tojt a háznál s kivéven a túrót, tepertőt, illetve káposztát. Tudniillik túróra vagy tepertőre nem tellett Szopkó Mihálynénak (maga a családfő fuvarozott rendes körülmények között), káposzta pedig azért nem volt, mivel a hordókáposztát mind megették, alig néhány nappal pünkösöd után. Megemléltendő azonfelül, hogy a hieskost nagy darabokban szaggatta ki Erzsébet asszony. Abból a célból, hogy legyen mibe harapnia Szopkó Mihálynak.

A hieskos tehát csupasz állapotban került föl az asztalra pénteki nap estéjén. De mit törődött azzal Szopkó Mihály? A kajsztronba vágta a kanalat, jól megmerítette és miután megrágta volna, nagyot kiáltott lelkesen:

— Sose ettem még ilyen hieskost!

Evett-evett, mert egész nap koplalt, hogy jó étvágya legyen estére. Úgy felekörül járt a vacsorának, amikor szemszögletből mosolyogva szólt oda a feleségének:

— Azt hiszem én, Erzsi, téged azért is érdemes volt elvenni, mert Vinkóczytól Berettőig senki olyan hieskost nem tud főzni, mint az én feleségem... Bizonyisten, kezdem irigyelni magamat!

Még akkor sem állapotodott meg a hieskosfogyasztásban, mikor kiürült a kajsztron. Szemének egy intésére újabb hieskost rakott a kajsztronba hitvese s Szopkó Mihály azzal is végzett, körülbelül félig. Hanem akkor meg is állt az evésben. Úgy látszott legalább.

Abban a pillanatban körülnézett az egyetlen szobában s észrevett engem, aki a kemencepadkán üldögéltem szótlanokodva. Mert amíg Szopkó Mihály a hieskossal volt elfoglalva, nem lett volna illő háborgatni őt. Ennyit már megtanultam. Körülnézett Szopkó Mihály, majd lenyúlt az asztal alá, a vizeskorsóért, a vizet kiitta belőle mind s akkor rácsapott tenyerével a hasára:

— Úgy jóllaktam, akár egy báró!

Én hallgattam tovább, Erzsébet-asszony valahol a pitvar körül lehetett elfoglalva. Súlyos csend ült le kettőnk közé, végül is Szopkó Mihály törte meg ezt a csöndet. Rámnézett, másodszer:

— Aszmongyák, hogy a tudomány a legfőbb dolog a világon. Majd mit nem mondtam, öcsém! A tudomány — az luft, az evés a fő! Jobban jóllaktam ma este, mint a nagymihályi gróf! Az pedig azt eszik, amit akar...

— Miska bácsi tudja, mit szoktak enni a grófok?
— vetettem közbe kissé bátortalanul.

Szopkó Mihály néhány szünetre elgondolkozott maga elé, mintha szokatlan dolgok jártak volna az eszében. Később így felelt, komolyravált szemmel:

— Megvallom neked, öcsém, hogy ezt az egyet nem tudom. De ez nem is fontos! Arra az egyre azonban nadragulyalevet mernék inni, hogy a grófok hírét sem hallották a hieskosnak. Ezért sajnálom a nyavalyásokat...

Szólt és felállván, kiment a szobából s a ház előtt végigheveredett az agyagtornáckán, a hátára. Attól fogva sokáig nézte a támadozó eget. Mert a mennybolton észrevétlenül csillagok kezdték kibukkangatni,

egyelőre olyan aprócskák csak, mint egy-egy pörsenés. Akkor már ott üldögéltem a lábánál magam is, de nem mertem zavarni a tűnődésében. Sejtettem ugyanis, hogy Szopkó Mihály, amikor eleget merengett már a csillagokkal telehintett mennybolton, így szólt, inkább sajátmagához, mint énhozzám:

— Hiszen nem mondom, hieskost ehetik minden nap az ember, de mi ez mind a friss tapló mellett? Istenem, Istenem, ki a tenyerünkön hordozol mindnyájunkat, ha én gyenge taplóval lakhatnék jól eccer!

Akik közelebről ismerték Szopkó Mihályt, nem ütköztek meg ezen a hő vágyakozásán, mert tudták róla, hogy élt-halt a különlegességekért... A taplónak, amely után annyira áhítozott, a Nagyerdőben kellett volna lennie állítólag: ott látott a régi fák oldalához ragadva Hovanyecz koma olyanokat, amelyek friss voltuk ellenére dücskösek is voltak. Szopkó Mihálynak sógora, Vajda György kanászfőszámadó, aki — mint kondaőrző tekintély — két évtizede járta már a sűrű erdőket, váltig figyelmeztette Szopkó Mihályt, hogy térjen észére.

— Mert nézd, sógor, — kezdte a szót Vajda György — kétféle tapló van. Ha mán vén, beleszárad az emberbe, ha meg fiatal, beledagad az emberbe. Csak hasbajt kapnál tőle mindenképpen.

Ámde Szopkó Mihály ingerülten kiáltott fel:

— Olyan kemény a gyomrom, sógor, hogyha szegyet eszek, azt se érzem meg... Hej, ha ehetnék eccer abból a friss taplóból! Aszmongyák, úgy rúg vissza a rágásra, mint a gumi...

Nyilvánvaló volt ezekután, hogy Szopkó Mihálynak az Úristen elvette félig az eszét. Mindazáltal tete-

mes idő múltott bele, amíg hozzájutott ahhoz a taplóhoz. Mert nem volt módja hozzá, hogy kimehessen egyszer a Nagyerdőre, ahol a szóbanforgó tapló fordult elő.

Messze volt a falutól a Nagyerdő, mely két vármegyeföldjét feküdte meg valamikor. Úgy kétszáz esztendővel előbb, amikor még rákócziánus-bujdosók szerencsétlensége készítette búra az elméket... Összezsugorodott azóta a Nagyerdő: csak nevében őrizte már egykori nagyságát. De ijesztő híre megmaradt azért mára is: állítólag nyáribetyárok fordultak meg benne, sőt egyesek — hír szerint — láttak volna benne Pistiket, a megrögzött zsványt is, amint (maga mulattatására) flintájával a jámborszándékú utasnépeket vette célba az erdő széléből s mikor aztán a magános vándorok menekülni kezdtek volna előle, Pistik nyertve kezdett hahotázni, a flintát a före dobta le, miközben tenyereivel a fülét csapkodta jókedvében. Mind a két tenyerével egyszerre.

Szopkó Mihály azonban egészen más okból nem tudott kijutni a Nagyerdőbe, semmint netán a Pistiktől való titkolt szorongása tartotta volna vissza. Fűtyölt ő Pistikre s ha a két marka közé kaphatja meg egyszer, úgy megrázta volna, hogy bizonyára kirázta volna őt a boeskorából.

Szopkó Mihálynak egyszerűen nem futotta az idejéből.

Szegény ember volt világéletében s iszonyú gond gyötörte szakadatlanul a miatt, mimódon kerítse elő a maga és családja számára a mindennapi kenyeret? Állása szerint fuvaros lett volna azon a régi nyáron s két lovacskájával hol itt, hol amott állt be munkába. Ha pedig sehol sem fogadták volna meg, megindult szeke-

rével az országúton s addig-addig zörgött megállás nélkül, míg csak észre nem vették valami kastélyépítésnél. Ilyen hányódásai közben eljutott Nagybereznáig, sőt — ha hinni lehetett vakmerő állításának — Zboró alatt is megfordult egy alkalommal. Zboró azonban olyan messzire esett Vinkóczytól, hogy komoly ember nem adhatott hitelt ennek az erősködésnek.

Nagy szegénység húzta lefelé mind a két vállát Szopkó Mihálynak, azért nem tudott körülnézni keveset a Nagyerdőben.

Egyszer azonban váratlan szerencséje akadt!

Azon a régi nyáron másfélheti vendégségben tartózkodtam Szopkó Mihályéknál, mint apróbb gimnazista. Szopkó Mihálynak éppen nem akadt munkája, minélfogva lőgérezve henyélt a háza előtti agyagpadkán, amikor Hovanyecz koma kiáltott be az utca felől:

— A Nagyerdőbe indulok, Mihály koma! Hozhatom-e a taplót?

Szopkó Mihály fölemelkedett veszteg-hevertéből, odament a kiskapuba s kezét fogott Hovanyecz gazdával:

— Megáldaná az Isten, koma.

— S nem lesz baj a dologból? — kérdezte Hovanyecz József.

Szopkó Mihály sok mélabú közt válaszolt:

— Dehogy lesz, koma! Vékony legényke voltam csak, amikor beszélt megboldogult nagybátyám, hogy ő eccer jóllakott taplóval, amitől olyan érzése volt, mintha megnyílt volna előtte az ég s nappal is látta a csillagokat. Hát én is szeretném látni...

Hovanyecz József a kezét nyújtotta:

— Ha tanálok, hozni fogok, koma.

Azzal ment is, félóra mulva pedig két szekérral vágott neki a Nagyerdőnek. Azt hiszem, fát akart hozni a téltre.

S szavát meg is állta!

Mert késő este nagy darab friss taplót hozott magával s személyesen adta át Szopkó Mihálynak, aki szinte megrendült egész valójában a fejedelmi meglepetéstől. Nagy darab volt a tapló, de súlya semmi úgyszólván. Fiatal volt a tapló, érdes a felülete s kemény, akár a kő.

— Ha jól megfőzik, — vélte Hovanyecz koma — rúgós lesz, mint a gumi.

Szopkó Mihály nem győzött hálálkodni eleget s abban a pillanatban már utasította is a feleségét:

— Erzsi te, rakjál tüzet s főzzed a taplót, hogy puha legyen holnap estére!

Az asszony elszontyolodva próbálta figyelmeztetni:

— Ember, ember, térj eszedre! Ki hallott mán taplót enni?

— Nem szeretem az asszonyi povedálást! — intette le fölényeskedve a feleségét Szopkó Mihály. — Különben is a taplót én eszem meg és nem te!

Majd félhangon tette hozzá, maga elé morfondírozva:

— Persze, persze, gyomor kell hozzá... Az pedig van, hála Istennek!

Erzsébet asszony egy mélyet sóhajtott erre s neki látott a főzésnek, még akkor este. Főzte a taplót éjjelig, főzte hajnalig, főzte másnap délig. De a tapló maradt, amilyen volt: félig keménynek, félig ruganyosnak. Szopkó Mihály mindazáltal hetvenkedni kezdett:

— Csakhogy ezzel is jóllakok eccer!... Leheccsé-

ges, hogy én is meglátom tőle a nappali csillagokat...
No, gyerünk csak!

Feltrancsirozta a taplót, maga elé húzta a tálat s a taplóba vágta a villát. Belehajlott a villa s visszapattant a taplóról...

Erzsébet asszony az ura elé állt ebben a legutolsó pillanatban s összekulesolta kezét:

— Mihály, Mihály, gondold meg a dolgot!

— Gondolkozok én eleget, feleség, — vágta vissza foghegyről Szopkó Mihály — de csak azt látom, hogy a nagyuraknak van eszük: azt esznek, amit akarnak... Hát most én is úr akarok lenni!

S beleharapott az első szelet taplóba. Rángott bele az állkapcsa.

Nem bírtam nézni ezt a ropogást s befogott füllel menekültem anyai nagyanyámhoz. Később hallottam csak, hogy Szopkó Mihály harmadfélóráig rágott vehemensen, amíg sikerült végeznie a taplóval.

Ferdére estek már a nap sugarai, amire visszafelé mertem volna merészkedni. Nyugtalanító esend volt a faluban, mialatt a Szopkó Mihály háza felé igyekeztem volna. Odahaza semmi különösebb dolog nem adódott elő, mindössze annyi, hogy Szopkó Mihály az udvar hátsórészében henyélt, a szénaboglya alatt, két öklével a csupasz gyomratáját nyomogatta s szívremegtetően nyögött:

— Istenem-Uram, csak most az eccer ne hagyjal el!

— Mi történt, Erzsi néni? — kérdeztem riadtan a nagynénémet.

A nagynéni ingerülten mondta:

— Nohát megivott a taplóra egy félkupa vizet és most beledagadt!

Valóban, Szopkó Mihályra kész szánalom volt ránézni ebben a nyomorult állapotában, miközben a boglya alatt hentergett. Nagy fájdalom marhatta, mert a gyomrát nyomkodta s az arca eltorzult. Hanem akkor meglátott:

— Ősém, ősém, itt fogok megdögleni... Kezdem látni már az ég csillagait, pedig fentjár még a nap...

Nagy részvétre nyílt meg a szívem, hogy ily szerencsétlenségben láttam viszont Szopkó Mihályt. Épp egy vénasszony haladt el az udvar hosszában s hallván a Szopkó Mihály rút nyögdecselését, odalépett hozzá s jószívvel mondta neki:

— Ne hajiccsak poharat a púpjára?

— Mennyék innét, Majszturáné, de tüstént, mert magához csapok valamit! — kiáltott égő kínjai között. — Azért, mert szegénynek teremtett az Isten, nem kén gúnyolódni velem nagy tanáctalanságomba...

Majszturáné továbbtotyogott erre, Szopkó Mihály pedig továbbhányta magát a boglya alatt. Később felordított:

— Isten, Isten, mért látogattál meg ennyire? Sose vétettem senkinek!

Meghallotta ezt az ordítást a felesége, kilépett a házból s most már ő is kifakadt, a szíve szerint:

— Az Istent hívod segicességül? Nem megmondtuk előre, haggyál békét annak a taplónak?

No, erre már felhorkant Szopkó Mihály. Szörnyű fájdalmai ellenére is ülőhelyzetbe erőlködött fel valahogy s megfenyegette a feleségét:

— Várjál, te kutya, hát te is ellenem vagy mán?!
A kontyod alá csapok, mihent fel tudok állni...

Visszavágódott a boglya alá, továbbfetrengett s szilaj üvöltözésbe fogott.

Egy régi szünidőben, mikor a tapló-eset történt, Szopkó Mihály álló-hétig hencsergett a boglya alatt. Amikor magáhozjött volna úgy-ahogy, tizenöt kilót fogott. Olyan volt, mint a halál...

Lába lötyögött a csizmaszárban.

A DANCKAI LEÁNY

Abban az időben a császárvárosban éltem s észrevétlenül eikövetkezett a harmadik háborús ősz.

Nyugodtan és egyhangúan teltek napjaim. Félig-rokkant állapotomban semmi eshetősége nem volt többé, hogy a harcoló katonák közé vetődjem ki még egyszer s így hát multak heteim, egyik a másik után. Reggeltől késő délutánig a hadügyminisztérium sajtóosztályában voltam elfoglalva nyakig, vacsora előtt olvasgattam valamit (Balassa Bálintot és Berzsenyit leginkább), vacsora után pedig átnéztem a Staudigl-kávéházba.

Mert a Radetzky-utcában laktam, közel a bécsi Duna-ághoz, egy komoran ható szállóban, annak is hátsó folyosóján. Ezen a folyosón csak elvétve tűnt föl a szobalány vagy egy katonatiszt, aki talán fontos küldetésben volt átutazóban Dünaburgtól a régi Szandzsák területére. Minden épkézláb ember katona volt akkor . . . E magános szálló szomszédjában állt a Staudigl-kávéház: oda néztem be minden késő estén, hogy megnézzem a képes-újságokat. Ámde az újságokra is ráúntam hamarosan s olyankor merengve tünődöztem a füstön, mely a kávéházi vendégek feje fölött lengett a melegben. Pokróc-vastagon.

A kávéházban minden este ott ült a leány is, aki

danekai származású volt. Csakhogy én ezt nem tudtam még akkor.

Különös emberekből tevődött össze a Staudigl-kávéház törzstársasága.

Ültek benne dunai hajóslegények, legtöbbször rumot ittak s mikor az italtól ferdére feszült már a képük, félkönyökre nehezkedve hengegtek egymás előtt. A hajók és bárkák leláncolva rostokoltak a Duna-ágban, mert az ereszkedő hidegben mindennap várni lehetett a havat s tudta mindenki, hogy kevéssel reá jég alá kerül a Duna-ág is. More külsejük volt ezeknek a magukat hányó vízilegényeknek s félfüllel itt-ott kivehettem valamit a beszédükből. Egyikük azt állította például, hogy folyami-hajójukkal egyízben egészen Jaffáig ereszkedtek alá, amire azzal vágott vissza egy másik hajósfiókó, hogy az ő hajóját oly messzire vitte el egyszer a feketetengeri orkán, ami már-már hihetetlen... Mesebeli tájak néztek vissza reájuk a partról s olyan messzeségből, amely álomnak hatott, égigérő sziklahegyek rémlettek feléjük s e sziklahegyek ormain hókuesmák szikráztak. Georgia havasai lehettek talán... Vegyes népségből telt ki a Staudigl-kávéház törzsvendég-kara. Akadtak itt háborús önkéntesek, akik félig halántékukra csúsztatott, kihívó sipkában csörömpöltek el kardjaikkal a gyalogjárón, idebent pedig asszonyokkal és leányokkal váltottak kötekedő pillantást. S voltak itt artisták a közeli Práterből, mely felé akkor már a téli hallgatás enyészete közeledett észrevétlenül. Mindenki jókedvű volt az enyhe melegben, vagy legalább igyekezett annak mutatni magát, kivéve a danekai leányt.

Ott ült esténként a szemközti asztalnál s véletlenül

szemközt velem, artisták között. Mélységes tisztelettel vették közre ezek a vakmerő fiúk, miközben az artista-leányok meg-megfogták a kezét. Mintha osztozni akartak volna vele égő bújában avagy mintha féltették volna valamitől...

Soha még hallgatagabb és szebb teremtést, mint ez a leány volt!

Lengyel szépségnek hatott kissé kóc-színű hajával s lenvirág-szemével, ámde annyira tartózkodó és hideg maradt, hogy mégis más lehetett a származása, ezt mingyárt gondoltam. Mert el tudtam nézni estéken át, miközben a leány nyíltan visszanézett reám s végül is megzavarodva más irányba kapta el hosszú szempilláit.

Nem lehetett tizennyolcéves.

Szerettem volna megismerni, hogy egy-két gazdátlan szócskát válthassak vele. Kétes szándékaim nem lehetek, mert már az első pillanatban megkapott és szinte levert a lábamról kiesinyke bújja. Ez a szomorúság talán már bölcsőjénél szegődött melléje. De sejtelmem nem volt, mimódon közeledhetnék hozzá?

S mégis összejöttem vele. Igaz, hogy két napra esupán, erre a két napra azonban merengve és fájdalommal gondolok vissza mindig s olyankor sóhajtok egyet...

Egész hónapja lehetett már, hogy esténként ott ültem a Staudigl-kávéház sarkában s a szemközti asztal mellett ott üldögélt a danekai leány. Néztem őt szeretettel és kíváncsian, ő visszanézett reám, kissé elbúsultan, majd másfelé pillantott, közömbösséget mímelve. Társainak is föltűnhetett az érdeklődésem, mert egy késő estén, amikor odakint havas volt már a világ, idebent pedig füstpokróc lengett a vendégek feje fölött,

az artisták közül felállt egy vállas és hetyke fiatalember, hozzám jött s bemutatkozott udvariasan. Majd így kezdte:

— Uram, úgy vettük észre sok-sok estén át, hogy uriembernek kell lennie...

És mert meglepetve néztem föl reá, leült mellém s elmagyarázta, hogy ők, artisták, Linzbe indulnak másnap, hugoeskája azonban (ez volt a danekai leány) nem akar velük tartani többé, hanem, minden jótanácsa ellenére, akaratosan hazakészül Daneka városába. De mert csak két nap mulva indulhat, a maga és valamennyi társa nevében arra kér: e két nap alatt is vigyázzak reá és harmadnap estén segítek neki a jegyváltásnál... Ők nem tudják okát adni, miért, de halálig megbíznak bennem valamennyien. Csak így lehetnek nyugodtak a a holnapi útrakelésnél...

— Kérem, — válaszoltam szolgálatkészen. — Nagyön szívesen.

Új ismerősöm átvezetett erre a szomszéd asztalhoz s bemutatott a társaságnak. Mikor a hugával fogtam kezét, a leány szája körül mintha a mosoly egy suhanása villant volna föl. Annyit mondott halkán:

— Marianne vagyok.

*

Azon az elsüllyedt őszutón igen-igen elhagyottnak éreztem magamat.

Hidegek voltak az alkonyatok s olykor ismeretlen barna madár suhant el a Radetzky-utca ódon szállója fölött, miközben lomhán lengette a szárnyát. S köröskörül a világban megállás nélkül lobbadoztak az ágyúk toroktüzei. Reménytelen volt az élet s a katonák meleg

után vágyódtak, magukra hagyott hitvesük avagy értük remegő menyasszonyuk mellé.

A háborúnak pedig nem akart végeszakadni.

Azon a késő estén, mikor bemutattak a danckai leánynak, sokáig elbeszélgettem vele. Komolynak látszott ez a vonzó teremtés s ez okból inkább szótlankodni szeretett. Nem volt már messze az éjféli, mikor fölkerekedett a társaság, azzal, hogy másnap este már egyedül fogok vigyázni a leányra, míg távoli hazája felé indulhat el. A leány bátyja a búcsúzás pillanatában megszorította a kezemet:

— Halálig bízunk önben, hadnagy úr, hogy semmi baja nem lesz a kishugomnak!

Válasz helyett visszaszorítottam a kezét.

Másnap este jókor beültem szokott helyemre, a Staudigl-kávéházban. Negyedóra múlva feltűnt kedves alakja az ajtóban s odalépett hozzám szerényen:

— Szabad, hadnagy úr?

— Vártam már, Marianne, — szóltam elfogódva s helyet mutattam neki magam mellett.

Leült, levette fátyolos kalapját s nyílt szemében némi zavar látszott:

— Ugye, nem vagyok a terhére?

— Marianne, — mondtam olyan igazán a szívemből, mint talán még soha, — a világ legboldogabb embere vagyok, hogy együtt lehetek magával. S ne vegye tolakodásnak, ha azt mondom: illő formában azonnal megkérném a kezét, sajnos azonban, lekéstem. Mert boldog vőlegény vagyok.

Felsóhajtott ekkor a leány:

— Más okból is lekésett, hadnagy úr: mert én meg

menyasszony vagyok. A világ legboldogtalanabb menyasszonya...

— Ugyan! — és megütődve néztem reá. — Tehát ezért készül haza...

Könny csillant meg a szempilláján:

— Haza? Istenem, hát van még nekem hazám?

Úgy mondta ezt, hogy beléremegtem. S nagy-nagy részvéttel biztattam:

— Mondjon magáról valamit, Marianne... Mióta először láttam, nagy rokonézés támadt szívemben maga iránt. Mert láttam, hogy valami bánata van. A bánatos ember pedig mindig jó lélek.

Rövid hallgatás következett mostan, mintha emlékei kísérteteivel nézett volna szembe a fiatal teremtés. Belefogott aztán, meg-megremegő hangon:

— Bizonyára hallotta már a nevét Danzignak. Feledhetetlen város. Ott születtem s ott éltem le ifjú éveimet, amíg éltek még a szüleim...

Rajongás szállta meg a hangját, ahogy a Balti-tengeri városról szólt, melynél a Visztula szakad be a nagy vízbe. Meg-megállt, miközben a százados házakat írta le előttem s a tengerpart kifürkészhetetlen hangulatait. Ott játszadozott valamikor a danckai leány s éppen a felső-iskolát végezte el, mikor megkérte a kezét egy gyermekkori pajtása, aki viszont egyetemi tanulmányaival lett készen arra az időre...

— Istenem, milyen boldog voltam! — s révedezve és sokáig merengett a villanykörte tompa fényébe.

Megtudtam tőle ilyenformán, hogy másféléven belül össze is keltek volna Dancka városában s ő ma fél-éves menyecske lehetne már. Akkor azonban jött ez a háború, a német hadak lelkendezve rohantak keleti

hazájuk védelmére s a katonák soraiban ott tört előre fiatal vőlegénye is, Hindenburg egyetlen szavára. Időközben sorra-halt apja, anyja s ő maga — védtelenségében — a bátyjára szorult, aki artista volt ekkor a danekai cirkuszban. De mért tovább kellett mennie a truppnak, a danekai kislány is városról-városra követte a társulatot, szívében hordozva az olthatatlan vágyakozást, mely messzi hazája felé húzta, hol szakadatlanul zúg a tenger s már augusztus végével ködök táboroznak a távoli víz hátán...

— S mi van a vőlegényével, Marianne?

Ettől fogva érzékenykedés nélkül, csaknem hidegen beszélt:

— Másfélesztendeje, hogy nem kaptam róla hírt. Ott lihegett a Mazuri-tavaknál ő is, szegény, mikor még leesett az első hó s Lodz felé marsolt a télelőben. Utoljára Gorlice előtt indult nagy támadásba, Mackensen kardja alatt... Azóta tudakozódtam utána mindenfelé és mert schonnan hírt nem kaptam róla, ezzel én fiatal és megzaklatott fejemmel gondolkozni sem tudok már... Nem bírom, nem bírom tovább ezt a bizonytalanságot s nagy könyörgésemre beleegyezett a bátyám, hogy visszamehessek régi hazámba. Ott kezdem meg újra a kutatást szegény vőlegényem után...

Olyan bizalommal nézett a szemembe, mintha a testvérkém lett volna:

— Úgy-e, kikísér holnap az északi pályaudvarra és segítségemre lesz a jegyváltásnál? Senki-ismerősöm nincs itt magán kívül s Istenem, oly messze van Danzig város!

A keze után nyúltam:

— Marianne! Ha szolgálati beosztásom engedné,

Danckáig mennék magával s közös erővel próbálnám kikutatni a vőlegénye nyomait...

Hálásan pillantott reám.

*

Azon az estén nagyon sokáig beszélgettünk el kettesben a leánnyal, aki talán a legszebb volt Dancka városából. Lehetett már kevéssel éjjél előtt s mi egyre beszélgettünk még. Én szeretettel a leány iránt, a leány fájdalommal a hangjában, mert nyomatúnt vőlegényére gondolt ezúttal is.

Egyszer, amikor ismét hosszan nézett el maga elé, meg is kérdeztem:

— Mi bántja megint, Marianne?

— Az bánt, — pillantott reám fölrévülten, — hogy mennyire magamra vagyok a világban. Bátyám is csak úgy eresztett el, hogy megmondtam neki: vissza akarok menni szülővárosomba s tapodtat nem megyek tovább az artistákkal! Még a kezemet is ökölbefogtam... Vőlegényem rég halott lehet s rokonom senki e földön. Szüleink legalább nem igen beszéltek ilyenekről, amíg életben voltak még. Ha bátyámat nem látnám többé viszont, maga marad számomra az egyetlen ember, akit jónak ismerek...

— És akinek testvéri rokonérzésére számíthat mindenkor, — tette hozzá nagyon komolyan.

Elmondhatatlan hálával nézett rám másodszor is ezen az estén:

— Hiszek magának... Köszönöm.

Éjfélverték a toronyórák, amikor fölkerekedtünk végül. Odakint alig járt ember s a néptelen Radetzky-utcában messziről vert visszhangot lépteink koppanása.

De mert köd hullt és síkos volt a gyalogjáró, önkénte-
lenül belémkarolt.

Így mentünk a Belvedere közeléig. Mert azon a tá-
jon lakott.

A kapuban, miután becsengetett, még egyszer a
kezét nyújtotta:

— Holnap este kilenckor indulok... Úgy-e, fölkeres
nyolcra?

— Itt leszek, Marianne — s elfogódott volt a han-
gom. Mert tudtam, hogy sok esztendeig élek még azután,
lesznek örömeim, bánataim, de a danckai leányt soha-
soha többé nem fogom látni...

... Másnap este nyolckor bekopogtattam a lakása
ajtaján. Várt. Három bördöndje készen az útra, ő maga
utazóruhában. Szébb volt, mint valaha!

Lakásadónője kis eselédjét fiakkerért küldtük s
mikor előállt volna a kocsi, Marianne elbúcsúzott a házi-
asszonyától, valami pénzt adott a eselédkének s akkor
megállt és körülnézett még egyszer a kedves szobában.
Körülnézett olyan pillantással, mintha örökre szívébe
akarta volna zárni a kis fészek képét.

Negyedóra mulva kint voltunk az északi pályaudva-
ron. Pénzt vett ki pirinyó pénztárcájából, hogy váltsam
meg a jegyét, Danckáig. Mikor ennek is utánavoltam, a
perronon kezdtünk föl és alá járkálni.

Abban az időben katonáktól hemzsegett a világ. Itt,
az északi pályaudvaron is, frontharcosok érkeztek ismer-
etlen tájakról és indultak ismeretlen tájak irányába. De
már nem daloltak többé, mint két esztendővel azelőtt.
Mind-mélyebb hallgatásba burkolódtak a dunai mon-
archia polgárai, csak a Ferenc József útegei dörömböl-
tek lankadatlanul az éghatár alatt.

Mi ketten sétálgattunk a Perronnon, egyre nehezedőbb szívvel. Mert éreztük, hogy rohamlépésben közeledik a válás másodperce. Egyszer azt mondta a leány:

— Igazán jólesik, hogy megismerhettem magát... Nem választott rosszul a bátyám.

— Hogy történt mégis? — kérdeztem kíváncsian.

Ez-egyszer felmosolygott:

— A bátyámnak, mint tudja, mennie kellett a társulattal, én pedig nem indulhattam még. A bátyám már-már kétségbeesett, hogy kinek szóljon? Mert semmi szín alatt sem akart magamra hagyni. Akkor jutott az eszébe maga, hadnagy úr. Hetek óta láttuk, hogy érdeklődve és tisztelettel figyelt engem. „Úriember lesz!” — mondta a bátyám.

Hallgattam. A leány is hallgatott azontúl.

Így jött el az utolsó pillanat. A portás az útirányt kiáltotta, az utasok kezdtek felszállni a vonatra. És akkor, kevés habozás után, felvetette kalapja fátyolát a leány, hozzám emelte az arcát s annyit mondott lehúnyt szemmel:

— Búcsúznunk kell... Csókoljon meg, hadnagy úr!

Átkaroltam, visszaölelt. S megcsókoltam. Egyetlen-egyszer.

Amire magamhoz-ocsudtam volna, már indult a vonat. A vonat ablakából kihajolva és hátravetett fátyollal nézett felém a danckai leány. Azalatt pedig a zseb-kendőjével integetett egyre.

Aztán eltűnt előlem egy kanyarodónál.

*

Hány esztendeje ennek?

Folyik a Duna vize, itt-ott apró örvényt kanyarint

s továbbmegy... Mennek az összes folyók, szakadatlanul mennek. Azóta hátam mögé vonult a tizenhetedik ős...

Azóta őszülni kezd a hajam is, a halántékomnál. Azóta sok minden történt velem, de voltak azért estéim, különösen ősztői napokon (a kályhában föllobbant a fa lángja!), amikor a danekai leányra gondoltam. Szeretettel és fájdalommal.

Istenem, merre járhat?

HARANGSZÓ VOLHINIÁBAN

Az ősz közeledett felénk, mert a Hármashatárhegy irányából elvétve hűvösebb légáram húzott el a pesti Dunaparton. A nap lecsúszott már és a Svábhegy fölött két apró felhő mendegélt valamerre. Odafent szél játszhatott.

Esteledett.

Ozsonnánál ültünk hárman a dunai kávéház teraszán: festőbarátom, a felesége és magam. Mivel alkonyati színek kezdtek összeverődni a folyam fölött, feltűrtem kabátom gallérját s cigarettára gyújtottam. A fiatal asszony szintén. Férje ugyanakkor előkotorta zsebéből a fapipáját, megtömte s rágyújtott ugyancsak.

Hallgattunk egy darabkát.

Hallgattunk, mivel mintha meg találtunk volna illetődni mind a hárman. Ez a kis meghatottságunk a miatt való lehetett, mert megéreztek: ősz lesz s megint egy esztendő merül a hátunk mögé. Folyik a Duna vize szünet nélkül, vándorolnak a felhők, hullnak a levelek és sem a Duna vize, sem a mostani felhők, sem a mostani falevelek soha-soha nem fognak visszatérni hozzánk.

Mindez az elfogódottságunk azonban alig tartott néhány futó pillanatig. Akkor rámemelte vonzó arcát a fiatalasszony:

— Hát arra emlékszik-e, mikor a hóból mentett ki egyszer a kertek alatt?

— Emlékszem — bólintottam jóleső érzéssel.

Mert ugyanegy faluba valók voltunk, csakhogy ő elemista kislány volt mindössze, amikor én a főgimnázium legfelső osztályát végeztem már. És míg a fiatalasszony csillogó szemmel, hálásan tekintett reám, eszembe jutott egy régi-régi alkonyat falunk kertjei alatt... Én a puskámmal csatangoltam a határban s éppen hazafelé tapostam a magas hóban, mikor a kertek alatt észrevettem az apró földbirtokos-kisasszonyt, amint keservesen sirdogált nagy elhagyatottságában. Ahogy rábukkantam a téli szürkületben, elpityeregte potyogó könnyek között, hogy kis barátnőjéhez indult el látogatóba, a negyedik szomszédba. Otthon nem szólt egyetlen szót sem, hogy azonban a rövidebb utat válassza, a kertek alatt vágott neki. De elvétette az irányt, belékeveredett a hóba, azalatt szürkület kezdett aláereszkedni a tájra s ezért sirdogált annyira. Attól remegett ugyanis, hogy valami éhes farkas talál elesatangolni a kertek alá s félpercen belül megeszi...

Ötéveske lehetett akkor.

Én kiemeltem aztán a kisasszonyt a térdigérő hóból s hazavezettem. Épp a legutolsó pillanatban, mert odahaza kétségbeesett kapkodás volt már az egész család a ház nyomatúnt szemefénye miatt.

Most itt ült, szemközt velem s oldalán férje, a festő, aki szórakozottan szivogatta e közben a pipáját.

— Emlékszem, — fogtam bele másodszor is — hogy először kézenfogva vezettem a házuk felé, amikor azonban kurta lábaival nem győzte a sok havat, ölembe emeltem föl s úgy vittem a szüleihez...

— Igaz, igaz — mosolygott a fiatalasszony. — Ha nem jön akkor, talán ott pusztultam volna el s ezt soha-soha nem fogom elfelejteni magának...

— Régen volt — mondtam rá elgondolkozva.

Férje hallgatagon pipázgatott.

A festőről, aki futólagos barátom volt, annyit tudtam csupán, hogy nagyothalló és hogy süketségét az északi harctéren szerezte, különös körülmények között. De az eset részleteit nem ismertem.

Félhangon beszélgettünk tovább a fiatalasszonnyal, amikor ráemelte szemét a férje:

— Miről van szó?

Az asszonyka nyomban magyarázni kezdte, hogy elhanyagolt emlékeinket költögetjük ketten. Csengő hangon magyarázta ezt, hisz nagyothalló volt az ura s ezért hangosan kellett lehajolni a füléhez. Ám ugyanabban a pillanatban mintha megrebbent volna a csinos teremtés, férje, a festő, viszont izgatott mozdulatot tett a jobbkarjával s idegesen szólt felénk:

— Kis csöndet kérnék!

Esti hét óra lehetett ekkor.

A festő félkönyökre támaszkodott hirtelen az asztal lapjára, jobbtenyerét meg a füle kagylójához homorította, mintha esordultig-telt, fájdalmas elvágyakozással hallgatott volna valamit. Mintha megfoghatatlan hangok szűrődtek volna hozzá földöntúli messzeségből. A közben úgy ült oldalvást, kissé megfeledkezett szájjal, mintha egy más világba került volna át meglepetésszerűen.

Nem tudtam, mi történik itten s éreztem, hogy fokozatosan zavar fog el. S ezzel a kis zavarral pillantottam a fiatalasszonyra, aki annyit sűgött felém:

— Vladimir-Volinszkij harangjait hallgatja...

— Mit, nagyságos asszonyom? — s izgatott lett a hangom.

Kissé hangosabban szólt most az asszonyka:

— Tizenhat év óta minden este hét órakor Vladimir-Volinszkij harangjai zúgnak szegény úram felé...

Ingerült mozdulatot tettem az érthetetlen magyarázatra, amire hirtelen elhárító mozdulattal felelt a férje, mintha védekezni akart volna:

— Csitt! . . .

S utána gyönyörködve jegyezte meg:

— Istenem, de szép!

Szorongó szívvel ültem ott, a takaros teremtéssel, akinek szemét titkolt bú fátyolozta be. Ültem ott tehetetlenül s mégis égő kíváncsisággal. Így múlhatott el három-négy pere, amikor megmozdult a férj:

— Vége az első harangszónak... Öt perc múlva következik a második zúgás, amikor Vladimir-Volinszkij összes harangjai kezdenek csengeni, bongani és zúgni felém oly mennyeeien, mintha hajnali álmomban halanám . . .

Ültem ott még zavartabban. De mert a fiatalasszony leengedte kissé a fejét s nem szólt egyetlen szót, barátomhoz, a festőhöz hajoltam s valósággal belekiáltottam a fülébe:

— Mi történik itten?

A festő lankadt mozdulatra ejtette a karját:

— Hallom, amit kérdezel s tüstént megadom a felvilágosítást... Mint érthetetlen esoda maradtam vissza a háborúból: minden este pontosan hét órakor először s néhány perccel reá másodízben kondulnak meg fülemben a volhin főváros összes harangjai...

— Ezt már hallottam egyszer, pajtás, — mondtam elfogódott szívvel — de, őszintén szólva, sehogysem értem.

Bólintott, hogy hallja a szavamat s akkor belefogott:

— Figyelj hát ide, nem hétköznapi dolgot fogok vázolni előtted röviden . . .

Rágyujtott időközben kialudt pipájára és míg a fiatalasszony szótlán bánkódással tekintett hol az urára, hol énreám, festő-barátom így kezdett beszélni:

— Kissé messzebbre megyek vissza, az 1915-ös nyárutóba, amikor élt még I. Ferenc József s életben volt a Minden Oroszok Cárja is feleségével, az összes feleségek eszményképével, törekeny fiacskájával, szépséges négy leányával, akik közül különösen Tatjana alakjától remegett össze minden legény orosz földön, a Balti-tengertől a Japán-tengerig . . . Oly vonzó teremtés volt, amíg e földön élt, szegény.

Ezredünk frontvonala Volhinián húzódott keresztül akkor, olyanképpen, hogy szemközt velünk, úgy hatszász lépésre, az ellenséges hadállások nyúltak ki s azok megett újabb hét-nyolcezer lépésre Vladimir-Volinszkij kupolái és keresztjei vetettek lángot a nyárutói verőfényben.

Feledhetetlen emlékű ölelkezése volt ez a takarodó nyárnak és a Szarmata-fennsík felől előnyomuló ősznek!

Hetek óta égi esőnd táborozott a két szemközt leselkedő harevonal fölött s kivárthatatlan napok teltek belé, amíg egy gazdátlan puskaszó csergett végig a táj fölött: mintha mindkét részről beleúntak volna már a kilátástalan acsarkodásba . . . Nagy lelki-békétől környezve szívtuk pipáinkat a lövészárokban és sütkéreztünk a délnek távozó napocska gyenge fényében. Mert szinte zuhogott reánk a bágyadt verőfény s csodálatos fehérben villódzott minden a másodszori zöldbe borult volhin térségek és a

messzebről bánkódó füzesek fölött, mialatt soha nem hallott tömegekben szálltak és ereszkedtek a pókhálók, melyek a vénkisasszonyok nyarának közeledését jelentették számunkra. Olyan idő volt ez, amikor I. Ferenc József gondoktól ellepve, meghajtott fejjel sétálgatott a schönbrunni parkban s talán azon elmélkedett éppen, hogy ágyúink füstjétől második esztendeje kormos már az éghatár pereme, a cár viszont hűséges feleségével, beteges kisfiával s négy megesodált hajadonleányával a Krimben nyaralhatott éppen. És míg yaltai kertjének egy magasabb pontjáról merengve nézte-nézte az Azovi-tenger messzi szegélyét, dehogy is jutott volna eszébe, hogy alig három esztendőn belül a fölzendült csöcselék kezébe jut s véres hentéslegények fogják lemészárolni mindnyájukat . . .

Itt megállt kissé az előadásban barátom, a festő, egyszerre az asztalra könyökölt le, jobbtényerét a füle kagylójához homorította s izgatottan suttogott fel:

— Most kezdődik a második harangzúgás!

Az asszonyka szorongva hallgatott, magam is hallgattam. Festő-barátom a közben átszellemült arccal fülelgetett az elmondhatatlan messzeségbe s csak itt-ott sóhajtott egyet:

— Teremtőm, de szép!

A Duna fölött az alkonyat színei sorakoztak sebesen, a két parton s távolabb, a hegyek oldalain lámpások csilantak meg . . . Csodálatos este volt!

Meddig ülhattünk így: meghatottan és fájdalmas érzéssel, nem tudom. De arra emlékszem, hogy később megmozdult a festő s ugyanakkor mintha megkönnyebült volna. Fesztelenül folytatta az abbamaradt beszédet:

— Ott hagytam abba, hogy tündéri fényben úszott

egész Volhinia s fölötte valóságos felhők lengtek pókhálóból... Magam a lövészárók mellvédjének könyököltem s rég-nem-érzett ujjongással lelkesedtem a tájban... Lemenőben volt a nap, előttünk, távolabb Vladimir-Volinszkij aranyozott templomkupolái csillogtak hivogatón s keresztjeik szikráztak a napban... Ebben az elmélyült csöndben próbált fölibénk ereszkedni az alkony s ekkor egyszerre megkondultak a volhin főváros harangjai... Csengtek a kisebbek, bongtak a nagyobbak s zúgva dörögtek a legnagyobbak... Nagy megindulással hallgattam a harangok tengerzúgását s összekulcsoltam a két kezemet... Akkor némi szünet állt be, ámde úgy öt pere múlva, mialatt ideát is, odaát is különös gondolatok közt hallgattak a két harevonon heverésző katonái, másodszer is megindult a csengés, bongás és a tompa dörögés s ez a megrendítő zene annyira a szívemre ment, hogy csaknem a könnyem buggyant ki...

De akkor történt valami!

Mialatt ugyanis Volhinia fele zengett a harangzúgásban, a felénkzőnlő alkonyat leple alatt egyetlenegy gazdátlan ágyú dördült meg. Szemközt és messze-messze valahol. Alig két-három gondolattal reá valami feketeség suhant le, éppen az orrom előtt, a mellvéd föltúrt földjébe s mielőtt még lélezkethez juthattam volna, égnekzengő vörös fényt láttam, utána rémületes robbanás, utána nagy feketeség tárult ki előttem... Belehanyatlottam ebbe a feketeségbe.

Itt megállt kissé a barátom, szippantott kettőt a fapipán s beszélni kezdett megint, de már lehalkult hangon:

— Nem nyujtom fölöslegesen, azért csak a legszükségesebbeket... Utána úgyis el lehet tűnődözni tetszés szerint. Tehát: öt nap mult bele, **amire** magamhoz tudtak

téríteni az orvosprofesszorok. Lehetett pedig félhat óra vacsora előtt, ahogy magamhoz tértem. Csak suttogva tudtam szót váltani a doktorokkal, amikor — úgy másfélóra mulva — egyszerre harangozni kezdtek a fülemben. Ráismertem nyomban a volhiniai harangok zúgására.

Másik tenyerébe csüggesztette a fejét:

— Tizenhat esztendeje mult ennek az idén, de én még mindig tisztán hallom a kettős harangzúgást, úgy ötperces szünettel a kettő között... Azóta meghordoztak a világ összes csodadoktorai előtt, de valamennyi tehetetlenül állt a hihetetlen tünemény előtt... Úgy látszik, az a magános gránát örökre agyamba verte ama régi harangzúgást... Azóta süket vagyok s mégis éles-tisztán hallom a harangszót.

Kurta szünet következett. A festő hátradült székében:

— Mégsem vagyok boldogtalan... Csak estétájt kezdek nyugtalanzkodni nem egyszer, annyira várom a hét órát, amikor megkondulnak fülemben Vladimir-Volinsz-kij harangjai, amelyeket azóta régen óeskavasnak adtak el a bolsevisták. Mihelyt megkondulnak, újból ott állok a mellvédnek támaszkodva, köröttem az elmondhatatlan nyárutói fények özöne s messzebről felémvillognak a régi volhin főváros retekfejű tornyai... Isteni hangok lengnek felém a tengerzúgásban!... Tudom, hogy él még a cár, él a felesége, élnek a leányai, I. Ferenc József viszont mély aggodalmaktól ellepve járkálgat a schönbrunni parkban... Atlantisz zúg felém a harangjaival!

Itt abbahagyta a festő s megint pipára gyujtott. Nem volt több mondanivalója.

Akaratlanul a fiatalasszonyra néztem, aki imárákulcsolt kézzel suttogta felém:

— Sokszor szerencsétlennék érzem magamat...

— Nincs igaza, nagyságos asszonyom — szóltam vissza félhangon. — Jobb így.

Hallgattunk utána, sokáig. Mintha mindegyikünk egy elmerült világ emlékeivel viaskodott volna. Akkor már este feküdt a Duna fölött, fönt pedig gyulladozni kezdtek a csillagok.

Később egy tengerfényben úszó hajó siklott lefelé a folyamon. Üresen és nesztelenül.

ÁLL A MALOM...*

Maholnap tíz esztendeje lesz, hogy füst nem szállt föl a malom kéményéből. Annyi ideje áll a malom. És körülötte sem mozdul semmi. Mintha a világ is megállt volna, avagy mintha mindenki meghalt volna a világból.

Különös a malom környéke is, amely oly szörnyű hallgatásba süllyedt.

Mindjárt előtte a megyei-út, amely fahídon vizkeresztül. Alig három lépésnyi a patak, melynek két partját a fahíd köti össze. De a patakon nem szabad átlépni, a megyei-útra nem szabad föllépni, mert puskás őrszemek leselkednek a hídon. Csaknem tíz esztendeje már. Sok ember öszült bele ebbe a tíz esztendőbe.

Azóta áll a malom.

De ki is jöhetne el idáig, hogy a gazda megindítsa végül a garatot? Hiszen a gazda meghalt a réműlettől, mikor meg kellett tudnia egy ködökbefulladt őszi napon, hogy soha többé nem fog zörögni a malom...

S ugyan kinek lenne kedve örölni az elhagyott malomban?

Talán száz lépésre a hídon túl falu kezdődik, de abból a faluból tíz szörnyű esztendő óta egyetlen szekér nem jött át a hídon. Tíz esztendő óta másutt örölnek a falubeliek s öröl minden falu odaát, amelynek népe kara-

---

* Székfoglaló a Kisfaludy-Társaságban.

vánostul szekerezett valamikor az árva malomba. Nagy élet folyt akkor itten. Magukat-hányó legények játszva lökték fel vállaikra a mázsás telezsákokat, takaros menyecskek sűrögtek ki és be s csak olyankor húzták mélyebben szemük fölé a fejkendőt, ha valami csintalanságot kiáltottak feléjük a legények. Zakatolt a malom éjféltől-éjfélig, a megyei-úton úrihíntő zörgött el olykor, gögös földesúr ült hátul kényelmesen, a malmon túl az ősz szántásnak végén jártak már az uradalmi béresek s a napocska fel-felfénylett még messzi délről. A malom oldalában megbújt lakás konyhája felől fájdalmasan vágyakozó nóta csendült meg nagyritkán: talán valamelyik szolgáló talált rá gondolni a távol világokban katonáskodó kedvesére s mert harmadik éve várta már búslakodva, egy gazdátlan dalocskával próbált enyhíteni a szívéen.

És akkor élt még a gazda is: tekintetes Balogh György úr, aki termetre olyan volt, mint a szálfá. Néha lisztesen jött ki a malomból, ahol utánanézett a dolgoknak, néha kiállt a malom végébe, félórát is elállt így egy helyben s azalatt szünetlenül a hegyek egy pontjára nézett, amelyen túl, de messze, Kassa városának kellett lennie valahol. És a malomban megfordult utasnépek, ha látták ilyenkor a gazdát, így szóltak egymáshoz:

— Házasodni fog a tekintetes úr . . .

Nem él azóta Balogh György, a malom pedig áll. Mintha órá várna.

Tíz éve lesz, hogy onnanátról senki nem mert átjönni a búzájával. Emerről pedig ugyan ki jönne? Nagy hegyek szöknek föl a malom hátában, nehéz átjönni a hegyeken s a népek, kik a hegyek túlsó lábánál élnek, más malomba viszik az örölnivalót. Így maradt magára a malom.

Senki-senki nincs már benne, csak az özvegy me-

nyecske. Fiatalasszony lenne még, de a szörnyű esztendők, mióta hallgat a malom, deresre változtatták a haja színét. Olykor kimegyen még a malom elé, kiáll a megyei-út szélére, tenyerét ellenzőnek emeli a szeme fölé s úgy néz el a messzeségbe: hátha megesett a szíve valakinek az ócska malmon s rászánta magát végül, hogy teleszeker-gabonával behajtsa a malom udvarába? De felriad aztán s zokogás fojtogatja. Mert kísérteti hallgatás ül mindenfelé s élőleket nem látni a tájon.

És senki-senki nem jön a malom felé.

*

Régen, amikor legényember volt még Balogh György, nagy élet folyt errefelé. Rokon, jóismerős, úribarát nem ment el a megyei-úton a nélkül, hogy be ne nézett volna a malomba s a gazda olyankor beinvitálta a vendéget, pohár szilvóriummal kínálta meg, miközben ráköszöntötte az italt:

— Az Isten éltesse bennünket, meg a magyar hazát!

Mert a hazát fölemlegetni derék szokása volt Balogh Györgynek.

Azalatt szakadatlanul járt a malom.

Övé volt a környék, messzire benyúlva, egészen a Tót Lapályig. Jöttek minden vidékről a gazdák és menyecskék roskadásig rakott szekerekkel s ezekből a szekerekből néha egész tábor várakozott a malom megett, a réten, amíg rájuk került a sor. Élénkség, zaj verte föl a malom környékét, de mindenki elkomolyodott abban a pillanatban, mi-helyt észrevette Balogh Györgyöt. Mert ő maga komoly maradt mindig és soha nem nevetett talán. Bizonyára azért ragaszkodtak hozzá annyira a népek.

Megegett sokszor, hogy ki-kiállt a malom végébe s

félóráig is elnézett a kassai hegyek irányába. S az emberek sejtették nyomban, hogy a tekintetes úr alighanem házasodni készül.

Úgy is lett. De csak később valamivel.

Addig azonban sok víg éjszaka vert át a malom zakatolásán. Legnagyobb esemény mégis a Balogh György névnapja maradt a környéken. Ilyenkor közeli és távoli falvakon kocsikon sereglettek össze birtokos urak, feleségek és leányok nélkül persze, mert nőtlennek számított még Balogh György . . . Volt ott aztán, ami még nem volt! Éjfél előtt az asztalra könyökölve daloltak széles karban a vendégek s különösen azt a nótát kedvelték, melyben a szegény juhászlegény bújáról tétetik említés. Természetesen kellő időben sompolyogtak be zeneszerszámaikkal a vályogvetők is és úgy éjfélután, ha rázendítettek egy szomorkás csárdásra, a gazda is fölállt kényelmesen s járni kezdte némi bánattal, egymagában. Hozzáfütyölt valamit a tánchoz, néha fordult kettőt, pattintott az ujjain hármat, de soha nem csapott a lábszárára. Ismert szokása volt ez Balogh Györgynek.

Egyszer aztán szemrevaló feleség került a malomba. Csakugyan Kassán volt az esküvő, onnét hozta a csinos menyecskét a gazda s attólfogva a télutón s egész tavaszon sokszor zengett cimbalomtól és hegedűktől a ház. Most már feleségek, kisasszony-lányok is jöttek a kocsikon. Ebben az időben Balogh György is mind többször kerekedett táncra, fordult kettőt-hármat, pattintott hozzá az ujjain, de a lábszárára soha nem csapott le a tenyerével, mint a többi táncosok. Pedig hogy járták! Négy szoba dörgött sarkaik dobogásától s mialatt a kisasszonyok szerelmes szemmel mosolyogtak föl a táncos úrfiakra, az úr-

fiak ugyanegy pillanatban bokáztak össze s ugyanegy pillanatban kiáltottak:

— Sose halunk meg!

Hát meghaltak egytől-egyig.

Mert egy nyárközépi napon végtelen vonatok kezdtek rohanni észak felé, az ország határainak s minden vonatban bokrétáktól elborított katonák daloltak rekedten. És akkor sírni kezdtek a kisasszonyok, mivelhogy elmentek az úrfiak is egy szálig, virággal a sapkarózsáiknál. És egy sem jött vissza talán... Micsoda esztendők voltak azok, könyörülő Isten! Balogh György mind szótlanabbra vált s egyre-többször járkált lehorgasztott fejjel a malom udvarán. Minden ősszel rosszabb hírek érkeztek a malomba, amely zakatolt most is, de minden ősszel kevesebb gazda hajtott be a kapun. Csak menyecskék és eladó lányok jöttek már a szekereken, nótáik egyre ritkébbak lettek, de ha fölesendültek még olykor a malomban, annyi fájdalom volt bennük, hogy Balogh György megállt a malomudvarban s még mélyebbre bukott a feje. Az az érzés nyugtalanította, hogy minden legény és minden gazda ottmarad idegen hazáknak végtelenjében. S olyankor sóhajtott egy mélyet.

Bekövetkezett aztán, amitől hónapok óta remegett titokolt szorongással: egy lueskos őszi reggelen híre jött, hogy reánk roskadt az ég. Balogh Györgynek hamuszínű lett az arca. Kevéssel reá mindenfajta nemzetiségű urak szálltak ki a malom mellé s megvonták a határt egyfelől a patak medrében, másfelől a megyei-út vonalán. Balogh György a malom falának támaszkodva hallgatta végig a szörnyű ítéletet s megtudván, hogy minden-minden elveszett a malom körül és hogy itt nem érdemes élni többet, belenézett mégegyszer az őszi tájba s egy mély lélekzettel

mellére esuklott a feje. Úgy halt meg, a falnak dülve hát-tal.

Azóta gazdátlanul hallgat a malom.

*

Tíz esztendeje ennek.

Ennyi idő alatt minden kihalt a malom körül. A patak, mely a fahíd alatt siet tovább, minden esztendőben lassúbbra fogja futását, mert minden nyáron többet apad; a megyei-utat, mely a malom másik oldalán nyúlik el, mind-jobban ellepi a vadfű s maholnap össze fog érni a közepén. Messze, a patak túlsó részén, ahová tíz esztendeje nem lehet átlépni, országút fehéredik egy domb alatt... Régen, amikor nevenapját ülte még Balogh György, tavaszodó hajnalok felé azon az országúton zörögtek el a névnap-cimborák kocsijai s ők maguk — harsány hangulatokban — még onnét is vissza-visszakurjongattak a malom irányába, mialatt Balogh György a malomház végébe állt ki, hosszan nézett el távozó vendégei után s amikor átvert hozzá a rikoltás, kalapjával sokáig integetett búcsút utánok...

Az a messzi országút is halott lett mára.

Néha megesik ugyan, hogy egy magányos szekér húzódik el rajta lépést, ide azonban olyannak látszik csak, mintha katicabogár mászna el untató-lassan azon az útvonalon. De egy-egy ilyen szekér is olyan ritka tünet, hogy eseményszámba megy a malomban.

Kriptai csend hallgat a malom felett és a malom körül, mialatt idegen őrszem áll a hídon, a karfának dülve és mert el talált álmosodni, lapos pislogással bóbiskol a malomra, hol a kémény lábát magasra verte föl már a laboda és a gyom.

Mindenki elmenekült a tájról, csak az özvegy me-
nyecske remél és vár. Mintha valami csodában bizakod-
nék.

Fiatalasszony lenne még, de hollóhaját itt-ott dér szi-
tálta meg. Lábujjhegyen jár csak a malomudvaron, oly-
kor megáll, mert mintha közeledő szekérsörgés ütötte
volna meg. De nem jön, senki nem jön. Alkonyatonkint
kimegyen a megyei-út felé, megáll a szélén, kezét ellenző-
nek emeli a szeme fölé, fájdalmas vággyal tekint el a túl-
parti falu irányába, de szörnyű esőndbe bukott a falu.
S a csend e szörnyűsége neszel a vidéken. Megfordul aztán
s arrafelé néz el hosszan, merre a tenyérnyi Magyaror-
szágnak kell lennie . . . De senki-senki nem jelentkezik on-
nanfelől. Sírásra görbül a szája széle, lecsuklott fejjel in-
dul vissza a malomudvarra, de a malomba nem mer be-
nézni. Mert érzi, hogy valaki járkal odabent. Pillanatra
megáll azért a bezárt ajtó előtt s hallja, hogy a szű han-
gosan dolgozik az ajtó fölött, a szemöldökfában . . . S ijed-
ten sompolyog vissza a házba, odabent tenyerébe temeti
az arcát s hangos sírásra fakad . . .

S remegve lesi az éjszakát.

Mert éjszakánként, mikor egy kutya sem ugat a falu
felől, különös hangok ütik meg. Fekszik az ágyban álmat-
lanul a fiatal özvegy: a nyughatatlanság miatt nem tud
elaludni. Fölneszel olykor, mert szapora lócsattogást hall
az országút felől s kocsisörgés támad utána. Mintha Ger-
csely felől hajtana hazafelé Balogh György, ahová még
délelőtt talált átnézni rokon látogatóba . . . Máskor tisz-
tán hallja, hogy alig-észrevehetőn megindul a malom, za-
katol-zakatol s ura kemény lépései átvernek a tornác fe-
lől. Rémületében az ablakhoz ugrik, felpattantja s kihaj-

lik... Temetői csönd van odakint, hallgat minden s a hold magasan leng.

Egyszer meg — nagy magányosságában — az ablak támlájára borulva nézett kifelé a holdvilágba s félig mintha elszenderült volna. És látta ekkor az ablakon át, hogy a falu fölött, a temetőkertből, hosszúra kinyult férfi próbál talpra erőlködni. Mintha sírjából akart volna kiszakadni, feje a templomtorony fölé ért, de váratlanul visszahanyatlott a mélységbe... Látta-látta az özvegy, hogy az ura, néhai Balogh György erőlködött irtóztatón, de lefogták a túlvilági erők. Talán a malmot szerette volna megindítani egyszer még... Az özvegy menyecske féltébolyan menekült ki az udvarra akkor, úgy, amint volt. De kísérteti csönd hallgatózott odakint... Magasan lengett a hold, a Göncöl rúdja függélyesen zuhant lefelé s a patak fölött, a közeli fahídon, a karfára borult le az ellenséges őrszem. Aludt a világ, aludt a strázsa...

*

Maholnap tíz esztendeje lesz, hogy egy ködökbefúlt őszi délután megállt a malom. Azóta, mintha a világ is megállt volna. Csak a patakban apad nyárról-nyárra a víz s csak az országúton ér össze mindjobban a vadfű.

Hallgat minden a tájon. És siket estéken hallani, amint a malom faláról lehull egy darab vakolat.

És siket éjszakákon, mialatt a mennybolt közepén áll a hold s kiáltás nem száll semerről a fémszínű világban, hallani, amint a szű rombol az ajtófélfában.

Az özvegy ki-kiáll még a megyei-út szélére, kezét ernyőnek emeli a szeme fölé s hosszan néz el a messzeség felé. De senki-senki nem jön a malomnak. Fiatal lenne még a menyecske, de tudja már, hogy egyszer össze fog

esni a malom. Inkább csak megszokásból áll ki az útfélre. De mert olyan egyedül maradt vissza erre az éjszakára is, mint az ember kisujja, tenyerébe temeti az arcát s elfúlt sírással menekül vissza az elhagyott lakásba.

Istenem-Uram, tégy csodát itten s támaszd fel a régi malmot! Mert így? Minek így élni?

KÉT FRONTHARCOS

A pesti csapszék ajtajában egy hetvenkedő kiállítású alak merült fel a füstből. Nem volt már mai legény... Kis bajusza, ahogy benyitott váratlanul, megcsillant az odakint hulldogáló köd gyöngyeitől s bizonytalanul nézett szét először. Odabent csupa férfi üldögélt az asztaloknál: ki vacsorázva még, ki már egy-két fröccsnek utána, pityizálgatva a társaságban. Az idegen alak azért látszott kissé ügyefogyottnak, mert megérezte, hogy minden szem feléje fordul nagy tanáctalanságában.

Szokatlan külsőben jött a messzi vándor, akinek föllépésében bizonyos kihívó jelleget lehetett megérezni az első pillanatban. A vállára furcsa rövid felsőkabát volt odavetve, mely mente volt valamikor; ha megfordult, tepsi-nagyságú folt látszott az ülepin s két csizmájának, amelyről régesrég leesett valahol a sarkantyú, oldalt görbült a sarka, mely oknál fogva a külső élén járt a talpnak.

Kifelé kaszáló járással haladt végig a termen, mint a néhai lovastisztek, ha a farkasok kiették alóluk a lovat s helyet foglalván a legbelső sarokasztalnál, letette maga mellé vásott puhakalapját. Csendben szólt oda az elősiető pincérnek:

— Egy fröccsöt, főúr!

— Vacsorát nem tetszik? — kérdezte udvariasan a pincér.

— Köszönöm, már utánavagyok...

Ez ugyan nem volt igaz, de restellette megvallani, hogy nincs annyi pénze, amiből megvacsorázhatnék. Különben is kinek mi köze hozzá, evett-é egy rég leszerelt lovastiszt vagy nem? És csak akkor fordult ahhoz a rendesen öltözött úrhoz, aki már az asztalnál ült.

— Szervusz, Salgó! — s a kezét nyujtotta neki.

— Isten hozott, Bagossy! — felelt az látható örömmel. — Vártalak...

Mert Bagossy egykori lovassági főhadnagy volt a messziről érkezett vándor.

Elhozták a fröccsöt. Bagossy kocintott a barátjával s egy hajtásra hajtotta föl az egészet. Hallgattak... Később fölvetette a szemét Bagossy s a barátjára nézett:

— Mondd, kedves Salgó, van-e valami újság?

— Van, — válaszolt kissé kedvetlenül a cégvezető.

— Egyelőre semmi üresedés a bankban. Még szolgai állásról sem lehet beszélni. Hiszen tudod...

— Tudom, tudom — szakította meg idegesen a régi huszár. Először sokáig csipegette a bajuszkáját s tűnődözve hallgatott, majd odaszólt a pincérnek: — Még egy fröccsöt, főúr!

Most aztán a cégvezető kezdett kérdezni:

— Honnét is kerültél elő ezidőszerint, te, Bagossy?

— Honnét? — és egy fájdalmasat sóhajtott. —

Barátom, Salgó, én magam sem tudom, honnét is jövök voltaképpen...

Ittak.

Akkor újból unszolgatni kezdte a cégvezető:

— De mégis! Érdekelne, mint próbálják megúszni a súlyos gazdasági válságot a hozzád hasonló leszerelt fronttisztok? Egyáltalán megfoghatatlan előttem, mint lehet kihúzni esztendőket fikszum nélkül, ami mégis csak biztosít némi látszat-megélhetési lehetőséget...

— Fikszfizetéséről beszélsz? — dűlt el az öklére gúnyosan Bagossy. — Kedves Salgó, én már azt sem tudom, mi az a fikszfizetés... Hogy miből élek? Haj-haj!

És mialatt elszorult szívvel figyelt oda a cégvezető, Bagossy beszélni kezdett, baltenyerébe temetett arccal:

— Ott látok neki talán, hogy néhány esztendővel ezelőtt Mendik bakahadnagy-bajtársammal vetődtem össze a gyöngyösi országúton. Én Jaroszló felől ereszkedtem alá, ő Cettinje felől jött valahonnét, munkaalalmat keresve. Útlevél, vízum persze — *fatal*. Mendik rábeszélte oszt egy Gyöngyös-széli csapszékben, hogy forduljak vissza s tartsak velem Krakkóig. Ott biztosan megfogadnak a polyákok, mert Podólia szélén igen-igen keresik a kiváló legényeket, miután arrafelé épp csatározásokat vittek végbe lengyel szabadságharcosok a vereségekkel. De megint csak nem volt szerencsénk, mert mire a — a Jablonkai-hágón át — elértük volna a régi lengyel királyok városát, már összebékéltek Podólia határán...

— Megfoghatatlan előttem ez a militarista beidegzettség, — vetette közbe ártatlanul a cégvezető.

Bagossy végignézte, úgy szemsarokból:

— Barátom, valami foglalkozás csak kell az embernek, ha más nem akad... Mindazonáltal nem maradtunk tétlenül huzamosabb ideig. Mert időközben határvillongások törtek ki Litvánia szélén s nyomban megfogadtak minket, rendes havidíjazással. Vagyishogy

csak én álltam be. Mendik hadnagy nevezetesen azt a felfogást vallotta, hogy a litvánok-észtek rokonnép, márpedig ő nem csatázik a testvérei ellen. Hogy honnét vette ezt a marhaságot, ma sem tudom. Mendik ennél fogva nyomban Németországnak vette a gyalogutat, hogy ott próbál elhelyezkedést találni. Azóta tegnapelőtt találkoztam vele először... Különben hamarosan itt lesz.

Magához intette a pincért:

— Főúr, még egy fröccsöt!

Itt azonban megakasztotta Salgó cégvezető:

— Egyszóval nem is gondolsz a családi-élet melegére, te, Bagossy...

— Én? — mutatott magára a rég-leszerelt lovas-tiszt s dúltan nevetett föl. — Mire Salgó, mire? Hiszen igaz, volt nékem gyűrűsmátkám is Sárosban, várt reám a kisleány, várt, de mikor illetékes helyen bunkóval vágtak szét a Felvidékről, Erdélyből s a déli végekről ide átvért latejner-elemek s a néhai frontkatonák között, meggyőződtem róla, hogy itt nincs kilátás többé semmi néven nevezendő alkalmaztatásra, s ezokból megírtam a galambomnak: ne várjon reám tovább, hanem legyen a hitvese valami derék magyarnak... Sírva búcsúzott el tőlem, szegényke, mert rájött, hogy igazat beszélek. Azóta megfogadta a szavamat s neje lett egy jóra való szepességi mérnöknek, vagy kinek is...

És miközben a cégvezető értetlenül hallgatta e fantasztikus állapot ecsetelését, Bagossy egy hajtásra hajtotta föl az italt s hadi-bronzgyűrűjével megkocogtatván a poharat, annyit mondott az elősiető pincérnek:

— Még egy ándungot, kérném tisztelettel!

Akkor Salgó cégvezető felé fordulva, így beszélt:

— Azóta én járok egyik országból a másikba, ügyesen bújva át valamennyi új határon, némi alkalmaztatás iránt érdeklődve Danzigtól Padováig, de a válasz mindenütt egy: valamennyi hely betöltve s ráadásul le fognak építeni legközelebb. Mindenütt sopánkodnak a sorsom felett, sajnos, azonban nem vehetnek föl számfelettinek...

És itt egy olyat sóhajtott a régi attackokban vagdalkozott lovastiszt, hogy majd a mellét repesztette szét:

— Csak járok egyik országból a másikba, a két talpamon, mert a lovam kidöglött alólam, még a nyugati felkelőhareban, esorba kardomat meg árokba csaptam Balassagyarmattól nem messze... Istenem, hol az én hazám, mely véget vetne már ennek a kosz-állapotomnak?

A cégvezető nem tudott mit szólni, ahelyett állát a tenyerére fektette, úgy tűnődözött maga elé. A régi lovastiszt észrevette eközben, hogy a közelben ülők közül mind-többen figyelnek föl reá s egyiknek-másiknak mintha gúnyos kis mosoly suhant volna el a szája sarkában. Bagossyt idegesíteni kezdte ez a fölfedezés, egyelőre úgy tett azonban, mintha nem venne tudomásul semmit. S akkor félhangon kérdezte mégegyszer a cégvezetőt:

— Egyszóval azt mondd, kedves Salgó, hogy jelenleg semmi üresedés a bankban...

— Semmi, pajtás, semmi, — válaszolt látható részvétellel a cégvezető.

S itt újra sóhajtott Bagossy:

— Istenem-Atyám, mihez kezdjek mostan?

Abban a pillanatban fölnéztek mindaketten, mert valaki megállt az asztaluk előtt:

— Szervusztok!

Mendik gyalogsági-hadnagy volt. Persze a háborúruhában csupán. Mert most kacagni-való volt rápíllantani is.

Az utolsó negyedszázad divatszeszélyeinek keverékébe öltözött. Széles, itt-ott ragyás pofacsontjain feszült a bőr, fején zöld gyapjusapka, lehúzva a fülére, minőt a hegymászó turisták viselnek hófúvásban; lábán két olyan bakancs, mint egy-egy csónak s rövid felsőkabát, mellény, sál, kesztyű, nadrág és csavarlábszárvédő, — mind más-más kor divatjának emlékét elevenítette föl. Miután kezet fogott Bagossyval és a cégvezetővel, legyintett:

— Löttek itt mindennek, cimborá!

Majd a pincér felé szólt:

— Korsó világos sert!

— Másszóval megint nem volt szerencséd... — fagatta Bagossy.

Mendik leverten bólíntott:

— Eltaláltad. Már-már úgy volt pedig, hogy az egyik aradiutcai vegypapírműhelyben alkalmazni fognak lehúzóí minőségben s ezt várta szegény rózsám is, akit esztendőök óta hitegetek, hogy legközelebb oltár elé vezetem. Meg is biztattam mindjárt, hogy három héten belül a feleségem lesz, mert kilátásom komoly természetű volt a vegypapír-műhelybeli helyre, amikor rájöttek, hogy frontharcos voltam. Hallani sem akartak többé rólam! Attól féltek, hogy ellenforradalmár lehetek... Hát így nézek én ki mostan, testvér!

Koccintottak, ittak egyet.

Bagossy baltenyerének bocsátotta az arcát s kedvetlenül szólt maga elé:

— Régi barátom, Mendik hadnagy, azt mondom én teneked, hogy nincs itt már egyéb választás, mint beállni az afrikai légióba. Ott aztán, ha lepuffantanak, betakar a nagy ég s szétesz bennünket a hiéna. Egyéb-
revalók úgy sem vagyunk többet!

Dudolásba fogott, az orrán keresztül:

*Most jöttem Erdélyből,
Erdélyországbul . . .*

A cégvezető nagy-nagy rokonérzéssel nézte őket s annyira megzavarta két pajtásának keserű kedve, hogy nem is tudta, mint gondolkozzék a cudar világ-helyzetről. Ámde Mendik más véleményen lehetett, mert ahogy Bagossy abbahagyta volna dúdolást, felvágta a fejét:

— Mást mondanék én neked, testvér!

Bagossy fölfigyelt.

— Mást mondok én neked, testvér, — csattant föl másodszor is Mendik. — Tudnék én itten rendet csinálni, csak biznák rám egyszer! Mindenekelőtt azokat az aszott véneket, akik az Istennek se mennek nyugdíjba, hogy helyet juttatnának a fiataloknak is, szuronyhegygel piszkálnám ki állásaikból a százhusz esztendeikkel együtt, az álláshalmozókat fenekenrúgnám, a volt frontlógosokat pedig csökkentett fizetésre szorítanám le...

De itt már tiltakozni szeretett volna Salgó cégvezető is:

— Bocsánatot kérek, ez lázítás...

Mendiknek vérbefúlt a szeme s öklével az asztalra sújtott:

— Fogd be a szád, mert csak hadtápszolgálatos voltál!

— Kérlek, kérlek, — szólt sértődötten a cégvezető s felállt, hogy távozzék.

Hanem ekkor váratlanul kitört a kavarodás.

Mert mialatt távozni készült a cégvezető, a fölfigyelt vendégek egyike, egy széles és ragyával kivert alak, szintén odaszólt Mendiknek, jó-hangosan:

— Kérem, ez ellenforradalmi mentalitás!

Bagossy főhadnagy és Mendik hadnagy egyszerre odanézett. Mendik szeme villant, Bagossy rekedten kiáltott vissza:

— Kuss!!

Akkor már valamennyi vendég felugrált a csapszékben, ellenséges magatartással s összevissza kiáltották mind:

— Ellenforradalmárok! Ébredők!

Több se kellett a két keserű embernek!...

Bagossy felkapott egy széket, Mendik felkapott egy széket. Hanem a vendégek is széket markoltak s zavartan fenyegetőztek:

— Fajvédők! Felelőtlen elemek!

Hanem itt már kirobbant Bagossyból tizenhárom esztendő óta felgyült minden keserősége. Maga elé lendítette ki a széket:

— Az anyátokat, hát már saját hazámban sem szabad kipanaszolni magamat? Frontlógosok, kininfogyasztók, fölmentettek s kárpáti bakancsszállítók, ki innen! Ki in-ne-e-en!

És seperni kezdett a székkal.

Hanem akkor már Mendik hadnagy is sepert egy másik székkel:

— Pacifisták, ki in-ne-e-en!

A cégvezető magánkívül toporzékolt a hátukban:

— Barátaim, frontharcosok, hát végleg megvesztetek?

Azok ketten nem hallgattak reá, mert akkor már egy asztalt ragadtak föl. Csörömpölve dültek a tányérok, dült már minden, a vendégek kalap nélkül, felöltő nélkül tágultak kifelé... Egyesek a tükörablaknak rohantak, mások a söntésen át menekültek. Odakint csődület volt már az utca:

— Rendőr! Rendőr!

Bagossy lovassági főhadnagy ugyanakkor szétvert hajjal, remegő szájjal állt a szoba közepén. Egyet fújt:

— Így jár minden pizok alak, aki gyalázni meri Ferenc József katonáját!

Mendik hadnagy ugyanakkor tíz pengőt lökött oda a zavartan előtopogott vén főpincérnek:

— Itt van a vacsoráért meg a tányérokért!

Akkor kiléptek egy oldalajtón s nekivágtak az utcának. De visszafelé.

Hátuk megett egyre nőtt a kavarodás. Fenyegető hangok emelkedtek s valaki felkiáltott:

— Itt van a rendőr!

A rendőr kihúzta a noteszt, hogy majd jegyezni fog, de semmit nem értett. Mert harmincan magyaráztak neki egyszerre, türelmetlen hadonászással... A két frontharcos a közben nyugodtan beszélgetve ment tovább a gyalogjárón, mindinkább beletemetkezve a homályba...

S eltűntek egy mellékutcában.

TAKARODÓ

Napok óta készülődött már.

Mert hitte, hogy ezúttal sikerül nyakoncsípnie a szerencsét. Először: mivel oly jelentéktelenül semmi volt az az állás, amelyet kiszemelt magának, hogy csak a férfias kétségbeesés kergette rá. Másodszor pedig (és ez volt a mélyebb ok!) tartott tőle, hogy keserűségében nagyon ki találja önteni szívét a szerkesztő előtt. Ezt pedig alighanem restelte volna utólag.

Mert az egyik nemzeti irányzatú napilap szerkesztőjét készült fölkeresni. Tíz nap óta.

Odakint téli alkonyatra állt. A leszerelt őrnagy szétnézett a puszta egy-szobában s keményen szólt ki a konyha felé:

— Lóránt, vedd csak ki a díszruhámat! Én addig a csizmát hozom rendbe...

A konyha felől belépett csöndben a fiú: karcsú, daliás fiatalember. Lehetett huszonnégy esztendő. Hal-
kan kérdezte:

— Hát mégis elmegy, édesapám?

— El! — szólt remegő hangon, csaknem kiabálva, mintha most is a svadronnak vezényelt volna még. — Beszélnem kell azzal a szerkesztővel: tiszta helyzetet akarok végül!

S mialatt a fiú a szekrénynek indult, hogy kiké-

sítse a díszruhát, az apa — a gázharisnya vékonyan sípolgató fényénél — másodszer is körülnézett az egy-szobás lakásban és csak felsóhajtott:

— Változásnak kell elkövetkeznie a helyzetben...
Mert így nem lehet tovább!

Nyomorúság ásítózott a szoba sarkaiból. A fiú ki-nyitotta a szekrényt s mintha a díszruha darabjait pró-bálta volna kiválogatni, a leszerelt őrnagy pedig lefelé kezdte hajigálni magáról a polgári öltözéket. Később odaszólt a fiának:

— Mikor írt Mártha utoljára?

— Tegnap, édesapám.

— Hogy érzi magát?

A fiú közömbös próbált maradni:

— Azt írja, hogy meg van elégedve sorsával. Csak édesapámat szeretné már látni.

Az öreg keményen mondta rá:

— Igen!

Odakint, az estében, katonai kürtjel hangzott fel. Valamelyik közeli kaszárnya udvarából. Az őrnagy mosdani készült már a lavor fölött, de a trombitaszóra felfigyelt s úgy maradt mindvégig, szinte áhitattal, míg csak el nem halt a kürt. És akkor mintha sóhajtott volna megint. Ezen a kürtjelen kívül semmi-semmi nem emlékeztette többé a régi világra.

Megmosdott aztán, derékig s öltözni kezdett. A fiú segített neki. Csönd volt.

Negyedóra mulva készen állt. Lakkeszizmában, hal-kan pendülő sarkantyúval, a mentén valamennyi kitün-tetése, hogy csörgött a fél-melle... Akkor felesatolta széleskosarú kardját s csavart egyet felhorkanó baju-szán. Mintha a király elé indult volna.

A fiú szorongva nézett végig az öregben:

— Mikor jön vissza, édesapám?

— Remélem, kilenc előtt itthon lehetek s meggyőződésem, hogy e mai tisztelgő-látogatásom hatása gyanánt fordulat következik el eddigi életünkben.

Belekapott kardja markolatába, hogy szinte ropant. Az ajtónak indult, de útközben visszaszólt még:

— Addigra szervirozd föl a vacsorát... Szervusz!

A fiú, aki eddig haptákban állt az asztal mellett, alig észrevehetően meghajtotta magát az apja után. S szívdobogva figyelt egyideig. A lépcsőházban egyszer-kétszer felcsörrent még az öreg huszár kardja.

*

A szerkesztőségben nagy munka folyt éppen, mikor a szerkesztőségi-titkár szobájába belépett volna az Őrnagy. Bemutatkozott, apró sarkantyúja megpendült, ahogy összezsapta a lakkeszimája sarkát. Ugyanakkor átadta a névjegyét: nemesi címer látszott rajta, valami három előnévvel.

A titkár bevitte a névjegyet.

Többen váraoztak a titkársági-szobában és mert egyetlen ülőhely nem maradt üresen, az öreg huszár, akit az őt figyelő tekintetek előtt feszélyezni kezdett fényes egyenruhája, helyet keresett magának kissé hátrább, az ajtó körül s megtámaszkodván könnyedén a szekrény élének, várni kezdett. Gondolta, belemúlik másfélóra, amire őreá is sor kerül majd.

Mikor azonban visszajött volna a titkár, legnagyobb meglepetésére a nevét hallotta:

— Tessék parancsolni, Őrnagy úr!

Hirtelen zavar fogta el, mert nem tudta mirevélni

ban, igen röviden fogom vázolni ön előtt életem legutóbbi szakaszának menetét!

A szerkesztő bölintott, hogy érdekli a dolog. Az őrnagy sóhajtott egyet:

— Szolgálatkérdésre jelentkeztem a hadseregnél, hazám céljaira ajánlván föl kipróbált kardomat. Reflektáltak is reám, de nem sokáig! Amikor ugyanis külföldi hatalmak parancsára foganatosítani kellett a leszerelést, menesztettek s azóta így vagyok. Sajnos, meg kell állapítanom, hogy e honban nincs tisztessége többé semminemű frontteljesítménynek s lenézett kutyánál utolsóbb ma az öreg katona... Elfelejtettem közbevetni, hogy nyugdíjamat végkielégítés alakjában vettem ki, abban bizakodván, hogy ily tetemesebb összeggel kezdek valamit az életben... Minek szaporítsam a szót? A semmire olvadt le észrevétlenül s amire fejhez kaptam volna, már egyszoba-konyhában voltunk kénytelenek megvonni magunkat. Itt halt meg a feleségem. Inkább a kétségbeesés, mint súlyosabb jellegű betegség vitte el a hitvestársamat... Hát igen!

Megállt, mintha küzködött volna a szóval. Majd idegesen csapott a kardjára:

— A mai estén abszolút nyílt leszek szerkesztő úrhoz, a férfiaság rovására is netán, miután minden törekvésem odairányul, hogy szerkesztő úr belássa helyzetemnek abszurd voltát... Nos, van egy szép szál fiam, tavaly végezte el a közgazdasági egyetemet. Kitüntetéssel pedig. Hogy valami állásba juttassam, egy esztendő óta csak kilincseltem. S letévén minden férfias szemérmem, minden egyes alkalommal hivatkoztam családi szerencsétlenségemre s hazám érdekében kifejtett nyilvánvaló szolgálataimra. Sem saját önzetlenség-

gemre nem reflektáltak, sem fiamat nem tudtam állásba juttatni. A válasz mindenütt ridegen elutasító volt.

— Tudom — szólt közbe a szerkesztő, mintha fél-
álmból beszélt volna.

A vén katona ideges mozdulatot tett, mint akinek nehezeére esik minden családi intimitást kitergetni:

— Ez azonban semmi még, szerkesztő úr! Hanem van egy kislányom is: idén nyáron végezte el a leányiskolát. Remegek érte. Márthának hívják s olyan szép, hogy az emberek utánafordulnak az utcán s rosszkedvükben is mosolyogni kezdenek. Én valóban gazdag és független úr voltam valamikor s úgy gondoltam akkor, hogy nyugodt élete biztosítva lesz ennek a gyöngéremtésnek, akár férjhezmegy, akár leánynak marad. Mindjárt, mindjárt, szerkesztő úr! Nos, az ősz elején nem volt szívem nézni tovább, hogy ez az ártatlan gyerek velünk együtt szenvedjen s távoli rokonok vették magukhoz levélbeli közbelépésemre. Legutóbb is arról értesített szegény, hogy meg van elégedve sorsával. De ha a jövőjére gondolok ennek az én kislányomnak, aki soha senkinek nem vétett, hát kardom markolata megroppan markomban... Hol az én hazám, uram, hogy így hagynak engemet?!

Hirtelen megakadt s csak pillanatok múlva találta meg a szavát:

— Jelenleg az a helyzet, hogy az egyszoba-konyhát ketten szoktuk felsúrolni egyszer minden héten. Én a szobát, fiam a konyhát. Lakásom az egyik külterki lak-tanya közelében van, ami nincs minden szándékosság nélkül. Ne mosolyogjon rajtam, szerkesztő úr, de hosszú utánjárással azért választottam ezt az odút, mert ide jól elhallatszanak a katonai kürtjelek. A régi világ-

ból mindössze ezek a kürtjelek emlékeztetnek már csak, hogy ember voltam valaha. Most pedig elérkeztem volna mai alkalmatlankodásom voltaképpeni céljához...

— Mit tehetnék az érdekében, őrnagy úr? — kérdezte fáradt hangon a szerkesztő.

Itt már az őrnagy is fáradtan beszélt:

— Megbocsát, szerkesztő úr, ha leplezetlenül állok most ön elé s megvallom férfiasan, hogy miután semmi nemű alkalmaztatásra sem tudunk szert tenni a fiammal, abból tengődünk, amit — kölcsön gyanánt — egyik nagynéném folyósít esetről-esetre, az istenadta. Őreg napjaira szűkösen vonja össze magát ő is, abból húzván a napokat, hogy angol nyelvleckéket ad... A végére jutottam körülbelül! Van ennek a nénémnek egy tanítványa, ennek a tanítványának valami rokona vagy ismerőse tisztviselő az ön lapjának kiadóhivatalában s ettől a tisztviselőtől hallotta nemrég, hogy a szerkesztőségben legközelebb minden föltevés szerint meg fog üresedni egy gépírónői állás... Tagadhatatlan, hogy nem értek a gépíráshoz, ígérni merem mindazáltal, hogy legközelebb nekilátok az elsajátításának s tekintettel ama munkavágyra, mely belülről feszíti minden idegszálamat, állítom, hogy legrövidebb időn belül meg fogom tudni szerezni a megkövetelt képességet... A kislányom közeli sorsa aggaszt, szerkesztő úr!

A szomszéd szoba felől abban a pillanatban katogni kezdett egy írógép. Jól át lehetett hallani a falon. Úgy jött, mint távoli dobpergés a multból, majd hirtelenül oly észbontó iramban kezdett kerepelni, mint régi-régi gépfegyverek az elfelejtett harctereken.

És akkor szörnyű csend állt be a szobában.

A szerkesztő mély szorongással nézte a régi hu-

szárt, akiről megérezte, hogy e mai különleges alkalomra utolszor vette föl a díszruháját, a vén katona merész tekintetében döbbenet tükrözött. Mert az írógép tébolyult zakatolásából sejtette már, hogy kardforgatáshoz edzett ujjai sohasem fogják tudni megszeretni ezt a gyakorlatot. De nem hagyta magát! Szinte kiabált, talán, hogy elleplezze csúfos vereségét:

— Egyet merek állítani csupán, mint katona: hogy minden erélyt latbavetnék a szükségelt maximum-sebesség elérésére!

Hangja recsegett és trombitált, mintha régen szétvert eszkadronját vezényelte volna... Ahogy megállt, hogy kifújja magát keveset, a szerkesztő annyit mondott elfogódva:

— Olyasféle állás, aminőre az őrnagy úr gondolt, tudomásom szerint nem fog megüresedni a lapnál...

A vén katona felállt, majd annyit szólt keményen:

— Igen!

Összecsapta a sarkát, meghajtotta magát valamit s csontos markát búcsúzásra nyujtotta. S hozzátette, de egészen más hangon már:

— Bocsánat!

... Amire föleszmélt volna a szerkesztő, az őrnagy átesőrömpölt három szobán s valahol a lépcsőházban menekülhetett már. A szerkesztő szeretett volna utána kiáltani, hogy álljon meg az Istenért, forduljon vissza, mert még lenne hozzá egy szava!... De rájött, hogy lehetetlen. S ezzel a tehetetlenséggel egyet sujtott öklével a levegőbe:

— A szentségit ennek az életnek!

Kilenc óra lett.

A laktanyában egyszerre fújni kezdtek a takarodót. Bánatosan, halálos keserőséggel.

A vén huszár az egyszobában ült. Szótlanul érkezett haza, leoldotta széleskosarú kardját, lehányta a mentét. Fia némán vette át a kardját is, a mentét is, hogy elzárja a szekrénybe.

Aztán az asztalhoz ült le, melyre a fiú fölszervírozta már a vacsorát. S ekkor történt, hogy fújni kezdtek a takarodót.

A kemény katonának lecsuklott a feje.

A bánatos és elszánt kürtszóra távoli és rég eltűnt alakok merültek föl előtte riadt emlékein át... Láttá a leányát, amint lehajtja kissé a drága fejét s hazavágyik... Láttá felbukni esztendők mélységéből egykori lova ívelt nyakát... Látott aztán marcona huszárokat, amint attakra sorakoztak föl, megindultak, a mező dörrögni kezdett alattuk s a huszárok azt kiáltották egyszerre és tátott szájjal: éljen Ferenc József!...

Váratlanul elhalt a takarodó s felsóhajtott az őrnagy...

A fia ott állt mellette s csak ekkor mert megszólalni:

— Meglesz az állás, kedves apám?

Az öreg rekedten kiáltott:

— Meglesz!

S akkor utánanyúlt az aludtejnek.

ÉRZÉKENY TALÁLKOZÁS

Néhány nappal ezelőtt (szerdai délelőtt volt éppen) egyedül üldögéltem a szobámban s fölösleges dolgokon bíbelődtem. Alig mult három óra, de a kora-téli alkony egészségtelen színe rátelepedett már az ablakokra. Számítgattam magamban, hány napnak kell elmúlnia még, míg az első tavaszi szelecske végigleng a Ferenc-körúton, mikor az előszoba felől a fiam szaladt be hozzám s fontoskodó arccal kezdte:

— Apukám, egy bácsi van itt, de nem úr, csak olyan paraszt...

— Ismered?

— Még nem láttam. Lyukas cipő van a lábán.

Ugyanakkor a leányom is bejött, aki nagyobbacska kisasszony immár s ezokból sokat sejt a dolgokból. Föltétlenül többet, mint öccse, akit nagy csacsinak tart általában. Leányom elfintorította az arcát, mint akinek nem tetszik valami.

— Valami kéregető-féle alak rakodik le az előszobában, de nem sokat nézek ki belőle. Azt hiszem, csavargó lesz.

Mivel édesanyjuk nem volt idehaza, csak a leány tartózkodott a konyha táján valahol, minden föltevés szerint ő eresztette be a gyanús idegent. Megfordultam a szék-

ben, hogy felállok s egykettőre végzek a betolakodott firmával, mikor a leányom megjegyezte még:

— Viki nem akarta beereszteni, de ő azt mondta, hogy rokonunk nekünk. Ilyen rokon!

Akkor már felálltam, hogy az ebédlőn át az előszobába nézek ki... De aztán úgy maradtam állva, megmerevedett lábbal.

Mert az ebédlő ajtajában akkor már megjelent egy keszeg s kissé meggörbült vállú ember, hogy fejével csaknem az ajtó tetejéig ért. Éreztem, hogy bénulni kezd a nyelvem.

A horgas és nyáriszeplős alak pedig elröhögte magát:

— Szervusz, bratyesz! Éppen Hamburgtól gyövkök egyfolytába...

— Miska bácsi! — kiáltottam fel magamon kívül.

— Az Istenért, hogy kerül ide?

Magatartása most is fideális maradt:

— A két talpamon, bratyesz. Úr gyalog jár!

— Istenem... Istenem... — suttoztam magam elé megrendülten.

Mert Vidróczki állt előttem, a nevezetes cipész. Tíz esztendő óta annyit tudtam róla mindössze, hogy Amerikába hajózott át, egy holland vitorlás fenekébe megbújva. Három hétig guggolt a hajó legalján, miközben hazai szalonnán élt, az amerikai part közvetlen közelében aztán beleereszkedett az óceánba s széles karcsapásokkal tempózott ki az Űnió földjére... Már amennyiben hinni lehetett a szállongó híreknek, amelyeket persze ő maga küldözgetett haza magamagáról.

Most tehát megjött!

Akkor már szemközt álltunk s derekasan ráztuk meg az egymás kezét. El voltam fogódva, minek tagadnám?

Hisz ma már elárulhatom, hogy Vidróczki elsőfokú unokabátyám nekem...

Alig találtam a szavamat:

— Hogy bírta az utat Hamburgtól idáig, Miska bácsi?

— Hogy? — és kifeszítette a mellét. — Mint rendszeren. Hol áztam, hol meg danoltam, hogy majd a torkom repedt szét. Ha elibemállt egy német, hogy hova, csak azt mondtam neki: ungaris vagyok s mingyárt értett a szóból. Mert Németországban is elismernek már. Csak Prága alatt kellett bujkálnom, mivelhogy megpofoztam egy pemák polgármestert...

Hogy megörültem neki, Teremtóm-Uram! Szobám felé próbáltam tessékelní, de hirtelen észrevette magát. A két gyerekre pillantott s zavartan kezdett kotorászni a tarisznyában:

— A pulyáknak is hoztam valamit...

Kormos papírkába esomagolva cukrot szedett elő s a leányomnak nyujtotta:

— Tessék, kisasszonyka, mert már csak így fogom szólítani. Tudom én, mi a rend. Ezt meg neked szántam, kisöcsém.

S széles markával makkot kapart ki a tarisznyából. Valahol Győr táján szedte az erdőben, mint hozzátette nyomban. S akkor félig-sikerült mosolygással csapott a fiam vállára:

— Tudod-e, ki vagyok én, kisöcsém?

— Nem tudom, bácsi — felelte öntudatlanul a gyerek.

Vidróczki továbbmosolygott, de lőre-színben:

— Hát a nagybátyád, testvér s mindenütt megbecsülnek. Csak Komáromban állított meg egy zсарu...

Kiderült, hogy a csonkahazai Komáromban szóba-ereszkedett vele egy rendőr, de mert Vidróczki foghegy-

ről vette csak, az ügyeletre kísérte be. Ott egy rendőrtiszt kezdte megfaggatni, ámde amikor Vidróczki bediktálta volna a nevét, s hivatkozott volna reám is, a tiszt harsogni kezdett s egyre azt ismételte: „Vidróczki, az anyádat!“ S persze hagyta továbbmenni...

Valahogy csak betuszoltam a szobámba. Megállt a a közepén s körülnézett:

— Hát a tekintetes asszonyka hol van?

Elmondtam neki, hogy feleségem a városba ment ki, de minden pillanatban itthon lehet s a ritka vendégnek bizonyára meg fog örülni ő is. Vidróczki felsóhajtott:

— Ismerem iskolás-kislány korából. Már akkor is kedvemre-való személy volt...

Cigarettaival kínálgattam: annyit mondott rá, legújabbban csak vergóniát szív, mint I. Ferenc József valamikor. Erre a trafikba szalasztottam le a leányt s mikor megvolt a vergónia, ráfüstölt s maga elé révedezett a füstön át.

Én pedig elnéztem ezt az árva és boldogtalan embert.

Mert öreg legény volt már s vállban erősen hajlott. De nem a deresedő haja hatott meg annyira... Az hatott meg, hogy Vidróczki minden nyomorában és veszkődésében töretlen kedélyűnek maradt változatlanul. Szemeit ugyan mintha titkolt bú árnyazta volna, valószínűnek tetszett azonban, hogy csak hazájának botor állapota miatt esett pillanatnyi szótlankodásba. Egyebekben a régi legény maradt most is, noha járt már a negyvenkilencedik esztendejében.

Hiába kínálgattam a fotellel, egyelőre nem ült le. Ahe'yett állva maradt, szétvetett lábbal s máris háynyi kezdte magát:

— Tavaly éve amerikai követnek akartak megválasztani Csikágóba...

— Hogy volt az, Miska bácsi? — biztattam remegő szívvel.

Kellett is neki biztatás! Elmondta (maga elé gondolkozva keveset), hogy az elmúlt esztendő folyamán az amerikai pájinkapártiak, vagyis a nedvesek, ki akarták kiáltani követjelöltnek s mellesleg minden kiadását megtérítették volna. Eleinte maga is ingadozott, később azonban visszautasított mindent. Mert abban az esetben föl kellett volna vennie a jenkik állampolgárságát, ami viszont egyértelmű lett volna hazája megtagadásával...

— Nem lettem volna magyar, hanem kutya, — tette hozzá némi rezignációval — ha olyankor fordulok el Magyarországtól, amikor bajba van. Szembeköptem volna magamat!

S tünődözve ingatta hozzá a fejét. Érezni kezdtem megint, hogy a viszontlátás örömétől halkán fájni kezd a szívem. S mivel még mindig maga elé szótlankodott, megzavartam:

— S dolgozott-e valamit, Miska bácsi?

— Azt nem! — vágta föl a fejét kelletlenül. — De minek is, testvér? Rágyöttem idejébe, hogy akármilyen remekül gondolok is ki magamba egy pár lakkeipőt, ha meggebedek, akkor se tudom azt úgy megcsinálni! Tehetségem van, csak a képesség hiányzik hozzá. Már én ilyen szerencsétlennek születtem...

A régi lelkesedéssel gyönyörködtem a lobogó fantáziájú ex-cipészen. Mosolyogva néztem rá, de a könyneimen keresztül:

— Hát akkor hogy élt odaát, Miska bácsi?

— Hogy? — és nem csinált nagy titkot a problémá-

ból. — Úgy, bratyesz, hogy vénasszonyok vesztek össze rajtam és kapkodtak el egymástól. Kézről-kézre jártam, de legalább jó dolgom volt, a kutya-fáját! A multiba oszt el tanáltam magamat búsulni Magyarország után, becsúsztam egy német gőzös fenekibe s Hamburgba kilopóztam. Onnét két hónapig gyöttem idáig, hogy meglátogassalak...

S rámemelte nyáriszeplős képét:

— Hát az enyimek hogy vannak?

Beszámoltam neki nagy vonásokban legközelebbi hozzátartozóiról, úgyszintén Vajda György sógorról, aki nyugalomba vonult főszámadó a Vihorlátban s Szopkó sógorról, aki még most is fuvaros és távoli országutakon szekerez. S így is fog meghalni egyszer, a vékony kenyérkereset gondjai közben.

És akkor zavart szünet állt be. Megsejtettem előre, hogy rövidesen halálos-nagy dolgokra kerül rá a sor.

És úgy is lett.

Vidróczki először leereszkedett az egyik fotelbe, később rávetette bizonytalan színű képét:

— Hát az ország dolga hogy áll?

— Még mindig nyakunkon minden ellenség — mondtam szorongó szégyenkezéssel. — Jobb erről nem is beszélni, Miska bácsi! Nagyon megromlott a magyar...

Kedvetlenül csóválta a fejét:

— Hát nincs már ember ebbe az országba, aki kipofozná eccer a cseheket Ungvárról meg Nagymihályból?

Hallgattam, hallgattam. Ő pedig továbbkiabált:

— Majd a fenekükre csapok, csak menjek haza! Igaz, hogy ők is nekem, mert többen vannak... De mondd csak, él-e még Apponyi Albert?

— Él, hála Istennek — válaszoltam meglepődve. — Megvan jóegészségben.

Minden különösebb emóció nélkül adta meg a magyarázatot:

— Azért kérdeztem csak, mert tíz esztendővel ezelőtt együtt kóteroztak be Illaván a zsebrákok. Őt kiváltotta a magyar királyi kormány, én pedig a falat ástam meg egy éccaka, úgy lógtam meg. Azóta is félszemmel pislog rám minden pemák zsandár. Teszek rájuk!

Repesve ujjongtam minden szaván. Mertha vénülésbe kezdett is esni a fantaszta mezítlábas, de a régi Vidróczki maradt azért most is.

Azalatt este szállt a szobára. Sűrű homályban ültünk már s ezért felcsattantottam a villanyt. És ekkor vettem észre csak, hogy tepsivé taposott, szörnyű két vászoncipő van a lábán, amely, valahányszor reánehezkeedett, szor tyogni kezdett. Gondoltam ezokból, hogy alighanem lyukas lehet a talpa s a lyukon szabadon ki- és bejár a hólé. Mondtam is neki, hogy másnapra majd kerítünk valami vízálló egypár lábbelit.

— Köszönöm, pajtás — hálálkodott némi zavarral. — Majd megadom a kőccsönt, mihent valami aprópénzhez jutok...

(Istenem, aki felettünk országolsz és sokszor lenézel onnan reánk, küzködő teremtményeidre, hát volt-e valamikor aprópénze Vidróczkinak ebben az életben!)

Hogy ím adósság került volna szóba, Vidróczki megkérdezte:

— Hát Szopkó sógor megadta-e már azt a kőccsönt, amelyet akkor szedett össze vagy húsz helyről, amikor Amerikába ment ki?

— Egy petákot se, Miska bácsi.

Mintha mosolyogni szeretett volna:

— De régen volt pedig! Én akkor lehettem fiatal segéd Újhelybe...

— Bizony, van már annak huszonöt esztendeje, hogy Szopkó sógor egyetlen fitying nélkül tért meg Amerikából, végső kétségbeesésére minden hitelezőjének.

Vidróczki sodorgatni próbálta kenderszínű bajuszkáját:

— Úgy látom én, testvér, hogy mink ketten Szopkó sógorral örökre ilyen suhaj legények maradunk!

Akkor lépett be a feleségem. Nesztelenül jött s csak akkor pillantottuk meg, mikor az ajtóban állt már s a lepetéstől összecsapta a kezét:

— Jé, Vidróczki!... Hát maga hogy került ide?

— Mint rendesen, tekintetes asszonyka — s felállt a fotelból, hogy kezét csókoljon. — Két hónapja volt tegnapelőtt, hogy nekivágtam Hamburgból...

S kezét csókolta, miközben udvariaskodni próbált:

— Mindíg fiatalabbnak teccik lenni a tekintetes asszonykának...

— Nono, Vidróczki, — tiltakozott a feleségem — még megérem, hogy bókokat fog mondani!

Vidróczki, az öregedő legény, zavarodott mosollyal állt a szoba közepén, egész horgas-voltában. Két lábán tepsivé feszült szét a vászoncipő.

Persze, nálunk maradt vacsorára, sőt éjszakára is. Mindenki lefeküdt már s mi ketten késő éjjélutánig maradtunk fenn. Isten a mondhatója, mi-mindenről nem beszélgettünk ezen az éjszakán. Üvegborocska is került az asztalra s Vidróczki, amint az italtól vörösödni kezdett a füle, mindinkább elemébe jött:

— Hát arra emlékszel-e, mikor a Vihorlátba egy

medvét gyomroztam össze, a mackó pedig lehúzta a fejem bőrit?

Meghatódva néztem rá. Mert húsz esztendeje is múlt már annak, amikor első ízben mondta el nekem az esetet. Verőfényes augusztusi délelőttön a hanajnai búcsúra igyekeztünk akkor. Most sem hittem el egyetlen szavát is, de azért ujjongva gyönyörködtem benne.

Régi, igen régi dolgokra térült a szó. Megemlékeztünk barátainkról, akik oly kedvesek voltak valamikor a szívünknek és akik mind-mind a föld alatt vannak már. Végül megegyeztünk, hogy másnap délelőtt kísétálunk a Teleki-térre s valamelyik ószeresnél kinézünk egypár testhezálló bakancsot.

Úgy is lett!

Gyalog indultunk neki. Vidróczki az átázott tenniszcipőben, amely egyet szortyant minden lépésére. Csak akkor vettem észre elhűlve, hogy pincset lökött fel a fejére, de mert kisebb volt a keménykalap, mint a feje, mindössze a tarkója fölött állt ferdén, minden pillanatban készen a lecsúszásra. Oly szörnyű komikummal hatott az a kalap, hogy a járókelők egyre-másra megfordultak utána. Vidróczki ilyenkor kifeszítette a mellét s odaszólt nekem félvállról:

— Itt is ösmernek már, mert igen gusztálnak...

A Teleki-téren megvettük a bakancsot, a legnagyobb számút, ami suszter keze alól valaha is kikerült Magyarországon. Meg volt elégedve. Különben még aznap délután készülődni kezdett.

Marasztaltuk mindenáron, de hallani sem akart róla. Azzal vágta ki magát, hogy odahaza nagyon várhatják már. Biztosított, hogy még hallani fogok róla, mert legközelebb szétvág a csehek között. De alaposan!

Menni kellett hát... Elbúcsúzott a házbeliectől s akkor egy régi puhakalapomat csapta föl a fejébe. El-kísértem a város széléig.

Mert izgatottan tiltakozott ellene, hogy vonatra ül-jön. Az utolsó pillanatban némi pénzt adtam neki, ame-lyet azzal a kikötéssel volt hajlandó átvenni csupán, hogy visszafizeti, mihelyt valami összeget sikerül maga alá kaparnia. Ami viszont a gyalogutazás iránti olthatatlan nosztalgiáját illeti, kifejtette előttem, hogy az utazásnak e módja a legolcsóbb s azonkívül sok mindent lát és hall útközben, amiből megfelelő tanulságokat vonhat le a maga számára. Idegen vándorokkal találkozik s kezet fog-ván velök, elbeszélgetnek keveset, avagy betér egy ma-gános csapszékbe, meszely bundapálinkát rendel, iszoga-tás közben eldalolja magát, amitől nyomban megenyhül a kedélye.

A keleti pályaudvaron túl, azon a részen, honnan a cinkota-gödöllői helyiérdekű vasút indul, megálltunk, hogy elbúcsúzzunk egymástól. Itt kezdődik a pest-lem-bergi országút.

Akkor megráztuk egymás kezét érzékenyen, Vid-róczki pedig rálépett az országútra.

Széles út ez az országút s ezen az alkonyodó dél-utánon alig mozgott rajta ember vagy jármű.

Ott álltam az út szélén, el-elszoruló szívvel és sokáig, igen sokáig néztem Vidróczki után, amint horgas alakja egyre fogyott a messzeséggel. Egyszer megállt még, visszafordult s a kalapjával intett búcsút felém. Aztán egyre közelebb ért a téleleji ködökhöz s alakja végül bele-merült azokba a ködökbe.

*

Istenem, látni fogom-e még?

PANAMA

Nincs itt menekülés a panama elől!

Valami hat héttel ezelőtt súlyos csomag várt szerkesztőségi szobám asztalán. Lehetett öt kilogrammos, a levél viszont, mely a csomagra volt helyezve, közönséges levélnek hatott első tekintetre. Annál inkább meglepett azonban a tartalma... Csak néhány sorát idézem:

„Uram! Mellékelten ez az ötkilós sonka, amelyet egy hordár személyes felügyeletem mellett hozott be a redakcióba. Szemtől-szemben szerettem volna átadni önnek e sonkát, szerény viszonzásul azért a sok-sok gyönyörűségért, amit esztendőnk óta szerez nekem írásaival. Sajnálatomra nem találhattam meg önt a szerkesztőségben, nekem viszont húsz perc múlva indul a vonatom s ez okból levélben vagyok kénytelen megkérni, fogadja el e sonkát, mint tiszteletem és hálám kézzelfogható jelképét. Ha visszautasítaná, örök életemre megalázottnak érezném magamat...“

Megnéztem az aláírást: egy borsodmegyei földbirtokos írta..

Már most mit csináljak?

A sonkát nem küldhettem vissza, ezt magam is beláttam. Elvégre ez az ember őszinte tisztelőm nekem s azzal valóban nem sérthettem meg, hogy el ne fogadjam

irántam való lelkesedésének ezt a szimbolumát. A sonkát ennél fogva — úgy, amint volt — hazaküldtem az egyik szerkesztőségi szolgálával.

Elmúlt aztán másfél hét.

Attól a naptól számítva ugyanis, hogy megkaptam és átvettem a sonkát, körülbelül a tizedik estén ismét rendes szerkesztőségi munkámhoz ültem le s mindenekelőtt aznapi postám után nyúltam. Két levél s ugyanannyi képeslap volt az egész s az egyik — duzzadtra bélelt — levelet borsodmegyei földbirtokos barátom küldte. Ezt azért tudtam nyomban, mert a boríték hátsó felére rá volt írva a feladó neve. S mielőtt még felbontottam volna a levelet, enyhe lelkiismeretfurdalást éreztem, hogy annakidején nem köszöntem meg áldozatkész tisztelóm szokatlan figyelmességét. Most bizonyára aziránt fog érdeklődni nálam: átvettem-e a sonkát?

Tévedtem!

Mert ahogy fölvtágtam volna a súlyos tartalmú levelet, némi meglepődésemre többrendbeli írások fordultak ki belőle. Először apró papírlap esett ki a borítékból, a hozzámintézett néhány sorral:

„Nagyrabecsült Szerkesztő Úr!

Csatoltan mellékelek egy vezércikket, két novellát s egy időszerű elmefuttatást. Alkalomadtán szíveskedjék helyet szorítani nekik: azt hiszem, talán nem vall velem szégyent, Szerkesztő Úr... Szerény-magam úgy érzem legalább, itt az idő, mikor a porondra kell kilépnem végül a névtelenség homályából... Nem várhatok tovább!“

Furcsán, igen furcsán kezdtem érezni magamat. Hogy elüssem különös zavaromat, mindenekelőtt a kézirat után nyúltam.

A vezércikk ócska frázisok halmaza, a két novella gyerekes erőlködés, az elmfuttatás viszont... Nos, az elmfuttatásban még akadt volna egy-két hangulatfoszlány, amelyet eredetinek lehetett volna mondani, föltéve, hogy írjuk még nem olvasta őket valahol.

Akkor hátradültem a székből s töprengeni próbáltam...

Csak két eshetőség lehetséges!

Vagy egészen naív lélek lehet rokonszenves tisztelőm, aki abban az angyali hitben él mindmáig, hogy ha közöltetni akarunk valamit, e szívesség fejében jóelőre illik felajánlani az ellenszívességet. Vagy: briganti lehet, aki, a nélkül, hogy gyanakodni mertem volna, — előre megvesztegetett.

Mit lehetne csinálni itten?

Egyelőre oldalt tettem a fulmináns vezércikk, a két novella meg a szeszélyes elmfuttatás kéziratát s úgy is felejtettem az asztalomon. De nem sokáig maradt úgy... Mert négy nappal reá ajánlott-expressz levelet kaptam ismeretlen tisztelőmtől, úgyis, mint kezdő kartárstól. A levélben mindössze ennyi:

„Na, mi lesz? Mi lesz?“

Alatta a neve, fölötte azonban semmi megszólítás. Jelölül annak, hogy a levélírás pillanatában igen-igen szétdúlt állapotban lehetett szegény tisztelőm. Mégis csak jó embernek kell lennie!

Kezembe fogtam az elmfuttatás kéziraát s tűnődözni kezdtem...

A sonkát nem küldhettem vissza, mert már meg-ettük. Ám ha meg lenne is, akkor sem adatnám föl a címére, mert egy ilyen megfontolatlan lépéssel nagyon megbánthattam volna ezt a jóra való embert. Hisz né-

hány nappal előbb ő maga írta, hogy ha nem fogadnám el szerény ajándékát, egész életére meggyalázottnak érezné magát...

A sonkát tehát semmi körülmények között sem küldhettem vissza... Lássuk talán a kéziratot!

Címe volt: „Haldoklik a nyár is...”

Közbevetve megemlítem, hogy a lap szerkesztőjének föltétlen bizalmát élvezni van szerencsém, arról tehát szó sem lehetett, hogy csak árnyalati tekintetben is visszaélni próbáljak ezzel a bizalommal. Vagy megfelelő a kézirat s akkor közöljük alkalomadtán, vagy semmi hasznát nem vehetni s ebben az esetben papírkosárba kerül.

S olvasni kezdtem a nyár haldoklásáról való karcolatot.

Azonban már a negyedik szónál felszisszentem: nem ment, sehogysem ment... Illetve ment, csakhogy oly laposan, hogy három sorral lejjebb nyakamba nyilallott tőle.

De nem hajítottam el a kéziratot... Ellenkezően: gondolkozni kezdtem. A fejtörés már filozofálás, a filozofálásból pedig megnyugtató konkluzióra szokott jutni az ember.

Mit is kellett eldöntenem voltaképpen?

Hogy a karcolat írójának van-e tehetség?

Mi az, hogy: tehetség? Istenem, minden élő emberben fordul elő tehetség: kiben több, kiben hevesebb. Hogy hol kezdődik az igazi író, valóban pillanatnyi hangulat kérdése: egy kevés jóakarattal nyugodtan lejjebb lehet tolni azt a vonalat. Aztán mi az a határvonal s milyen fokra állítandó rendes körülmények között? Nem tudom... Nem tudom... Sértő nagyképűség kell hozzá,

hogy elfogulatlan bíráknak tartsuk magunkat. Miért ne akadhatna a „Haldoklik a nyár is...” című vidéki kéziratban némi gyöngyszem?!

Végigolvastam.

Gyöngyszemet nem fedeztem föl benne, mindazáltal nem lehetett tagadni, hogy bizonyos hangulati egység vonul át a röpke karcolaton. Ha itt-ott símítana rajta valamit az ember, ha tizenöt-húsz jelzöt kihúzna, két-három markánsabb kifejezést illesztene bele s egy-két új kikezdést iktatna közbe, lehetne beszélni a dolgról. Mellesleg az a gondolat is melegített, micsoda örömet szereznék egy jóra való magyar embernek, aki ráadásul tisztelőm is. Milyen jó napja lenne ennek az érdemes hazánkfiának, ha csak ez a hírfejcikk látna is nyomdafestéket!

Most már tudtam, mi a teendőm. Nekifeküdtem, hogy nyomdafesték alá gyúrjam át a cikket.

Nem is ment olyan nehezen! S félóra múlva már beállítottam vele a szerkesztőhöz. Közömbös hangon kezdtem, hogy gyanút ne fogjon ez a tapasztalatokban dús ember:

— Kérlek, barátom, egy eléggé sikerült karcolatra volnék bátor fölhívni szíves figyelmedet...

— Érdekes? — kukkantott ki félpillanatra a kéziratok boglyái mögül barátom, a redaktor.

Ugyanazzal a közönnyel válaszoltam:

— Ó, igen... Minden körülmények között felkölti a figyelmet, hangban aktuális, azonfelül pedig némi előadásbeli könnyedség jellemzi a sikerült kis elmefuttatást.

— Akkor rendben van — mondta a szerkesztő s az asztali kosárkába dobta a vékonyka karcolatot, jeléül

annak, hogy a kareolat pár percen belül nyomdába kerül.

Ahogy kívülkerültem volna az ajtón, sóhajtottam egyet. Valahogy az az érzés nyugtalanított, hogy eljárásom mintha nem lett volna minden tekintetben szabályszerű: már ami az erkölcsi szempontokat illeti. Az ördög vitte volna el azt a sonkát!

Negyednapra megjelent a hírfejcikk. De bár ne jelent volna meg!

Harminchat órával később ajánlottlevelet kaptam borsodmegyei tisztelőmtől. Hangja humorral elegy volt s legyen szabad talán csak az elejét közölnöm. Muta-tóba néhány sort:

„Tiszteletreméltó Barátom! Öreg Kókler!

Hát megcsináltad mégis... Ez azonban nem elég!

Legyen gondod rá, hogy rövidesen olvashassuk két elbeszélésemet is, azonfelül bizalommal kérlek, ejtsd sorát vezércikkemnek, de záros határidőn belül. Ide-geimre megy már a várakozás!

Tudom, nem ütődöl meg rajta, ha letegezlek: így szokás ez magyar emberek között. Éltet a hit, hogyha ebben a tempóban tart tovább is, rövidesen benneleszek — az egyenesben.

Csak most az egyszer szorítsd, öreg bundás (tudni-illik magam is éltem császári prófunton valamikor), ennyivel igazán tartozol nekem. Különben a további ellenszolgáltatás sem fog elmaradni...“

Elolvastam a levelet, hátradőltem a székben s kellemetlen hangulat rohant meg. Olyan érzésem volt, hogy alighanem csávéba kerültem. És kezdtem ráeszmélni: ösmeretlen tisztelőm nem együgyű vidéki lélek,

hanem a legelszántabb riffkabil, aki valaha is kikerült az Úr alkotó kezei közül.

Csak a sonkára ne célzott volna! Csak további ajándékokat ne helyezett volna kilátásba!

Elmúlt aztán két hét. Borsod megyében megnyugtató türelemmel vártak ezalatt. De pontosan két hét múlva megjött a második sódar is. Nem a szerkesztőségbe már, hanem a lakásomra.

Csak ekkor kaptam fejhez igazán!

Ez a hétpróbás fickó (mert most már tisztában voltam sötét egyéniségével) nem azért várt két teljes hétig, mintha megbízott volna bennem. Ó, nem! Erre az időre azért volt szüksége csupán, mert ez alatt a tizennégy nap alatt pesti lakásom címét puhatolta ki óvatosan. Gyanította körülbelül, hogyha a szerkesztőségbe kapom meg a küldeményt, föltétlenül visszautasítom, míg ha lakásomra adresszálja, olyan időpontban toppanhat be vele a postás, amikor nem vagyok odahaza s a házbeliek gyanútlanul fogják átvenni a csomagot.

S számítása ördögien bevált. Én pedig kókadtt füllel kezdtem érezni, hogy alighanem megvesztegettek.

Mindegy! Ezegyszer még elolvasom a két tárcza közül a rövidebbet s akkor meglátom majd, mit tehetek. Ennek a piszkos ügynek azonban végét kell szakítani!

S este, alighogy a szerkesztőségbe értem, elővettem az egyik novellát.

Átfutottam rajta... Reménytelen volt!

Ezzel szemben a második sonka a lakásomon volt már... Itt tenni kell valamit és pedig sürgősen...

Tettem is!

Aznap éjszaka tizenkettőig dolgoztam: újraírtam az egész novellát. Másnap pedig bevittem a szerkesztőhöz:

— Kérlek, barátom, egy, a napi átlagot messze meghaladó tárcát hozok. Írója kvalitásos ember, a legjobb értelemben véve.

S hozzáfűztem még, hogy szerzője ugyanaz a vidéki talentum, akinek egy feltűnő kis karcolata jött nemrégiben.

A szerkesztő annyit szólt rá:

— Rendben van.

A tárca megjelent, de ebből támadtak még csak komplikációk! Másnap este „sürgős!“ jelzésű levél érkezett a szerkesztőségbe: néhai tisztelőmtől természetesen. Mert ezúttal kevésbé tisztelt már, ellenkezőleg: nagyon is nyeregben érezte magát. Pökhendiség volt minden szava. Így kezdődött:

„Te! Egyszersmindenkorra kikérem magamnak, hogy belejavítgass a kéziratomba! Hová jut az irodalom, ha egy firkász belekontárkodik a másik író dolgába?! Ettől eltekintve több novellát menesztek fel a jövő héten, elvárom azonban, hogy a legrövidebb határidőn belül be fogod nyomni azt a vezércikket is, mert aktualitását veszti. Ez kötelességed is, mert nem csinálod ingyen, vénülő skribler!“

Nagyot lélekzettem és sokáig hallgattam utána.

Mert most már tudtam, hogy ez a megátalkodott ember léprecsalt, én léprementem meggondolatlanul s ebbe a rossz szagú ügybe keveredtem bele maflán. Minden erkölcsi alap kiesűszott alólam, ezt is láttam már. Soha még így jóhiszemű embert be nem rántottak Magyarországon!

Mint kibérelt alak még csak nem is tiltakozhattam a sértegetés ellen... S mit szól hozzá a szerkesztőm, ha megtudja?

Itt nincs menekülés többet...

Meglapulva hallgattam csaknem egy hétig. Egy hét múlva aztán fölényes távirat érkezett. Rövid volt a távirat, ám a szövege annál markánsabb

„Na, mi lesz, mi lesz, vén kuli?“

Már „kuli“-nak szólított.

Jött ez a távirat a tegnapi nap folyamán s azóta a második számú tárcát dolgozom át. Mert ez a sátáni alak, amilyen elvetemült, még röpiratban leplez le.

*

Hiába itt minden csűrés-csavarás: benne vagyok a panamában.

Nyakig!

LEVÉL HAZULRÓL

Néhány nappal ezelőtt levelet kaptam az öcsémtől, az északi nagy hegyek világából.

Mert ott él az öcsém, aki foglalkozása szerint derék géplakatos, ereje szerint olyan, akár Kinizsi Pál, életére viszont szerény és feddhetetlen.

Van már bizony tizenhat esztendeje, hogy nem láttam.

Tizenhat esztendő után azonban, az idei tavasz-
előn, amikor egyszer északi szél csapott az arcomba, rá gondoltam mindazokra, akik életben küzködnek még a nemzetségünkől... S észrevétlenül fájni kezdett a szívem. Eszembe jutott ugyanis, milyen népes volt valamikor ez a nemzetség s milyen kevesen maradtunk mára. És súlyos esztendők óta e kevesekről is alig tudtam valamit. Csak sejtettem, hogy Vajda György kánászfőszámadó rég nyugdíjba vonulhatott már, másik nagybátyám, Szopkó Mihály is csak elteng valahogy a világban, Vidróczki nevezetű vérrokonomat viszont alighanem elnadrágozhatták néhányszor a betolakodott idegen hatóságok közegei, nem irredenta színezetű tevékenysége miatt, hanem amaz elbírhatatlan szokása következtében, hogy ripők lódításaival mindenkit maga ellen bősztít.

És mert esztendők óta még a híre is elveszett leg-

közelebbi atyámfainak, némi fölvilágosításért az öcsémhez fordultam levélben.

Öcsém az északzempléni hegyek között él, takaros mezővároskában. Sok-sok esztendővel fiatalabb nálam: hisz magam gimnazistadiák voltam már, mikor ő is a világra kéredzkedett szerényen. Vézna kis poronty volt, ahogy megjött s nem sok időt jósoltak neki, különösen amidőn kevéssel reá édesanyánk is örökre itthagzott bennünket.

És megnőtt mégis!

Megnőtt teméntelen viszontagságban, minden szülei szeretet nélkül s mégis hitben és nemes erkölcsök szerint. Hallomásból tudtam csak, hogy megházasodott rendesen, valami árva kislányt választván élettársául, három apróság is tipeg már a házában s őt magát mindenki megbecsüli. Ez azonban természetes! Mert józan-életű, templombajáró fiatalember az öcsém, megbecsül mindenkit, ezért neki is sok tisztessége van és mert rá-érő idejében könyveket olvasgat, barátai közül mindig többen figyelnek föl a szavára.

A levél útnak indult tehát a felvidéki erdős hegyek közé!

Tudtam, hogy némi idő kelletik hozzá, mire megjön a válasz.

Mert lelkiismeretes ember az öcsém s előregondolhattam ezokból, hogy mielőtt kimerítő választ küldene, előbb személyesen fog körülnézni keveset Vajda György meg Szopkó Mihály családjában. Vidróczkit sem lehet kéznél találni minden pillanatban s a többi rokont és atyafit is nagyon szétverte a legutóbbi tizenhat esztendő... Vártam hát türelmesen.

S a negyedik héten meg is jött a válasz... Istenem, micsoda öröm volt!

Ámde ez az öröm addig tartott csupán, míg át nem futottam a hosszú-hosszú levélen. Mert amint átfutottam volna rajta, mély levertség ejtett rabul. Megtudtam ugyanis, hogy Vajda György és Szopkó Mihály a világ két legnyomorultabb emberének érzi magát, amióta elejtette előttük egyízben a falubeli tisztartó úr, hogy itt-ott meg szoktam emlékezni nehéz életükről s ezzel kapcsolatos egysmás viselt dolgaikról is. Csak így történhetett meg, hogy mikor közéljüktoppant az öcsém s felolvasta előttük leveletem, Vajda György is, Szopkó Mihály is fáradtan legyintett egyet:

— Elvénuült napjainkra nagyon megkeserített benünket az az ember...

S annyi fájdalommal mondták ezt, hogy lehetetlen volt meg nem sajnálni őket. Az illető, akit csak „az az ember“ gyanánt aposztrofáltak, énmagam vagyok természetsszerűen. Majd sor kerül reá rövidesen, mi kifogása van ellenem két nagybátyámnak?

Most pedig kezdem az elején.

Levelében arról ad tudósítást az öcsém, hogy Vajda György nem kanászfőszámadó immár, miután nyugdíjaztatását kérte nemrégiben De Szopkó Mihály sem fuvaroz többé senkinek... Mindazáltal egyikük sem húzza ki tétlenül a napokat. Vajda György nevezetesen unatkozván a nyugdíjában, falusi csordásnak állt be, kora reggelenkint mindazáltal nem ő fúj bele a csordástülökbe, hanem a katonaviselt fia. Gyuri bácsinak ugyanis feszélyező lenne a túlkölés, meg aztán ki is vénült már belőle. Szopkó Mihály viszontag, hogy fölötte is elszálltak az esztendőök, ugyanabba a faluba

költözött be, ahol sógora, Vajda György lakik, mivel — a többi sógorok elhalálózása után — nagyon elhagyottnak érezte már magát. Úgy Vinkócon, mint Berettön. S elegendőnek találván immár a fuvaroséletet, beadta pályázatát a paszulyesőszi állásra. S a helybeli gazdák dícséretére legyen mondva, meg is választották, egyhangú akarattal. Azóta mindennap találkoznak a határban: Vajda György a csordával, Szopkó Mihály pedig kerülő-bottal a markában.

Istenem, hogy megfogytoktunk mára!

Írja az öcsém, hogy mihelyt megkapta leveletem, a nagy hegyek közül készülődni kezdett az útra, hogy illő tisztelettel meglátogassa Vajda Györgyöt és Szopkó Mihályt. És hogy értesítse őket sorsom és állapotom felől, ugyanakkor azonban róluk való hírekkel rakodják meg, amelyeket majd velem fog közölni levélileg. Mert a két nevezetes rokon lent lakik már a síkon, a Magyar Alföld legészakibb csücskében, melynek hátában a Vihorlát oromlik föl, a felhőkön túlra.

Hát meg is érkezett hozzájuk egy vasárnapi napon. A Vajda György házában várták már összegyűlkezve valamennyien.

Az öcsém, miután üdvözölte a társaság minden tagját, előterjesztette, hogy mindenekelőtt Vajda György és Szopkó Mihály fényképére lenne szükségem. Hogyha már földi mivoltukban nem láthatom őket, legalább az arevonásaikon tűnődözhessem el olykor-olykor.

Azt írja az öcsém, hogy e természetes kívánság előterjesztése után fenyegető csönd állt be a Vajda György házában. Mindenki hallgatott. És míg Szopkó Mihály egy keserveset sóhajtott, Vajda György, akinek kísér-

teti ereje köztudomású, úgy kezdte recsegtetni a fogait, hogy csaknem összeporlottak. Az asztalfőn recsegett Vajda György, de akkor váratlanul villámlott a szeme s jobböklével az asztal lapjába sujtott:

— Fénképet pedig nem küldünk!

— Miért, Gyuri bácsi? — ocsudott föl első meglepetéséből az öcsém.

Vajda György olyat kiáltott másodszor is, hogy a falakon visszhangra esendültek a poharak:

— Azért nem küldünk, mert aki a világ szájára adott bennünket, annak fénkép nem jár!

S valahogy visszagyűrvén magába robbanó indulatját, némileg nyugodtabban magyarázta meg az öcsémnek (aki elvégre nem volt hibás semmiben!), hogy mindent tud Szopkó Mihály sógor révén. Szopkó Mihálynak viszont a tisztartó úr mesélte el, hogy kettejük-ről s viselt dolgaikról meg szoktam emlékezni elvétve.

S nagy keserűség volt minden szava Vajda Györgynek:

— Öcsém, mink sem vagyunk utolsó emberek azért! Mertha szegények maradtunk is, de becsületben éltük le esztendeinket... Nem muszáj bennünket komédiásoknak nézni és kitenni az újságba!

Szegény öcsém kézzel-lábbal igyekezett megértetni velök, hogy nem csúfság az, amit én követek el velük hébekorba, ellenkezően: mivel földi alakjukban oly régi idő óta nem láttam őket, megindult szeretettel emlékezem róluk. Ahhoz pedig kétség nem férhet, hogy irántuk való mélységes tiszteletem változatlanul a régi.

Ámde Vajda György nyugalmazott kanászfőszámadó gúnyosan legyintett, hogy őt nem lehet elámítani:

— Hazugság az mind, öcsém! A bátyád, akiben

annyira bíztam valamikor, azért tesz ki bennünket az újságba, mert pénz jár neki érte, oszt az emberek nevetnek rajtunk... Hát ez mégis disznóság!

S a nemzetség egybegyült tagjai (férfiak és nők egyaránt) hangos szóval helyeseltek, hogy úgy van, ez az igazság!

Szegény öcsém tehetetlennek bizonyult Vajda György okfejtéseivel szemben, amire Szopkó Mihályt próbálta megkörnyékezni:

— De Miska bácsi csak küld fényképet a bátyámnak!

Szopkó Mihály félkönyökével az asztal lapjára nehezedett, gondoktól-vert fejét meg lehajtotta a tanyerébe:

— Én se küldök fényképet, öcsém. Mert az olyan ember, mint amilyen — sajnos — a bátyád, nem szógált reá. Mert elhíresztelt engem újságokba meg könyvekbe (a tisztartó úr beszélt), hogy még mindig tartozok avval az amerikai kőccsönnel... Majd a szemem ég ki, ha rágondolok, hogy most mindenki éngemet kacag!

És míg léleketvisszafojtva hallgatott az öcsém, mert látta, hogy a játszma körülbelül elveszett a számomra, Szopkó Mihály nagy bú terhe alatt roskadozva beszélt tovább, mintegy a maga igazolására:

— Nem tagadom, hogy harminc esztendővel ezelőtt úgy mentem át Amerikába, hogy sógoroktul, komáktul szedtem össze az útikőccséget. Igaz, megfogadtam, hogy mihent kiérek, visszaküldöm nekiek azokat a vacok dollárokat... Istenem, aki a magas égben lakozol, te tudod, nem rajtam mullott, hogy még mindig tartozok azzal az útikőccséggel!

Az egybegyült nemzetségtagok itt hangosan helyeselték, csupán Szopkó Mihály maradt olyan szomorú, hogy megesett volna a szíve rajta, aki látja őt e pillanatban. Szörnyű elkeseredéssel beszélt tovább:

— Hiszen megadtam volna én, mert ez a becsület, de amikor magyar ember nem tudott munkát kapni Pennszilvániába! Én se kaptam. Hazagyöttem oszt, de csak Tócsváig tellett vasútijegyre, onnét gyalog tapostam az utat hazáig. Egyik komám tennapelőtt is megsürgette nálam a kőcsönrészletet. Aszmondtam neki, hogy csak kevés türelem, legközelebb törleszték mán valamit. Sajnos, nem tudok törleszteni, pedig harminc esztendő óta annyit gyötröm mán magamat, hogy majd az eszem hagy el... Hát azért kellett csúffátenni én-gemet az újságokba, hogy ilyen szerencsétlen vagyok!?

S az öcsémre emelte a szemét:

— Nem adok fényképet! Ámbár igaz, hogy nem is volt rólam soha fénykép...

S az egybesercglett nemzetségtagok viharosan kiabáltak úgy van!-t egytől-egyig, hogy a két nemzetségfő olyan keményen tartotta magát. Így aztán távozni volt kénytelen az öcsém azzal a meggyőződéssel, hogy Vajda Györgytől és Szopkó Mihálytól fényképet soha e földi létben nem fogok kapni. Eredmény nélkül távozott tehát az öcsém, ami, eltekintve attól, hogy egész ünnepnapját vesztegette rá, tetemes mellékkiadásába is került.

Írt azonban egyebet is az öcsém.

Amikor, oly súlyos esztendőök után, levelet intéztem hozzá, különös figyelmébe ajánlottam, hogy minél kimerítőbb beszámolót kérek Vidróczkit illetőleg is. A horgas cipész, aki (úgy szélről!) szintén az atyafiság-

hoz tartozik, tavaly ősszel tért meg Amerikából. Potyára természetesen, útlevél és vízum nélkül, miközben gyalogszerrel tette meg az utat Hamburgtól Budapestig, a nálam teendő tisztelgő látogatás céljából. Ahogy megjelent volna előttem, viharos röhögéssel adta elő, hogy mialatt ő az Únió földjén hányta magát és feszített, én annyi megértéssel terjesztem a hírért. Ez a tudat nagy elégtétellel töltötte el.

Ámde öcsém Vidróczkira vonatkozó értesítése felbőszített!

Arról van szó tudniillik, hogy Vidróczki — ráúnván a cseh hatóságok komizkodásaira — újból neki-vágott Amerikának, ezúttal Dánia felé vévén az irányt, ugyanakkor magával vitte legjobb komája egyetlen pár bakancsát, a nélkül, hogy előbb kölesönkérte volna azt a bakancsot. Attólfogva csak ködös hírek szállongtak fölöle, ámde kell, hogy ezek a hírek megbotránkoztatassanak minden jóízű embert. E szerint Vidróczki elérte Dániát — ezúttal is útlevél és vízum nélkül — az egyik kikötőben belopódzott valami hajó szeneskamrájába s megint szerencséje volt a szemtelennek. Mert ma már Amerika szabad földjén henceg szünetlenül és hazudik még nagyobb féltelenséggel. Ideiktatom a levél erre vonatkozó sorait:

„Oszt a hajó fenekibe megbújva harmadfélhétig tepertőt evett mindig, kedves Bátyám, oszt senkisémet érti, hogy csúszott be a kikötőben Amerikába. Falubeli emberek azt írják onnét, hogy Vidróczki még most se dolgozik. Oszt ha megkérdezik az emberek, miért nem dolgozik, azt mondja mindenkinek, hogy őt tavaly karácsonykor gróffá nevezte ki a magyar kormány, hát ő mágnás és nem paraszt...“

Ez a komisz viselkedése végleg felháborított. Vidróczkira ezekután igazán kár szót vesztegetni.

Hanem egy dolog szívemig érint: Vajda György sógornak és Szopkó Mihály sógornak reám való súlyos neheztelése... Nem lehet rá egyéb válaszom, minthogy gondolatban elszállok hozzájuk s megölelem őket a régi szeretettel.

Hiszen ha mehetnék, megállnék előttük levett kappal, mély megilletődéssel s megkövetném őket illő alázattal... De oly messze ma a Vihorlát világa!

Csak képzeletben láthatom őket.

Látom őket, amint Vajda György gubáján heverész a Lazony fölötti széles rétségen, mialatt téresen eláradva legel körötte a gulya s itt-ott meg-megkondul egy kolomp. Vajda György fekszik a gubán s gondolkodik magában... S tőle alig kődobásra kuksol a Szopkó Mihály paszulyesőszi kalyibája. A góré előtt gugol Szopkó Mihály, szemével olykor körülkémlél a határban, majd megakad tekintete az újhelyi hegyeken, melyek kúpjai üvegszínben tolulnak ki az aligsejlő égperem alól. Ott még szabad világ van... És Szopkó Mihály tünődözni kezd sok-sok érthetetlen dolgon.

Néha átszól Vajda György:

— Hajhaj, sógor...

— Úgy bizony, sógor — felel rá Szopkó Mihály.
De csak negyedóra mulva.

Hátukban a Vihorlát, előttük a Magyar Alföld s a nélkül, hogy elárulnák egymás előtt, egy régebbi világon jártatják csüggedt gondolataikat... Látom őket képzeletben, könnyes a szemem s tiszta érzéssel kívánok nekik jóegészséget. És kívánom nekik, hogy egyszer már simogassa meg fejüket az Isten!

EGY SÓHIVATALI KUKAC NAPLÓJA

Azt hiszem, legközelebb ki fognak vágni.

Nem nagy állás, de mit akarhat többet egy napidíjas? Hogy pedig új B-lista jön, mérget mernék bevenni rá. Túlsokáig nem igen bírom én már itten... Úgy veszem észre, nagyon kipécézett a főnök úr.

Először az órámra is nehezteltem, minden ok nélkül. Szokásom tudniillik, hogy a „zsebkrumpli“-t minden délután összeegyeztetem a Múzeum-körúti villanyórával. Ezt az órát, — mint hírlík — minden délbén nevezetes csillagászaink irányítják be az égitesteknek egymáshoz való viszonylatának megfelelően, ami nem kis dolog bizonyára. Ismétlem: délutánonként e villanyóra szerint rögzítem le a pontos időt s reggelenként, ha beérek a hivatalba, (amelyet riportereink csak, mint sóhivatalt emlegetnek) első dolgom, hogy órátam másodszer is összeegyeztetem a hivatali fali órával. Ennek ellenére megesett tegnapelőtt is, hogy amidőn — pontosan két óraker délután — távozni készültem, a folyosón nem minden él nélkül szólt utánam az iktató:

— Hazafele, Szedlacsek úr? Pedig három pere hiányzik még a két órából!

Abban a pillanatban megborzongtam: mert a hivatalban nem kukoricáznak. Éreztem, hogy megpontoznak

megint . . . Egy napon három egész pont: kissé sok az üd-
vösséghez e boldogtalan létben.

Szent meggyőződésem, hogy összejátszanak ellenem.
Legközelebb ki fognak vágni.

Érzem ezt csalhatatlanul. A tegnapi napon benyitott
hozzám az altanácsos úr, úgy tett, mintha észre sem venne
s a közben, persze történetesen, csak, annyit mondott: úgy
maga elé:

— Hírlík, hogy legközelebb új B-listát állítanak
össze . . .

Hogy összeállítják, semmi kétségem többé, miután
rendszeresen pontoznak egy idő óta. A főnök úr tudni-
illik, akiről minden alkalommal a legmélyebb tisztelet
hangján szokásom nyilatkozni, három héttel ezelőtt kije-
lentette, hogy a nihil ideális konzolidáció azokhoz az ál-
lapotokhoz képest, amelyek nálunk uralkodnak. Kiadta
ennélfogva a mindenki által helyénvalónak talált utasí-
tást, hogy aki kettő előtt egy perccel távozik a hivatalból,
egy pontot kap. Két perc két pontot jelent ennélfogva.
Húsz nap óta harminckét pontra sikerült szert tennem . . .
Azt hiszem, vezetek.

Mivel pedig naponta kétszer is egyeztetem az órám,
gyökeret vert bennem a hit, hogy rút aknamunka folyik
itt ellenem. Valaki két-három perccel mindig visszatolja
a falóra nagymutatóját s ezért nem csodálkozom, ha —
mialatt nagy lelki békében indulok hazafelé a folyosón —
egyszer az iktató, másszor a gépírókisasszony (e jó lélek!)
kukkant utánam valamelyik ajtóból:

— Ilyen hamar elfele, Szedlacsek úr?

Tudom, hogy rendszeresen leskelődnek utánam.

Hiába igazítgatom az órám, alig van nap, hogy el-
tudnám kerülni a pontozást. Megpróbáltam már, hogy

kettő után öt perccel húztam föl csak a nagykabátomat. Nem használt. Kisütötték, hogy egy perc mulva lesz csak két óra. Szentséges hitem, hogy ilyenkor a legutolsó pillanatban húzta hátra valaki a nagymutatót... De kiadósan! S ha hozzávesszük mindehhez, hogy az altanácsos úr elejtett szavai szerint legközelebb B-lista jön megint, már nem is tiltakozom semmi ellen. Elsőnek fognak kirepíteni... Mert szimatom még van!

Ettől függetlenül sejtem, hogy más okból is fekete-listára tesznek. A főnök úr személyével kapcsolatban tanúsított tiszteletlen magaviselet címén.

Pedig ártatlan vagyok az egészben. Csak persze eljárt megint a szám.

Ez pedig így történt.

Vagy tíz nappal ezelőtt éppen a főnök úrnak referáltam. A főnök úr úgy beszélt velem, mintha nem is látott volna. Ezen nem ütődöm meg, mert ha én lennék főnök egyszer, én is levegőnek néznék egy napidíjnokot, amilyen magam is vagyok. Hogy pedig nem akart észrevenni, (pedig ő hivatott be) abból gyanítom, hogy egyre-másra így kiáltott fel szenvedélyes hangon:

— Hol van maga, Szedlacsék? Sose látni magát!

Később hasonló felkiáltásra ragadtatta egyetlen személyét:

— Nem is tudom, minek vannak egyáltalán diurnisták is a világon? Adja ide azt az aktát!

Tudom, hogy ez a fumigálás nem is annyira egyéni ségemenek, mint inkább az állásomnak szól, melynek tekintélye a nullával tekinthető egyenértékűnek...

Hanem ugyanakkor közbejött valami!

Névjegyet hozott be a szolgál. A főnök úr, mivel ve-

lem bajlódott éppen, oda se pillantott a kártyára, mindössze foghegyről vetette a szolgál felé:

— Várjon odakint, míg rákerül a sor!

— De kérem... — hebegett az altiszt.

Itt már a főnök urat is elkapta az indulat:

— Mi az? Zendülés? Vigyázzon magára, jó ember, mert ha pofázni próbál velem, repítem innét! Megmondtam, várjon odakint az a pasas! A türelem, köztudomás szerint, rózsát terem!

Az utolsó mondatot már kedélyeskedve mondta a főnök úr. Mert előnyére válik, hogy a legcsattogóbb méregből barátságos hangulatba tud átsiklani. Minden megrázódtatás nélkül.

Én tovább referáltam, amikor másodszor is benyitott a szolgál. Arca, miként a viasz, szája alig mozgott:

— Kérem... az az úr... nem akar... várni...

— Menjen akkor a fenébe! — robbant ki a főnök úr, ám ugyanabban a szempillantásban úgy maradt meredten. Mintha szél ütötte volna meg.

Az történt nevezetesen, hogy a szolgál hátában ugyanakkor már ott is állt a szóbanforgó úr. Önhatalmúlag nyitott be. A főnök úr, mikor megpillantotta volna, először göresbe feszült, aztán felsivített hirtelen, mint a féleszű:

— Kegyelem... méltóságos uram!... Kegyelem!...

A lábai elé akarta vetni magát, de íróasztala sarkánál ott állt egy szék, a székben megbotlott s hasrapuffant. Úgy szedte föl a méltóságos úr, aki államtitkár is lehetett talán, olyan tekintélye volt... A főnök úr akkor már a nagy úr előtt térdelt s irgalomért kulcsolta össze ujjait:

— Ó, méltóságos uram... Nézze el komiszságomat!...

Kegyesen mosolygott a nagy úr, magához emelte a

főnök urat, aki nagyokat nyögve verte le térdéről a port, majd váratlanul ráesvén a tekintete jelentéktelen személyemre, az ajtóra mutatott:

— Szedlacek, kifele!

Pakoltam persze, eszem nélkül. De mert nem vagyok ura nyelvemnek, a dolgot — botor fővel! — továbbadtam az iktatónak, aki a markába röhögött. Az iktatóban sem tudott megmaradni a szó s ő is továbbadta. Negyedóra múlva az egész hivatal kacarászott suttyómban.

Meggyőződésem, hogy ezért kell lakolnom majd rövidesen. Valaki besúghatott a főnök úrnak s a főnök úr bosszút forralt ellenem. Talán ki is nézett már valakit az állásomra. Nem nagy állás pedig.

Azóta rendületlenül pontoznak. Ez azonban semmi még!

Hanem, ami tegnap délelőtt kezdődött velem!

Ülök az asztalomnál s lelkiismeretesen végzem teendőimet. Éppen másoltam valamit. Pipám szára a fogaim közt, a pipa — a szár túlsó végében — az asztal élén túl eregette a füstöt. Én is ember volnék, minélfogva nekem is lehetnek igényeim. Nem sok igényem van, mindössze a pipa. Hiszem, hogy ezért senki sem fog megróni elfogulatlan embertársaim közül.

Nagy szó a pipa! Feledteti velem, hogy soha sincs pénzem, sőt amint szortyogtatom, némi enyhületet áraszt bennem. Olyankor megbékülök emberekkel és dolgokkal, senkire sem tudnék neheztelni, sőt reményeket táplálgatok oly irányban, hogy talán nekem is akad szerencsém egyszer s előlépek legközelebb.

Ma már tudom, hogy kába erőlködés itt minden magam áztatása. Mert nálam pehesebb lélek nincs még egy a világon!

Mondom, tegnap délelőtt nagy lelki-békében eregettem bodrokat a füstből s ahogy elszívtam volna a pipát, kivertem belőle a bagót s letettem magam mellé, az asztalra. S tovább írtam. Egy ideig ment minden, de akkor csak felpattant az ajtó s benyitott rajta senki más, mint maga a főnök úr.

Fölálltam s nagy tisztelettel meghajtottam magamat feléje. Ámde a főnök úr úgy tett, mintha levegőt látna helyemben, másszóval nem akart észrevenni. A helyett beleszagolt a levegőbe s annyit szólt:

— Mintha pipaszagot éreznék itten...

Azzal visszavonult.

Abban a pillanatban tisztában voltam vele, hogy nem sokáig maradok már én itten. Mert különben minek nyitott volna be a főnök úr?

Gyanús, egészen gyanús.

Öt esztendő alatt háromszor nem jött be hozzám összesen s tudomása volt róla mindig, hogy nagy pipás vagyok. Szenvedélyem a pöfékelés. E nélkül nem bírom ki!... Úgy látszik, valakit kinézett már az állásomra.

Éppen ezért éltem a kellő elővigyázattal s a mai délelőtt folyamán eltértem harminc esztendő óta követett szokásomtól. Rámjött persze a pipázhatnék, ám azt eleve kerülni igyekeztem, hogy füstszag legyen hivatali helyiségemben. Originális módszert találtam ki ennél fogva. Óvatosan rágyújtottam, de a kályha előtt, majd négykézlábra ereszkedtem s valahányszor szippantottam egyet a száron, nyomban utána a kályha ajtaján fújtam be a füstöt...

Bár ne tettem volna!

Mert miközben négykézláb élveztem a dohányillatot, váratlanul benyitott a főnök. Görcs állt a nyakamba, ő pedig cinikus nevetéssel állt meg az ajtóban:

— Szedlacsek! Szedlacsek! Magának hiányzik a félkereké!

Úgy maradtam, négykézláb, a pipa a számban. Dehát mit is tehettem volna, Uram-Teremtőm!

A főnök úr látván szokatlan helyzetemet, meg nem állhatta, hogy ne csóváljon fejet, miközben másodsor is a korholás hangján szólt:

— Szedlacsek! Szedlacsek! Nem csodálom, ha semmi hasznát sem lehet venni magának...

S otthagytott. Én pedig tudtam nyomban, hogy ki fognak lökni innét. Mint hasznavehetetlen tökfilkót.

Hogy összejátszik ellenem minden, Mária-Anyám!

Lehetséges, hogy a főnök úr tegnap csak történetesen nyitott be hozzám s a pipaszagot csupán azért lökte szememre, mert egyéb mondanivaló éppen akkor nem jutott eszébe. Ma pedig azért jött be talán, hogy közöljön velem valamit. Nem lehetetlen, hogy meg akarta súgni közeli előléptetésemet. Ámde meglepetésem helyett ő lepődött meg, amint négykézláb mászkálva pillantott meg a kályha előtt.

Ezekután belátom magam is, hogy nem lehet maradáson sokáig. Ki fognak vágni.

Több ez, mint valószínű. Hisz ma reggel esett meg velem elsőízben, hogy ezúttal nyolckor is lekéstem. Pedig hogy lihegtem az utcán s tegnap délután beigazított órámból hiányzott még három perc. A hivatal falióráján mind ezáltal három perccel mult nyole. Alattomban bujkáló rossz embereim áskálódnak ellenem. Persze, ismét megpontoztak.

Csúf ármány ez, amellyel szemben képtelen vagyok fölvenni a nyílt harcot. Hagyom hát!

Ma hivatal után, pontosan kettőkor, amint gondolataimba mélyedve indultam volna hazafelé, a kapus hirtelen a szája elé kapta tenyerét, amint észrevett. S hallottam, hogy halkán röhög a hátam megett. Úgy látszik, ő is tud már mindent.

Atyám-Teremtőm, mi lesz még itten?

AZ UTOLSÓ LOVAS

Gyöngyös és Kálkápolna között két különös alak megdegélt a Lembergnek húzódó országúton. Az egyik széles pofacsontú, befűzött bakancsú, régi gyalogharcos volt és, mint sejteni fogják többen, Mendik egykori bakahadnagyról van szó. Vásott volt rajta süveg és ing s nadrágjának ülőrészén olyan idegenszerű folt virított, mint egy tepsi. Apró bajuszának csücske gondozatlanul hullt alá a szája sarkába.

Mendik hadnagy fölnézett földönfutó társára, aki lóháton ült hetykén s így szólította meg, szívhasogató hangon:

— Hát elmégy, Bagossy pajtás?

— El! — mondta rá Bagossy egykori lovasfőhadnagy.

Mert természetes, hogy Bagossy főhadnagy lehetett csak a Mendik hadnagy bujdosótársa. De micsoda külsőben, én Teremtőm!

Ruháján több a folt, mint az alapszövet, egykori nyűtt eszímájának, melyben a limanovai sáncok közt rikkoltozott valamikor, lekopva a talp éle, a sarka ferdére dült viszontag. Jobb vakszemére biggyesztett néhai kis sapkáját már csak a beleivódott hajzsír tartotta össze... És micsoda ló volt a Bagossy lova! Attól remegett mindenki, aki látta egyszer, hogy bármely pillanatban leül

a farára s emberi erő föl nem állítja többé. Minden lépés után egyet fújt a nyomorult állat s bordacsontjai úgy átütöttek a bőrön, hogy zongorázni lehetett volna rajtok. Egyáltalán röhögni való kedve támadt minden embernek, aki meglátta a két madárijesztő külsejű harcost. De mégsem hahotázott föl senki ijesztő rongyaik miatt. Félni lehetett ugyanis, hogy hahotázás helyett keservesen el találja sírni magát az illető.

— És hol fogsz megállni egyszer, pajtás? — kérdezte most Mendik hadnagy könnyfacsaró hangon.

Bagossy foghegyről felelt csak:

— Talán Litvánországban. Hallom nevezetesen, hogy a litván határon a hazafias alakulatoknak sok csetepatéjuk akad a koszos veres különítményekkel. Ott tán megfogadnak még s el fogok esni egyszer a litván szabadság védelmében. Ha oda se kellek, tovább kocogok Karéliáig, melynek északi partját már a Jeges-Óceán csapkodja. Csak elélek lapp testvéreink között a lovammal együtt. Ha meg üt az óra, neheztelés nélkül hajtom le fejemet az utolsó álmra.

— Mégis jobb idehaza — próbálta marasztalni Mendik hadnagy, attól tartva, hogy minden pillanatban föl talál könnyezni hangosan.

Bagossy rekedten akasztotta meg:

— Idehaza? Hát van énnekem hazám? A megcsepelt Magyarországon mindenki boldogul ma, csak a régi katonának nincs becsülete többé. Utolsó cafat lettünk... Karéliában enni adnak legalább.

Mendik hadnagy erre már nem tudott mit mondani, minélfogva lelógatta a fejét. Így mentek tovább, Kálcápolna irányának: Bagossy hetykén ülve a roskadozó ge-

bén, Mendik hadnagy harsaorrú bakancsával keményen vágva a lépést az októberi országúton.

Mert benne jártak már az őszben. Opálszíne lett a Mátrának, messzebb északra, mintha a Bükk vonulata hályogosodott volna s kissé balra, egy kerek erdőcske táján, mely enyészeti csöndbe merült, az őszi szántást végezték. Keserves dalocskát fújt valami szántóvető-legényke s hangja messze csengett a tájon.

Nagy hallgatás után így kezdte újból Mendik hadnagy, keserűségre hajló hangon:

— S merre akarod venni az utat, Bagossy?

— Merre? — kérdezte vissza Bagossy. — Amerre a Sarkcsillag jelzi az irányt, vagyis hogy kissé jobbkéznek tőle. Mert arra kell lennie valahol Karélia földjének...

Mendik annyit dörmögött rá:

— Én itthon maradok. Egy utolsó próbát akarnék tenni még, hogy sikerül-e valami állást kaparnom magam alá? Tizenöt év óta vár reám hűséges szívvel a jegyesem: éppen ideje, hogy bekössem a fejét s törvényes hitvesemmé tegyem... Haj-haj!

Bagossy főhadnagy nem válaszolt a morfondirozásra, mindössze legyintett egyet. Mert látta már, hogy fantázia-túltengésbe esett az ő Mendik pajtása.

Nagyon elvétve gépkocsi jött szembe velük. Eszük ágában sem volt letérni az út közepéről: a gépkocsi tért hát ki nekik, miközben, fenyegetőzve, ökölrázással káromkodott rájuk a kocsivezető. Bagossy ilyenkor egyet rántott a vállán:

— Repednétek meg!

Mendik hallgatott s hallgatagon rakosgatta egyik lábát a másik elé a gebe oldalán, miközben bakancsával porzott az országúton. Ősz volt már visszavonhatatlanul.

Mégis Mendik törte meg elsőnek a hallgatást:

— Mond, Bagossy pajtás, muszáj elhagyni a hazádat?

— Muszáj! — szólt látszatra közömbösen, de azért kemény hangon a főhadnagy. — Mit kezdhetnék itt, ebben az országban, amely falat kenyeret nem tud adni nekem, pedig fűrész lett kardom a verekedésben, annyit védtem valamikor. Azóta csak járok-kelek ide-oda, mint harangban az ütő, de sehol senki nem fogad meg, még hólapátolónak sem. Később oszt bekóboroltam Brassótól Thüringiáig, meg Szalonikitől Vilnáig az idegen országokat és népeket, de sehol nem maradt a részemre talpalattnyi alkalmaztatás. A rózsám is elhagyott s másnak lett a hitvese. Dehát ki is menne hozzá egy ilyen munkanélküli, elcsapott huszárhoz? . . . Uramisten! Uramisten!

Mendik hadnagy földig lesujtva kérdezte mostan:

— S mikorára szándékszol elérni Karéliát?

— Errenézve csak hozzávetőleges választ adhatok, pajtás — kezdte búsultan Bagossy. Mert a szívére ment neki is, hogy soha többé nem fogja viszontlátni hazáját. — Először a Duklai-hágónak veszem az irányt s közbe Kassán szándékszom meginni vagy két fröccsöt. Mert gondolom, hogy a fejedelem városában is találkozom valami reménykedő pajtással. Duklától a Visztulának fordítom lovam fejét, a Visztulától meg a csillagok fogják mutatni az utat. Hihetőleg muszka veresekkel is összeakasztok útközben. Ha másutt nem, Litvánia szegélyén: ott kezdődik az út nekem! Deha velem lesz az Isten, Szent György-nap körül jövő évbe elérem Karélia határát . . . Senki engemet nem fog látni azontúl magyar földön!

Mendik hadnagy a fejét forgatta vigasztalan kínjában s így tett hozzá néhányszor:

— Hej-haj!

Kálkápolna alatt jártak már. A mezőn dolgozó asszonyok és leányok feléjük kiáltottak:

— Hová, háová, vitéz urak?

— Én itt maradok, — kiáltott vissza keserűen Mendik hadnagy — de barátom, Bagossy főhadnagy világgá megy! Nem áll meg a Jeges-Óceánig és soha-soha nem fog visszajönni Magyarországra!

— Ne menjék el, főhadnagy úr, mert akkor megint kevesebben maradunk magyarok! — tartóztatták vissza kitárt karral asszonyok és leányok.

Bagossy ingerülten kiáltott feléjük:

— De mennem kell, húgoeskáim! Nem maradhatok olyan államban, ahol nincs becsülete többé a régi katonának!

Erre a kijelentésre hangosan kezdtek jajveszékálni a mezőn serénykedő fehérnépek. Mert látták már, hogy semmi hatalom és könyörgés nem tudja itt tartani többé Bagossy főhadnagyot.

Tovább verték ketten az országút őszi porát, miközben sokáig utánok-hallatszott asszonyok és leányok szív-facsaró sírátkozása.

Csak Kálban állapotok meg először, a kocsmá előtt. De nem tértek be. A helyett félpengőst vett ki Bagossy a lovaglónadrágja zsebéből s lenyújtotta Mendik hadnagy-nak:

— Ugorj csak be, testvér s hozz ki egy liter bort! De mondd meg a csaplárosnak, hogy magunkkal visszük az üveget, hát annak az árát is egyenlítsd ki, hogy ne átkozzon oszt bennünket utólagosan!

Mendik besietett a kocsmába, két pere múlva liter borral tért vissza s először Bagossynak nyújtotta föl. A

főhadnagy húzott belőle s akkor Mendiknek adta le az üveget:

— Maradhatós...

Mendik szintén nyakalt, de nem szólt vissza, mindössze végigtörülte száját a kezefejével. Azzal továbbmentek, lépést.

Mentek Füzesabony felé, miközben többször is megállapodtak s ittak az üvegből. Egy ilyen megállapodásnál azt kérdezte Mendik, de észrevehető szorongással:

— Mennyi pénzzel indulsz, pajtás?

— Én, pajtás? — kérdezte vissza fesztelenül Bagossy. — Van nálam még vagy hat pengő ötven, ami el tart talán Jaroszlóig, ha jól beosztom magamnak. Azontúl nem aggaszt a gond. Lengyelföldön leszek már ottan, jó népek laknak arrafelé...

— Jó népek — sodródott bele a szóba Mendik hadnagy is. — Jerzsabinkával itatják meg az embert és ha fölszottyant a kedv, táncrakapnak lengyel leányok, magyar legények... No, csak valljuk meg négyszemközt, hogy nagy mesterei a nyakalásnak testvéreink, a polyák daliák!

Sóhajtott:

— Én is veled tartanék, pajtás, de szavamat adtam a mátkámnak, hogy visszatérek hozzá. Mert szándékom, hogyha a tíz körmöm szakad is be, valami állást keríték magam alá s megházasodok oszt...

Bagossy rábólongatott a lóról:

— Ezt én is helyeslem. Meg oszt gyalogosokra szükség lehet még idehaza, ha valami céció talál elkövetkezni. A lovasságnak azonban vége!

Füzesabony alatt voltak már. Bagossy lova kehesen

fújtatott, amire keserű kedvben kérdezte Mendik hadnagy:

— Nem is érdeklődtem még: hol vetted ezt a lovat, pajtás?

— Ezt? — és sok ragaszkodással veregette meg a nyakát. — Egy konfliskocsis vonszolta épp maga után a vágóhídra, hát megvásároltam tőle tizenkét pengőért, miután írásokkal igazolta, hogy a Dani, mert így hívják, ott volt a kamionka-sztrumulovai hetyke attackban, ahol tüdőlövést kapván, azóta is köhécselget. Elvégre egy huszárfőhadnagy nem karikázhat gyalogszerrel a csizmáival... Majd csak elléptetünk valahogy Karéliáig, ahol is nyugodtabb dolgunk lesz talán a lapp rokonok között.

Mendik hadnagy félszemmel mert csak odasandíthatni a félig-holt gebére, mert érezte, hogy ez az egykori remonda nem bírja ki tovább Eperjesnél, legfeljebb Zborónál. Akkor már túljártak Füzesabonyon is és Szihalom község közeledett feléjük az országúton.

Horgadt fejjel haladtak ketten, mert szívensujtotta őket a gondolat, hogy hamarosan búcsúzniok kell egymástól. Csak arra kapták föl a fejüket, hogy az országúttól oldalt asszonyok és leányok kiáltoznak feléjük, abbahagyva a mezei munkát:

— Hová, háová, vitéz urak?

Mendik hadnagy kiáltott vissza:

— Én megfordulok nemsokára, de régi pajtásom, Bagossy főhadnagy meg sem áll Karéliáig, ahol már vége van a világnak és hol a Jeges-Óceán habjai verdesik a partot... Nem is jön többet visszafelé!

Asszonyok és leányok nehéz sírásba fogtak erre s Bagossy felé tárták a karjaikat:

— Ne menjen el, főhadnagy úr! Hisz oly kevesen vagyunk magyarok! Mi lesz velünk akkor?

A főhadnagy nem szólt reá semmit, csak lebocsátotta a fejét. Ment tovább, lépést a lován.

Hátuk mögé került már Szihalom is, amikor Mendik zavarta meg mégegyszer a hallgatást:

— Hát csakugyan muszáj menned, te Bagossy?

— Hogy muszáj-e? — válaszolt Bagossy. — Mondtam már, hogy muszáj! Mert mit keresnék én idehaza, pajtás? Ma repülőgépek szelik át a levegővet, ők lettek a hadseregek dédelgetett eleme s kiöltek mindenféle lovas-szellemet a világon. Kicsiny hazánkban is... Minek maradnék én itten nyomorult lovammal meg a hüvelytelen kardommal? S van-e még nekem hazám?... Különbön hagyjuk ezt!

A messzeségből meglátszott már Mezőkövesd tornya. Akkor megálltak az országúton.

Megálltak az országúton. Bagossy főhadnagy lenyujtotta kezét régi katonatársának s annyit mondott neki komolyan, de érzékenykedés nélkül:

— Szervusz, testvér!

— Isten veled, testvér! — szólt vissza Mendik hadnagy s alig tudta legyűrni megilletődését.

Megrázták egymás kezét keményen.

Mendik hadnagy visszamaradt az út szélén s nem mozdult. Nézett-nézett Bagossy főhadnagy után, aki távolodott s azalatt egyre kisebbé vált a messzeségben, közeledve a láthatáron táborozó ködökhöz. Olyannak látszott már csak, mint egy mozgó pontocska a végtelenségben.

Aztán végleg belemerült azokba a ködökbe.

KÉSŐ-ESTI VENDÉG

Valamelyik estén, úgy nyolc óra tájban, egyedül üldögéltem szerkesztőségi szobámban. A napimunkának utána-voltam körülbelül s arra gondoltam, hogy hazafelé indulok el.

De azért úgy maradtam még egy-két jóleső pillanatra: egy-két szemhunyasra távoli hazámba szálltam el gondolatban. Az épület földszintjén megállás nélkül dongtak a nyomdai gépek s ez az örök altatódal magamat is elandalított. Hirtelen úgy éreztem magamat, hogy odahaza járok megint a falunkban, háborúra készülődő július van, magam alig töltöttem be huszonharmadik esztendőmet s a falu kertjei alól a Setéth Miklós tekintetes úr cséplőgépei búgnak felém... Megyek végig a falu nagyutcáján, csordultig-telt szívvel, mert tudom, hogy a tekintetes úr régi házának kapujában a kisasszony-leánya vár reám...

Úgy maradtam hát keveset, tenyerembe bocsátott fejjel s megremegtem a régi emlékekre. Később mégis föl akartam állni egy fölszakadt sóhajjal, amikor...

... amikor nyílt az ajtó s fiatal leány lépett be a szobámba. Az első pillanatban látszott rajta, hogy izgalomban van. Takaros teremtsének hatott s nem igen léphette át még huszonegyedik évét.

Közömbösen pillantottam reá, hisz a szerkesztőségben

minden estén túlon túl-sok a látogató. Ez a leány azonban, mint hamarosan kiderült, kissé szokatlan vendég volt...

Röpke zavarral kezdte:

— Bocsánatot kérek, de N. N. urat keresem...

S a nevem mondta. Fölálltam:

— Én vagyok az, akit keres, fiam.

Hirtelen nagyot nyílt a szeme s ugyanakkor mintha még mélyebb zavarba esett volna, alig tudta kimondani:

— Bocsánatot kérek, de én N. N. urat keresem!

— Én vagyok az — feleltem ugyanazon a hangon.

Gyanus csend tolakodott kettőnk közé. A leány mintha küszködött volna magával. S ahogy megszólalt ismét, a hangja beléremegett:

— Bocsánatot kérek, de én N. N. író urat keresem!

— Én vagyok az! — válaszoltam harmadszor is, ezúttal már idegeskedve.

A leány, akinek sötét pillák árnyékolták a szemét, abban a pillanatban tördelni kezdte a kezét, mint akit a legkínosabb meglepetés ért, ugyanakkor szeméhez kapta összegyűrt zsebkendőjét s keserves sírásra fakadt. És nem tudott elzokogni egyebet ennél az egy szónál, amelyet kétségbeesve ismételtgetett maga elé:

— Istenem... Istenem...

Láttam nyomban, hogy itt valami ijesztő félreértés forog fenn, amilyen száz és száz előfordul az életben, különösen manapság. Hogy csillapítsam valamit, helytel kínáltam meg s különben is szívgyöngeség fog el, valahányszor leány sír előttem.

— Parancsoljon helyet, kérem... Úgy látom, alighanem összetévesztett valakivel...

Leült engedelmesen, még mindig a zsebkendőjébe szipogva. S annyit mondott, a könnyein át:

— Nem tévedek... Én N. N. író urat keresem!

Tehetetlen voltam ezzel a makacssággal szemben. Ahogy elkönnyezetett volna még egy sort, rámemelte gyöngyöktől csillogó szemét s így kezdte, el-elesukló hangon:

— Csakhogy akit én keresek, az magasabb, a hajszíne fekete és igen-igen elegáns fiatalember...

— Akkor mégsem én leszek, — válaszoltam komolyravált hangon, — miután e három föltételnek én épp az elenkezője vagyok, fiam...

— De őneki is az a neve és ő is író! — toppantott türelmetlenül az ismeretlen kisasszony.

Azt mondtam neki:

— Tudomásom szerint a magyar fő- és székvárosban csak egyetlenegy olyan ember fordul elő, akivel közös nevet viselek, az a névrokonom azonban cipőfelsőrész-készítő... Különben olyan egyre megy!

S legyintettem.

De a leány minden erejével tiltakozott:

— Nem kérem, nem cipőfelsőrész-készítő. Mert igen művelt és igen elegáns fiatalember!

— Abban az esetben, — kiáltottam föl lelkesülten, — föltétlenül fodrászsegéd lesz, lévén hazánkban a fodrászsegédek a külsin és a művelődés úttörő bajnokai!

Akaratlanul elhallgattunk keveset. Magam azon analodtam el, micsoda elszánt alak lehet a kérdéses fodrászsegéd, (mert az lehetett csak!), a leány viszont a miatt eshetett apátiába, hogy mi lesz most már a tervezett házassággal? Mert százat mertem volna tenni egy ellen, hogy alighanem völegényféle már ismeretlen riválisom, ez az ebadta.

A leány rezzentett föl. Rámemelte szomorú szemét:

mintha a remény egy szalmaszálába kapaszkodott volna bele. Akaratosan mondta:

— De mégis író, kérem, az, akit keresek!

— Hogy-hogy?

Egyhangon beszélt tovább, ám annál önérzetesebben:

— Mert sok könyvei vannak, kérem!

— Sorolja fel közülük egynek-kettőnek a címét...

A leány megemlítette erre nyolc-tíz saját könyvet... Hát mégis csak velem henceg az az istentelen alak!

S folytatta, rebbent hangoeskáján:

— És mindig hordott nekünk a könyvekből, meg a rokonoknak és ismerősöknek...

— Körülbelül mennyit osztott ki összesen? — kérdeztem ellágyult hangon.

A kedves vendég így válaszolt:

— Az utolsó félesztendő alatt elosztott vagy száz-húsz könyvet. Mindbe beírta a nevét annak, akinek adta s mindnek tudta a tartalmát, hát hittünk neki... Azzal dicsekedett: oly könnyen megy neki az írás, hogy az már luft! Hát apa meg anya nagyon tisztelte...

Gazfickó lehet mindenesetre, azt már láttam. Másfelől jólesett és meghatott, hogy oly széles arányok közt terjeszti szakadatlanul a könyveimet s ezért a rokonszenves sajtóságáért szerettem volna a szívemre ölelni... Mégsem lehet olyan utolsó ember!

Annyit körülbelül tudtam már, amennyi az előzmények ismeretéhez volt szükséges. Azt kérdeztem most:

— Mi az édesapja, fiam?

— Házgondnok, — válaszolt némi vonakodás után.

(Szóval: házmester. Utóvégre mindenki olyan foglalkozást üz, amelyben beleszóppentette a Gondviselés.)

Ámde mivel a kislány igen-igen el talált szontyolodni, gondoltam, megvigasztalom keveset:

— S magát hogy hívják, fiam? Mert a keresztnévét nem jegyeztem meg a bemutatkozásnál...

— Krisztinának, — mondta lehalkult hangon.

Sóhajtottam egy mélyet:

— Most már csak arra lennék kíváncsi, minő körülmények között ismerkedett meg névazonos-pajtásommal, a maga jövődöbelijével? Hátha tudnék segíteni magán!

— Azt hiszem, nem fog visszajönni többet, — pityergett föl megint a leány s szeméhez szorította a zsebkendőjét. — Ma délután mindenfelé kerestem már... Hiába!

— De Krisztinka, uralkodjék magán! — szóltam résztvevő szívvel. — Ígérem, hogy segítségére leszek csélcsap völegénye visszaszerzésében. Tehát: mikor találkozott vele először?

Rámemelte könnytől-ázott arcát:

— Nyárvége felé járt akkor az idő, szerkesztő úr: van fél éve legalább. Vasárnap délelőtt volt, én a Bástya-sétányon korzóztam egy barátnőmmel, mikor megláttuk őt... Olyan elegáns volt, hogy még ma is szívemet hasogatja a meghatódás, ha rágondolok... Ezüstfogantyús volt a sétapálcája, a nadrágja kivasalt, kamásniba jött. A haja ki volt sütvé bodrosan s igen sok idegen szót tudott. A barátainak meg úgy köszönt: „szevasz!” A legműveltebb emberek közé tartozott...

— A tárgyra, a tárgyra, Krisztinka! Szóval összeismerkedtek...

— Igenis, szerkesztő úr, — sóhajtott egy fájdalmasat. — Alighogy bemutatkozott, mindjárt így kezdte: „nevem prima csengésű a közvélemény előtt s hiszem, hogy erről önök is meg vannak győződve, hölgyeim...”

(Ilyen pökhendi hengegést vinni végbe: kicsit sok!)
Krisztinka egy lélekzetre beszélt tovább:

— Barátnóm átszellemülten leste az író minden szavát, mert két könyvet olvasott már tőle, én ellenben nem ismertem még, mint alkotóművészt. De másnap már hozott egy könyvet s azontúl minden héten újabb könyvet kaptam tőle. Ezekből a könyvekből megismertem a lelkületét, mely igen-igen szimpatikus volt nekem. Mert el kell ismerni, sohasem lett tolakodó: mindig díszkrét és főúri volt a magatartása. Karácsony előtt megkérte a kezemet s szüleim nagy örömmel adták reánk áldásukat. A baj az volt, szerkesztő úr, hogy mindenfelé eldicsekedtünk a nagy szerencsénkkel...

S újból sirdogálni kezdett Krisztinka, zsebkendőjébe temetve az arcát. Megsajnáltam:

— Na, semmi az, fiam! Majd eligazítjuk a dolgot... Ez annál inkább kötelességem, mert igazság szerint az én nevemben kérték meg magát feleségül... Nos, mit szól hozzá?

Zokogva mondta a leány:

— Egy hét óta elmaradt a házunktól...

Nem folytatta azonban. Mintha valami nyomós ok miatt meggondolta volna magát s nem akart volna elárulni többet. Faggatni próbáltam:

— S miért maradt el, fiam?

Krisztinka a száját kezdte harapdálni. Sajnáltam, szívémből sajnáltam már, hogy kellemetlen pillanatokat szereztem neki, de most már tudni akartam mindent a pernahajderről, aki kisajátította a nevemet és foglalkozásomat:

— Legyen hozzám bizalommal, hátha segítségére lehetek valamiben... De kérem, ne sírjon megint!

Mert Krisztinka újból a zsebkendője után nyult. Mégis erőt vett magán valahogy s így kezdte, súlyos zavarára közben:

— Istenem, ha becsapott is a foglalkozásával, mégis csak a vőlegényem...

— Persze, hogy a vőlegénye... De halljuk, mit művelt az a firma? Erőszakoskodott talán?

A leány álmélkodva nézett reám:

— Az Istenért, hogy mondhat ilyet, szerkesztő úr! Művelt ember a vőlegényem, akinek most már — sajnos! — igazi nevét sem tudom s igen szép a beszédje...

— Nem a beszédmodor finomságáról s általában öltözködésbeli kecsről van szó ezúttal, Krisztinka, hanem azt mondja meg nekem, miféle komiszságot követett el az a széltoló?

— Kérem, kérem! — méltatlankodott a leány. — Nem széltoló az, csak azt hiszem, meg volt szorulva keveset...

— Egyszóval kölcsönt kért az édesapjától... Menynyit kért kölcsön?

Krisztinka sóhajtott:

— Tizenhárom pengőt... Azóta nem jelentkezett... Apa mondta, hogy jöjjenek föl a szerkesztőségbe s beszéljenek okosan a fejével... Mert azt mondta, itt dolgozik minden este hattól-nyolcig...

(Még ezt is tudta a lóköttő!)

Krisztinka fel-felszipogott:

— Mi hittünk neki, mert mindig elegáns volt... Én bejöttem most s itt ért életem legnagyobb szerencsétlensége... Szerkesztő úr persze fel fogja jelenteni most?

Komolyan ingattam a fejemet:

— Szó sincs róla! Lesz ellenben egy súlyos kikötésem . . .

A leány remegve nézett reám. Én folytattam:

— Van egy súlyos kikötésem. Tüstént kinyomozzák ennek az alaknak tartózkodási helyét, aki üde jópipa alapjában véve s megmondja a fiatalúrnak: azt üzenem neki, vegye feleségül magát, de minél hamarabb, különben baj lesz!

Krisztinka hálásan ragadta meg a kezemet:

— Ki sem mondhatom, mennyire köszönöm a jószágát szerkesztő úrnak. Úgy-e, súlyos kárt okozott szerkesztő úr renoméjának az a meggondolatlan?

— Téved, kislány, — feleltem most már enyhültebb lélekkel. — Írói renomé sohasem volt nálunk, miután Magyarországon fikciók vannak csupán . . . Isten vele, Krisztinka!

Felállt, kezet nyújtott s csaknem esengve szólt:

— Még egy nagy kérésem lenne a szerkesztő úrhoz . . .

— No, mi az?

— Tessék eljönni násznagynak a lakodalmunkra . . .

— A legnagyobb készséggel, fiam!

Másodszor is kezet adott kecsesen, köszönt s lecsillapodva távozott. Utánanézttem pillanatig s akkor az asztalomhoz ültem vissza. Alulról feldongtak a nagy nyomdai gépek s zakatolásuk úgy hatott a sok-sok falon keresztül, mint odahaza nyáron a cséplőgépek bűgása a kertek alól. S szívem mélyéig megilletődtem . . . Mert mintha falunkban lettem volna megint, ahol tizennégy esztendő óta nem jártam. De akkor sóhajtottam egyet, felálltam, vettem a bundámat, vettem a kalapomat . . .

Félkilenc felé járt az idő. Odahaza várhattak már a vacsorával.

KÜLÖNÖS ESET SZTUPÁK SZERKESZTŐVEL

A vidéki szerkesztőségben épp forrponton égett a munka, amikor váratlanul kifakadt a vezércikkíró s a lap felelős-szerkesztője is egyben:

— Hol késik ennyire az öreg Sztupák? Harmincöt esztendő óta még nem fordult elő nála, ilyen stikli... Talán elborozgatott valahol.

Almapiros-arcú, elszánt fiatalabb ember volt a felelős-szerkesztő: ceruzája szinte hasított a papíroson. A szerkesztőségi kályha mellett, a melegebbhez húzódva, ott tétlenkedett Salgó úr, a lap vezérigazgatója.

A felelős-szerkesztő feléjeshőlt, epésen:

— Pazar összetételű lapocska vagyunk mi, ha meg-gondolom: kikeresztelkedett igazgató, liberális tőke s szélső fajvédő irányzat... Gratulálok, Salgó úr!

A vezérigazgató minden emóció nélkül válaszolt:

— Ne antiszemitáskodjék, szerkesztő úr! Különb-ben látom, viharzik a plajbászával. Kit készít ki holnapra?

— Kit? Majd kiderül a reggeli számból. De hol késik ennyire az öreg Sztupák? Mély sajnálatomra tapasztalni vagyok kénytelen, hogy egyetlen szellemi támaszom, a riporter, úgylis, mint slapaj, szintén távolmaradásával tüntet ellenem, miután tegnap megtagadtam neki a két pengő előleget...

Salgó vezérigazgató annyit jegyzett meg rá, ásítózva a kályha mellett:

— A két pengő előleget megadtam neki, mivel törekvő ifjúember. Egyebekben volnék bátor indítványozni, hogy ami lapunk mentalitását illeti, leghelyesebb lenne átsapódní kormánytámogató orgánumnak.

A nyalka felelős-szerkesztő, úgy íráslendület közben, mialatt mélyet szippantott a cigarettáján, annyit szólt a váratlan ajánlatra:

— Úgy látszik, Salgó úr nem jött még rá egy bel-földi örökigazságra: „a nép a kormányra szavaz, de ellen-zéki lapot vásárol!“ Nna!

Abban a gondolatban nyitott be a boglyas riporter, aki minden reményét lírai talentumába helyezte. Fel-dúlva és izgatottan lépett be:

— Sztupák bácsi meghalt!

— Meghalt? — kiáltott föl a vezérigazgató. — Ak-kor pász az előre kiutalt félhavi fizetésnek!

A felelős-szerkesztő nem tudott elnyomni egy kis mosolyt az angolosra nyírt bajusza végében:

— Mennyire rúgott az a félhavi dotáció?

— Harminc pengőre — nyögte Salgó úr, miközben idegesen turkált a hajában. — S épp a tegnapi napon! Micsoda pechem van, Úristen!

A felelős-szerkesztő nem figyelt többé a vezérigazga-tóra, a helyett szenvtelenül vetette oda a riporter felé:

— Pupuckám, úgyis, mint népilíránk egyik leendő faktora, kanyarítson egy nekrológot Sztupák bácsiról!

— Hány sor legyen?

— Mehet hatvanig.

— Garmond betűvel?

A felelős-szerkesztő föl sem nézett az írásból. Gyil-kos ceruzája ágaskodva sivített a papiroson. Úgy száj-sarokból dirigált csak:

— A borgisz is megteszi az öregnek . . .

Néhány szünetnyi csönd állt be erre. A reménykedő riporter a ceruzáját faragta, hogy elsirassa Sztupák bácsit, Salgó vezérigazgató feldúltan topogott a félhavi fizetés miatt, amelynek füccs lett ezek után, a felelős-szerkesztő ugyanakkor pontot nyomott fulmináns vezéreikre végébe s viharosan csapta le a ceruzáját:

— Azt hiszem, holnap, a reggeli kávénál melege lesz kedvenc alpolgármesterünknek!

És Salgó vezérigazgató úr abban a pillanatban megfeledkezvén mély bánatáról, holdogan dörzsölgette össze a kezefejét:

— Szerkesztő úrnak tüneményes az érzése aziránt, melyik témában van fantázia . . . Fogy a lapceska, hála Istennek, fogy!

*

Aznap éjszakán az egyetlen kávéház törzsasztalánál hajnalig maradtak fenn a vidéki városka hírlapírói. A beszédanyag természetesen a Sztupák bácsi hirtelen és gyászos halála körül forgott, amely őszintén megrendítette még ezeket a tépett fiúkat is. Nemesupán a nacionalista újság fiatal és vakmerő felelős-szerkesztője maradt fenn hajnali félnegyig a füstben, hanem ott szorongott mellette a riporter-lirikus is, aki bejelentette a többi között, hogy elégiát fog írni ebből az alkalomból s teljes számban sorakozott föl a derék kolléga kimúlása okából az ellen-organum redakciója is, számszerint hárman. Nevezetesen: a főszerkesztő, egy széthízott alak, akiről azt sottogták (persze felelőtlenül csak!), hogy akad egy s más a füle mögött; ott búsult az asztalnál az ellen-lap csapzott közigazdásza is, valamint a színházi referens, egy még ifjabb korosztályú, monoklis és nyeglét játszó

állítólagos dzsentri. Az volt róla a közfelfogás, hogy határozott stílusa van.

Ültek ott öten, összebukott fejjel, mert el voltak szontyolodva egytől-egyig. Nappalunkint, ha keserű csatákat vívtak is egymás ellenében, az éjszaka összehozta őket minden alkalommal. A széttúrt hajú közgazdász, miután felhajtotta kilencedik számú feketéjét, nagy elismeréssel szólt:

— Sztupák bácsi karakterének legélénkebb dokumentuma, hogy noha közgazdász is volt a lapjánál, olyan szegényen ment el innét, mint az ürge... Ezt, mint hivatalból ellenlábasa is, a legnagyobb készséggel állapítom meg róla.

A nacionalista napilap felelős-szerkesztője úgy foghegyről vetette oda:

— Mindazáltal én, mint volt fölöttese, konstatálni vagyok kénytelen, hogy megállás nélkül lázadozott az öreg s nagy kalefaktor volt alapjában. Mindennap legalább ötször keveselte a fizetését s különösen Salgó vezérigazgatónkkal voltak éles összetűzései e miatt...

Hallgattak rá a többiek. Mert úgy érezték, hogy Sztupák bácsinak, aki Jókai lapjánál kezdte fiatalkorában, joga volt megkövetelni a létminimumot. Elvégre őt mégis csak Sztupák Dömének hívták! No és ki az a Salgó?

Abban a szempillantásban a kávéházba nyitott be egy didergő és vézna gyerek s a fiatal felelős-szerkesztő elé több példányt tett ki a még nyomdafestéktől nedves sajtó lapjából. A fiúk utánakaptak s nyomban a Sztupák bácsiról szóló nekrológra esaptak rá. Így kezdődött:

„Részvételt és megdöbbenve jelentjük ragaszkodó közönségünknek, hogy Sztupák Döme, a városszerte nagy

népszerűségnek örvendett „Sztupák bácsi“, lapunk segéd-szerkesztője és közigazdásza is egyben, a mai nap folyamán meghalt. Hát meghalt!...“

Mélyen tüdőre szívták cigarettáik füstjét valamenynyien. Az ellenorgánium, főszerkesztője rápillantott a harcos felelős-szerkesztőre s annyit jegyzett meg csöndes hangon:

— Több melegséget érdemelt volna Sztupák bácsi és nem borgiszban. Én garmondban szedettem az öreget...
Senki sem felelt rá.

Negyedóra mulva készülődni kezdett a nacionalista felelős-szerkesztő. Vette a felöltőjét, vette a sétatálcáját s közömbösen szólt oda a reménykedő költőnek:

— Induljunk, slapajkám, mert holnap igába kell állni megint!

— Szerkesztő úr, kérem szépen, — hebegte zavartan a boglyas riporter — szabad remélnem, hogy ezek után előlépek a lapnál?

A felelős-szerkesztőnek gúnyra rándult a félarca:

— Pupuc, pupuc, jelenleg új közigazdászra van szükségünk mindenekelőtt, miután a gazdasági krízis mélypontján ettől függ nemzetek és országok léte... Maga ezzel szemben kizáróan a lírára bazirosza magát, sajnos. Nem sok jövőt jósolok én magának, kis pibec!

*

Sztupák bácsi feküdt ezalatt. A koporsóban.

Egyesegyedül feküdt, senki nem virrasztott mellette, mert igazság szerint senki-hozzátartozója nem volt a világon. Tizennyole órája feküdt már a koporsóban az egyik városszéli ház leghátul megbujt, különbejáratú szobácskájában. Mert ott lakott, amíg élt.

Könyörületos kezek öltöztették fel utoljára. Ráadták

egyetlen ünneplő kabátját, a ferencjózsefet, csíkos nadrágot húztak rá, a cipőt ellenben hagyták. Mert új cipője nem volt s nem akarták a szomszédok, hogy foltozott lábbeliben menjen át a túlvilágra. Még annyit, hogy ingére felkapcsolták a magas kaucukgallérját is, mely úgy zörögött, mintha mancsetta lett volna.

Így nekikészülve várta a temetést Sztupák bácsi.

Délutáni háromkor kellett volna végbemennie a gyászszertartásnak. Ezt már így végezte a helybeli sajtó öszszessége, mely a saját halottjának tekintette Sztupák Dömét.

Azon a napon, hogy az öreg segédszerkesztő és közgazdász hátat fordított e részvétlen világnak, október közepe volt már. Sütött még a napocska, a tarlok felett fényesen lebegett az ökörnyál, de a szemhatár vonala felől ködfalak kezdtek már előnyomulni. Az enyészett integetett onnét. Hűvös levegő lengett s a halottaszobában is hűvös volt.

Sztupák bácsi feküdt ezalatt a koporsóban.

Temetés előtt másfélórával a kezdő lírikus nyitott be a halottaszobába. Nyomonkövette őt az ellenlábás orgánium színházi referense is, a monoklival. Eljöttek, hogy elbúcsúzzanak az öregtől, mielőtt nekivágna az utolsó útnak. Mert noha kuporgató ember volt életében Sztupák bácsi, nem felejtették el neki, hogy többször kiségtette őket apróbb rohamkölesönökkel, amelyeket egyetlen esetben sem kért vissza.

Beléptek. S rápillantván a toll halott bajnokára, mintha csak összebeszéltek volna előzően, mindegyikük lapjának egy-egy friss példányát tette le a kopott fenyőfaasztalra, a Sztupák bácsiról szóló nekrológgal. Mintha így akartak volna búcsúzni az öregtől.

Hanem abban a szempillantásban mind a ketten csuklottak egyet: az ajtónyitással belebbent légáram ugyanis megpiszkálta Sztupák bácsi orrát. S Sztupák Döme nagyott tüszentett a koporsóban.

Azok ketten ájulástól környezve néztek össze... Sztupák Döme abban a szempillantásban már tápászzkodott is a koporsóban, nekitámaszkodva a két könyökének.

Hanem ezt már nem várta be a kezdő lírikus meg a színházi referens. Tébolyultan ordítottak föl, miközben kifelé vágtattak, de kalap nélkül:

— Hej, az istenfáját!

... Mikor a boglyas költő rátört volna a szerkesztőségére, a felelős-szerkesztő éppen egy támadó-élű cikket simítgatott. A költő (riporter is egyben!) alig tudta kiadogni:

— Sztupák bácsi... feltámadt...

— Mi az? — tekintett föl meglepetve a harcos redaktor.

— Sztupák bácsi felült a koporsóban... — hebegte, sárgán az iszonyattól.

A felelős-szerkesztő lecsapta a ceruzáját, kapta a felöltőjét és a kalapját s hidegen annyit szólt:

— Holnapra szenzációt szállítok... Gyerünk csak!

*

Ezek után kevés mondanivalónk maradt csupán.

Sztupák bácsi, miután lekászálódott a koporsóból, leverte magáról a gyaluforgácsot, meglátta az asztalon a két újságpéldányt, leült s először az ellenlapot vette elő. Végigolvasta nyugodtan saját nekrológját s fejbőlintva jegyezte meg:

— Tűrhető...

Utána a saját lapját kezdte olvasni. De felhördült, ahogy végigfutott a hatvan szürke soron. S egyet krá-kogott:

— Disznóság . . .

S gyötrődni kezdett rajta: érdemes volt-e elvi alapon állnia annyi ideig s ráadásul szakadatlan csatákat folytatni Salgó vezérigazgatóval, ez érzéketlen alakkal?

Abban a gondolatban kivágódott az ajtó s a féelmes hírű felelős-szerkesztő lendült be rajta. Kitárta két karját, alig bírt magával:

— Sztupák bácsi! Édes Sztupák bácsi! Ez aztán a szenzáció! Azonnal üljön neki, elülről kezdve mindent, én addig is összeütöm a bevezetést! Meg kell itt örülni! „A halálból visszatért közgazdasági szerkesztő élményei a túlvilágon!“

Ámde Sztupák bácsi kedvetlenül csavargatta a fejét:

— Szentelenség, hatvan sorban intézni el az embert! . . . S hozzá borgiszból!

— Sztupák bácsi! Édes Sztupák bácsi! Most nem erről van szó . . .

Abban a pillanatban lihegve fordult be a kontra-organum főszerkesztője. Csaknem fuldoklott:

— Sztupák bácsi, ezennel szerződtem magát!

Szegény Sztupák Döme érezte, hogy, örömeben kezd megzavarodni. De még nem is válaszolhatott, amikor be-lihegett saját vezérigazgatója, a kellemetlen Salgó. Ám ezúttal nem voltak kifogásai Sztupák segédszerkesztő és közgazdász úr ellen. Meglátván ugyanis a főszerkesztőt, e gyűlölt riválist, odacsapott az asztalra:

— Sztupák bácsi, minden pénz áll! Előleg — korlátlanul!

A liberális főszerkesztő meg akarta kontrázni az

ajánlatot, ámde Sztupák Döme intett, hogy most ő akar szólni. S így beszélt, nyugodt értelemmel:

— Ne erőlködjön, főszerkesztő úr: elveim is volnának utóvégre...

Majd az igazgatóhoz fordult:

— Ön, Salgó úr, előbbi életemben többször mace-rált, de most túlteszem magamat a detájlokon... Kikötéseim a következők: ön duplájára emeli a fizetésemet s cikksorozatomban minden fejezetéért száz pengőt szűr le... Tizenkét fejezetből fog állni... Letenni az első százast!

És Salgó úr, szipogva bár, de leszámolta az asztalra a száz pengőt.

Akkor a felelős szerkesztőre emelte arcát Sztupák Döme:

— Szerkesztő úr fogjon hozzá a bevezetéshez, magam is nekilátok tüstént!

A társaság tagjai szótlanul takarodtak kifelé. Szótlanul és nagy meghatottsággal.

... Azon a délutánon, hogy az öreg segédszerkesztő és közgazdász feltámadt halottaiból, október közepe volt már. Sütött a napocska, a tarlók felett fényesen lebegett az ökörnyál, de a szemhatár vonala felől ködfalak kezdtek már előnyomulni. Az enyészet integetett onnét...

Sztupák bácsi akkorára előkereste a cipőjét, hogy náthát ne kapjon a hűvös szobában, szemével rátévedt az üres koporsóra, leült, papírt, ceruzát szedett elő s nagy betűkkel írta le a főcímet:

„Igaz történet arról, mint jártam a mennyországban, kikkel beszéltem ott, mi a nézetük a földi létről s rövid interjú Kossuth Lajossal. Tizenkét fejezetben.“

És amíg írt, magában mosolygott kicsit. Hamiskásan.

Érezte, hogy — „beérkezett“.

HEÉ, ZSANDÁROK!

Ez esztendő augusztus havában — hosszas hallgatás után — levelezőlapot kaptam. A levelezőlapon mindössze ennyi:

„Appám leg közelleb halani Fogsz róllam vidróczki. A pemákkok Meg vakarócceni foggnak. Vidróczki.“

(Pemákok alatt a cseheket értette természetszerűen.)

Mert Vidróczki, akihez szoros vérségi kötelékek fűznek köztudomás szerint, a megölhetetlen Felvidéken teng, mióta potyára hajózott át Amerikából s akkoriban tisztelgő látogatást tett nálam is, hogy melleleg elhengegjen kissé magával. Úgy jött akkor is, félig mezítláb, kicsiny cókókkal a vándorbotja végében. Gyalogosan jött Hamburgból s ugyancsak gyalogszerrel indult tovább a zempléni Nagymihály felé.

Azóta elvéte hallottam róla egyetmást s valahányszor rá gondoltam erre a fantasztikus lódítóra, minden esetben részvét és fájdalom környékezett meg. Hiszen mégis csak megszállt részen kénytelen morzsolgatni napjait s e napok elviselése magában is hazafias magatartást jelent.

Most aztán, hogy ez a kurta lapja jött meg, mosolyogtam magamban:

— Haszontalan munkakerülő...

Meg voltam győződve ismét, hogy csak a szája jár a

semmiházinak. S félretettem a levelezőlapot, nem tulajdonítván neki semminemű jelentőséget.

Hanem hat héttel erre a rövid lapra megriadtam. Mert hat héttel reá az egyik szabad-felvidéki hetilapban, amelyet ajánlva küldött a címemre valamelyik ismeretlen jóakaróm, a következő napihírt olvastam, elállt lélekzettel:

— (*Körözik Vidróczkit!*) Mátyás Mihály, alias: Vidróczki, állástalan cipészt két hete körözik már a cseh zsandárok s egyéb karhatalmi alakulatok. Szóbanforgó cipész nevezetesen egy ugyancsak állástalan fényképészsegéddel állt össze s oly remek kivitelű cseh húszkoronásokat hamisított, amelyek még a megszálló hatóságok rendőrségét is meglepték. Jellemző és eredeti, hogy nevezett cipész egyetlen fillért sem fordított saját hasznára, ellenben a pompás hamisítványokkal elárasztotta Homonna, Sztropkó és Szinna földhözragadt tót és rusnyák népét, amely lelkesedik érte. A fényképészt sikerült lefogni az első napokban s vasraverve vitték be Kassára, Vidróczki kézrekerítésére azonban semmi remény. Az állástalan és elszánt cipész ugyanis a határmenti hegyekbe vette be magát, de a pénzhamisító géppel együtt s a földhözragadt nép kézzől-kézre adva rejtegeti, mint a maga hősét. A vakmerő pénzhamisító üzelmekről bővebb részletek hiányzanak egyelőre.“

Végigfutottam a meglepő napihíren, amelyből ha jólesett is megtudnom, hogy Vidróczki törődik az elnyomott szegénységgel, döbbenetbe ejtett mégis. Szégyenben égett az arcom, hogy nemzetségünk egyik tagja ennyire meg tudott feledkezni magáról.

A dologról egyelőre hallgattam még idehaza is. Ám alig két héttel reá gyűrött levelezőlapot kaptam Vidrócz-

kitől magától. Ez állt rajta, egymás fölé ágaskodó betűkkel és tintaceruzával:

„Appám a Zsebrákok üldöznek mert támogatom a Népet ted ki az Ulyságba Vidróczki.“

Megnéztem a bélyegzőt: Mezőlaborcon adta föl valami a lapot. Bizonyára valamelyik bizalmasa dobhatta be a levélszekrénybe. S itt már elszomorodtam mélyen.

Hisz ekkor már, hogy ezt a második lapját kaptam meg Vidróczkinak, október vége körül járt az ezerkilencszázharmincharmadik esztendő, Mezőlaboreről viszont tudjuk valamennyien, hogy megölhetetlen hazánk legészakibb zúgában búvik meg, nagy-nagy hegyek között. Olyankor, november közeledtével, a lengyel szelek teljes tüdővel fújnak már azon a tájon, hideg borzongat mindenkit s szegény Vidróczki gyakran didereg bizonyára, miközben vásott gubánkáját összefogja a nyakán. Hogy lapján nevének közzétételét kéri, nem ütődtem meg rajta: hisz az Isten oly szerencsétlen természettel verte meg a nyavalyást, hogy állandóan beszéltetni akar magáról. Ez a reklámvizketeg komoly betegsége volt már süldőkorában is.

Elszomorodtam mélyen és mivel most már kíváncsi lettem a részletekre is, írtam ottani atyámfiaimnak, háromfelé is egyszerre, tudósítsanak postafordultával és ki-merítőn, mint sülyedhetett ennyire az a boldogtalan ember?

Legelőször Szopkó Mihály válaszolt, a paszulyecsész. Ez a válasz rövid volt, mivelhogy Szopkó Mihály három esztendőt szolgált a közösgyalogosoknál, már pedig katonaeMBER nem povedál fölöslegesen. Levelezőlapon írt Szopkó Mihály, ennyit:

„Méltóságos Uram vidrócki disznó. Szopkó Mihály.“

Azazhogy mindössze az aláírás volt a Szopkó Mihályé, miután ő maga csak a nevét tudja leírni: arra is egyik Amerikát-járt komája tanította meg szívességéből. Méltóságos úrnak pedig azért szólít, mert nem lehet kivenni a fejéből, hogy magasabb közjogi pozíciót töltök be.

Egyelőre elég volt ez az egy sor is. Holtbizonyos lett tehát, hogy mégis csinált valamit Vidróczki, mivel csupán hazudozó mivoltáért nem aposztrofálta volna disznónak Szopkó Mihály, aki világeletemben került a hirhedt mezítlábast... Akkor érkezett meg a Vajda György levele, mely már kimerítőbb beszámoló volt. Sajátkezüleg írta valami rozsdásodó tollal, mert vasmarkának súlya alatt több helyütt berepedt a papiros. Csak kezdősorait idézem:

„Kedvess egyy öcsém!!

Nagy Beestelensségbe van a rokonnság mer mán nálunk is jártak a Csendőrök...“

Vajda Gyuri bátyám mindenben megerősítette a Vidróczki felől szállongott bestiális híreket. Vidróczki valóban pénzhamisítónak züllött le s így nem csodálható, ha egyszersmindenkorra kivetette magából a tisztességes emberek közössége. Most a felsőzempléni hegyek között lappang s a tótok meg a kisorozok dugdossák közös erővel, ezért nem tudják megfogni a zsandárok, akiket „pisze pemákok“-nak csúfol címükre küldözgetett pszokolódó lapjain. Mert olyan szemtelen ez a végleg elvete-mült alak, aki miatt a pirulástól alig mer mutatkozni az utcán családunk és nemzetségünk egyetlen tagja is...

Végződött pedig a Vajda György ingerült levele így:

„Ha megfognák Fel akasztik. Bár mán látnám csókoll gyuri Bátyád.“

Alig tűnődöztem volna el a lesujtó tudósításon, meghozta a posta az öcsém levelét is Örmezőről. Ebből tudtam meg igazán, mi a tulajdonképpeni helyzet odaát... Öcsém mindenekelőtt megerősítette, hogy Vidróczki egyetlen fillért nem fordít saját céljára a hamisítvány összegéből, ellenkezően: két kézzel szórja szét a szlovákok és ukránok között. Ez a magyarázata, hogy a szegénység rajong érte s miközben a cseh államhatalom minden erőfeszítésével igyekszik elcsípni e megátalkodott alakot, a nép szemében legendába kezd föllendülni a lingár Vidróczki...

Ám kezdjük az elején!

Történt ezek szerint, hogy egy nyári vasárnap délután Vidróczki egy fotografussegéd barátjával iszogatott valamelyik nagymihályi kurtakocsmban, persze a segéd kontójára. Hogy, hogy nem: szóbeszéd közben fölemlítette Vidróczki, tenni kellene már valamit e savanyú világban, amitől vakarózni kezdenének a csehek. (Valahányszor a megszállók nevét említette, mindig köpött egyet.) E hosszúra nyult kvaterkázás folyamán főzték ki a sátáni tervet, hogy nincs kedélyesebb vállalkozás, mint cseh húszkoronások gyártása, nagyban. Ezáltal örvendően megjavul az ínséges tótok és a mindenkitől elhagyott rusnyákok helyzete, a cseh hatóságok pedig meg fognak tébolyodni röhögni való zavarukban, honnét a pénznek eme bősége? Vidróczki fölhozta mellesleg, hogy a csehek közönséges zsványok, mert ellopnak minden autonómiát, mire a fényképészsegéd (bizonyos Sztruhala) súgva legyintett rá:

— Az autonómiával ne zavarjuk most a dolgot!

Ilyen előzmények után esett meg, hogy Vidróczki és Sztruhala neki látott. De hogy hol, senki sem sejti e pil-

lanatig, mindazáltal alapos a gyanú, hogy alighanem a Sztruhala pincéjében. Mélységes csöndben fogtak bele s a dolog csak úgy szeptember havának közepén kezdett feltűnni a rendészeti közegeknek. Szemet szűrt nevezetesen, hogy a tótok és rutének tömegesen fizetik be esztendőkre visszanyuló minden adóhátralékukat, de egytől-egyig ropogós húszkoronásokban. A csehek szakemberekkel vizsgáltatták meg az új bankókat, ámde semmi gyanúsat sem vettek észre. Ha ebben az ütemben tart tovább is, féléven belül latifundiuma lett volna valamennyi szegény embernek, ha el nem jár a Vidróczki szája. De most sem bírt magával ez a nagyszájú fráter!

Októberi hidegben rozsdásodott már a Verhovina, amikor az egyik homonnai csapszékben nagyon az üveg fenekére talált nézegetni Vidróczki, fejébe szállt a szesz meg a henegegés s rendes szokás szerint kiállván a csapszék közepére, hányni kezdte magát:

— Majd én megmutatom a zsebrájkainak, mit tud Vidróczki, ha nagyon akarja!... Úgy megfúrom az államot, hogy abba fog megrepedni!

Aki hallotta ezt a nagyhangú kijelentést, mindenki lehajtotta a fejét, szívből sajnálván Vidróczkit. Mert egyetlen szál gubánkában volt akkor is a hosszú mezítlábas, cúgoscipője meg darát kért a megrepedt orrával. Cipőjének füle félig le volt repedve... Szomorúan, nagyon szomorúan hatott szegény Vidróczki a nyomorult rongyaiban... Tudni kell, hogy mostanában spieliktől hemzseg a Barkó-szoros tája, melyet a „Krajnya kapujá“-nak is mondanak, valaki besúgta a Vidróczki szemtelen fenyegetőzését, nagy titokban megindult a nyomozás s így történt, hogy a következő héten váratlanul lefogták a fényképészségedet, névszerint Sztruhálát. Vidróczki ép-

pen a vásártéren hengegett a kalandjaival, (országos vásárt tartottak azon a napon!) amikor megvitte neki a vészhiért egyik tót ügyfele. A lompák cipész érezvén, hogy forró lett talpa alatt a föld, tüstént abba hagyta egyik nagy esetének elbeszélését s trappolni kezdett a cugoscipőben, egyenesen neki a Vihorlát sűrűjének. Élőember azóta alig látta, így beszélnek legalább, ámde annál vakmerőbb hírek szállnak dalokba foglalt alakjáról. Súlyosbítja az esetet, hogy vad menekülése közben a bankócsináló masinát is magával vitte. Mert van esze!

S folytatódott az öcsém levele így:

„Oszt, kedves bátyám, nagy a becsületveszteség a családba, mert minden esendőr Miska bácsit keresi az utakon és az erdőkbe. De nem tudják megtalálni, mivel hogy a népek dugdossák és adnak neki kosztot. Oszt nótákat danolnak róla, mert most is csinálja a pénzt és szőri szét a népnek...“

Letettem a levelet és eltűnődtem rajta.

Mindíg arról ábrándozott ez a szerencsétlen ember, hogy a félország beszéljen róla egyszer. Most elérte, ami után annyira áhítozott. Az utóbbi három hét alatt három levelet kaptam még megszállt hazai földről, amelyekből — szégyen ide, szégyen oda! — heroikus arányok közt kezd kibontakozni Vidróczki nyurga figurája.

Megtudtam ezekből a levelekből, hogy Vidróczkit nem lehet rejtegetni többé a sovány tót és rutén falvacskákban, mert rendőrök, katonák, esendőrök s egyéb karhatalmi alakulatok minden talpalattnyi földet fölverték utána s így végleg a hegyekbe vette be magát. A bankógyártó géppel persze. Azon a régi határterületen, mely Varannó, Szinna és Sztropkó közé esik, fegyveres különítmények szorongatják Vidróczkit. Két ízben puska-

végre került már . . . A Szinnai Kő magasságáig nyomult föl egy szakasz csendőr, az egyik sziklafokon hirtelen csak megpillantották a vékonynyakú cipészt, amint ott nyult ki teljes hosszában s mély mellhangon kiáltotta el magát:

— Hé, zsandárok!

S nyerítésszerűen röhögött hozzá.

A zsandárok abban a pillanatban tüzelni kezdtek reá, hogy csattogott és zengett a Vihorlát. Ámde mire a sziklatetőig kapaszkodtak volna föl, hült helye volt ennek a magáról megféledezett alaknak. Másodszor a jeszenői vár körül szorították meg, valami hegygerincen. Akkor is élesen magasodott ki csontos és keszeg figurája a téli alkonyatban s röhögve kiáltott, miközben számarfület mutatott az üldözőinek:

— Hé, zsandárok!

S nyomaveszett, miközben ropogni kezdtek utána a fegyverek.

De megtudtam egyebet is a hozzám érkezett levelekből.

Megtudtam, hogy mivel ez a megátalkodott ember nem ereszkedhetik alá többé a falvakba, rejtett ösvényeken át a legelszántabb szlovák és ruszin legények lopóznak föl hozzá vakmerően, akik ismerik összes búvóhelyeit. Ennivalót cipelnek föl hozzá, a mellé némi itókát is, ellenérték gyanánt viszont minden esetben köteg-papírpénzt visznek vissza magukkal. Mert Vidróczki infernalis tevékenységével komoly zavarba hozta már a prágai állami bankóprést is. Működése annál kárhozatosabb, mivel ezeket a hamis bankókat szinte emberi képtelenség megkülönböztetni a valódiaktól. Nevét azóta dalaival

övezte a nép s Vidróczki alakja fokonként mithoszba kezd elhanyaglani.

Így volt ez tegnapelőttig...

Tegnapelőtt tudnillik gyűrött és kormos levelezőlapot kaptam a megszállt Északról. Amint rápillantottam volna a címzésre, visszahökkenem: Vidróczki írása volt. A lapon mindössze ennyi:

„Appám a Pemák Zsandárok ülldöznek mint a kutyát mer a Nép melé áltam Ted ki az Ulyságba Vidróczky.“

Y-nal írta nevét az ebadta.

Elolvastam a lapot, letettem, elgondolkoztam rajta sokáig és sajnálni kezdtem Vidróczkit. A szívemből... Mert képzeletben láttam a határhavasokat, a Magura és a Babiagura hótól bozontos sörényét, köröskörül fáradt zsandárok taposnak lihegve, kókadt füllel keresvén Vidróczkit, ezt a legszemtelenebb embert, aki azon az úton van éppen, hogy alapjaiban ingassa meg a cseh utódállam valutáját. Szél üvöltöz az őserdők ágai között, farkas vonit a jeges határban s miközben az elcsigázott zsandárok átkozódva lehelgetnek hideg körmeikre, Vidróczki a harmadik járás területén van szakadatlan munkában. Szakadatlan munkában van, árva gyertyafénynél, valami megközelíthetetlen barlang legmélyében s azalatt mély mellhangon dúdolja maga elé az új népdalt:

*Hé, Vidróczki, gyere ki,
Száz zsandár vár ideki!*

Dudol az orrán ár s a közben hamispénzt gyárt. Szilaj dühvel, féktelenül.

ÉJFÉL A KOLLÉGIUMBAN

Lucskos éjszaka lett megint, úgy október elseje körül. Sötét volt ekkortájt minden éjszaka s kilenc óra után ember alig botorkált az utcán.

Most pedig alig volt valamivel éjjél előtt.

A pedellus sokáig talált fentmaradni a kollégium legódonabb épületrészében, miután időközben s véletlenül sok különös dolgon tűnődözött el. Alig egy-két napja mult, hogy hazatakarodtak a vendiákok, kik az Alma Mater nagy ünnepére zarándokoltak el a mohos falak közé és ahogy szétszéledtek volna megint a világba, iszonyú csönd nyomult be utánok a tanácsterem zugaiba, a folyosók végébe és az iskolakert kihalt utacskáira. Messziről, nagyon messziről jött ez a csönd s oly szörnyű volt a visítása, hogy belédidergett, aki hallotta egyszer. Talán ezért volt, hogy a városka lakói fülökrehúzott gallérral siettek el még jókor este az apró házak mentén s kiki igyekezett hazajutni minél előbb. Mintha érezte volna mindenki, hogy valami szokatlan dolog fog végbemenni ezen az éjszakán.

Halálos üresség ásitozott a világban és nyomasztó szomorúság. Lompos felhők feküdték meg az eget, földöntúli mozdulatlanságban.

Ezen az éjszakán sok-sok ilyen érthetetlen dolgon tűnődözött magában a pedellus s alig volt már jó negyed-

óra éjjelig, amikor elfújta végül a függő petróleumlámpát s fülérehúzván a takarót, elhelyezkedett keskeny fekvőhelyén.

De ezen az éjszakán nem jött álom a szemére.

Hogy, hogy nem, azok a diákok találtak eszébejutni, akik utolsó búcsút intettek egykor az Alma Mater kormos homloka felé, mikor a hadbahívogató dobot pergették volna meg. Elmentek mind-mind... Ki lóháton, ki gyalogszerrel, ki lófarkos csákóban a kongó ágyúí megett és csak a hírek szállt azontúl... Szálltak-szálltak ezek a hírek Tomasov lankáiról, Ravaruszka zöld rétjeiről, Gorlice tájairól, a Doberdó mellől s az erdélyi határhavasok csúcsairól. Mert egy sem jött vissza azok közül, akik katonadalokat fújva, virágos zászlók alatt indultak meg egykor a halál elébe... Hírük élt még egy darabig, aztán alig beszéltek róluk... Aztán az emléküket is betemette az idő...

Hány esztendeje már ennek, Istenem-Uram!

Hevert egyszerű fekvőhelyén a pedellus és az örökre elment daliás diákok emlékeivel viaskodott. Mert ismerte őket egytől-egyig és most, ezen a késő őszi éjszakán, amikor egyesegyedül ő volt élő ember a kollégium falai között, olyan meghatottság remegett rajta végig, hogy érezte: könnyek folynak össze a torkában... Hallotta még, hogy az iskolaóra élesen üti el a háromnegyedet, aztán nehezülni kezdett a szempillája... Aztán könnyűség járta át egész testében, aztán úgy tetszett föl neki, hogy félderengés leng át a szuroksötétségen s mindenminden átlátszóvá válik a fura világításban... Nem, se-hogy sem volt ez kedvére a pedellusnak, mert az álom félzsongásában vissza tudott emlékezni még, hogy újhold van éppen, égifény tehát nem világíthat odakint...

Aztán... Aztán...

A nyugtalanítón szürkülő éjszakában váratlanul verni kezdett az iskolaóra s vert-vert tizenkettőig egyfolytában. Talán aludt is már a pedellus, talán félálomban rezegtek a szempillái, nem tudni. Neki az volt legalább az érzése, hogy hallja még a tizenkettőt s annyit suttozott magában:

— Éjfél van...

Érezte, hogy az ágyban van s mégis látott mindent, ami odakint történik a félvilágos éjszakában és ebben a különös derengésben egyszerre hideg futotta végig...

Mert borzongató dolgot látott!

A városka északi vége felől, hol a temető hallgat titokzatosan, hirtelenül, mintha János bácsi, a néhai főpedellus indult volna meg az Alma Mater irányába. ... Ő volt! Ő volt!... Totyogó járással igyekezett János bácsi, a híres iskolaszolga. A temetőkertből kifordult már a Rákóczi-utra... Ugyanakkor pedig...

Ugyanakkor pedig még ijesztőbb dolgot látott a fekvőhelyén elszenderült pedellus. Mert mialatt János bácsi csaknem elérte már a kollégium főkapuját, a temetőközben kibukkant a feje a számtan és fizika rettegett professzorának. Mert csak a feje látszott ki még, amint feltűnő gyorsan haladt a temető felől, ugyancsak a kollégium irányába...

A szunyokáló pedellusnak olyan érzése volt, hogy nincs többé magánál.

Annyit látott csak, hogy János bácsi sáppadt arcával átsiklik a bezárt vaskapun s messzebről a mathézis és fizika tanára lohol a nyomában. János bácsi a közben odatotyogott a kollégium csengetyűje alá s megkapván a kö-

telet, csengetni kezdett... Fahangon csengett a régi csengő...

És abban a pillanatban, mikor a folyosókon ijesztőn hasított végig a tompa csengetés, váratlanul nagy zörgéssel fordult ki sarkaiból a vaskapu. Háromszor dördült meg egymásután a kapu, mintha buzogánnyal vágtak volna bele a régi fiúk.

Mert abban a szempillantásban katonadiákok kezdtek özönlenni befelé s elárasztották a folyosókat. És mind-mind az elsőemeleti számtan- és fizikaterem felé tódultak. Bánatra fanyalodott, különös mosollyal, mintha szívükig érintette volna őket a viszontlátással járó megindultság. Az arca hamuszínű volt valamennyinek.

Mentek nagy zajgással a fizikaterem irányába, amelyet különös félderengés árasztott el. De ilyen félderengés volt odakünn is minden-minden.

Mentek a tanterem felé... Ki földbeitatódott mantliban, ki szomorkás hetykeséggel félrebigyesztett sipkában, melynek rézgombja mellé hervadt virág volt oda-tűzve. Bizonyára egy könnyesszemű leány tűzte oda valamikor... Másoknak megesörrent a súlyoskosarú tüzérekardja, ismét mások nehéz bornyút vittek a hátukon s puskaszíj feszült a vállukon át... Akadtak köztük komoly emberek és pelyhesállú legénykék, csillagnélküli önkéntesek és tartalékos tisztek. Kissé rendetlenül jöttek és lihegve. Mintha nagy-nagy utat kellett volna megtenniök idáig...

Abban a pillanatban másodszor is fölesendült fakón a kollégiumi csengő, amelyet János bácsi, a régi főpedellus ráncigált el, jelélül annak, hogy közeledik immár a tanterem felé a tanár úr. A fiúk látták is a folyosóról, miközben ferdén vágott át a kollégium udvarán.

Most már lábujjhegyen tódultak be a tanterembe s kapkodva ültek le. Ki hová.

Fáradt csöndben hallgattak. S kínos szünet után kivetették füllel a tanár úr kopogó lépéseit, mialatt sietve igyekezett a tanteremnek. És akkor kitérült az ajtó s belépett a mathézis és fizika ijesztőnevű professzora.

Felálltak.

A professzor úr, észrevehetően támolygó járással, fölért a katedrára s végigtekintvén a szennyes és gyűrött osztályon, annyit mondott:

— Leülhetnek, az ördög hordaná el magukat!

Mert kedvenc szavajárása volt ez a professzor úrnak.

Helyet foglaltak illedelmesen. Ekkor rövid s még riadtabb szünet következett s szorongva néztek össze mindnyájan. Lehetek úgy kilencvenen. Látták, hogy rossz kedvében van a tanár úr s érezték nyomban, hogy kutya vége lesz a mai órának.

A professzor úr azalatt végzett az osztálykönyvvel, fölhajolt, elővette noteszét s így szólt:

— Az Alma Mater négyszázados ünnepe alkalmából — sajnos, megkésve némileg! — meg fogom tartani a rég elmaradt számtanórát...

S a noteszbe pillantott:

— Végh Zoltán!

Felállt erre egy vékony legényke s önkéntesi uniformisban, melyen több szakadás látszott, botra támaszkodva bicegett föl a pódiumra. A tanár úr végignézett rajta gúnyosan, mintha sejtette volna, hogy itt ugyan nem hall ma feleletet:

— Beszéljen a gömbháromszögtanról, barátom...

— A gömbháromszögtan... A gömbháromszög-

tan... — kezdte akadozva a kis önkéntes, de ott meg is állt véglegesen.

A professzor úr arcán kegyetlen mosoly rándult át:

— Barátom, hol csavargott maga a helyett, hogy az algebrával foglalkozott volna?

— Moszkva mellől jöttem, tanár úr, kérem szépen — mondta zavartan a kis Végh Zoltán s csaknem szerencsétlennek érezte magát.

— Majd adok én magának Moszkvát, az ördög hordaná el! Bemehet! Szekunda!

Végh Zoltán egy mély sóhajjal botorkált vissza a helyére, a tanár úr szeme pedig végigvillant az osztályon s egy idősebb katonán állapodott meg, akinek gallérján két aranyesillag fénylett tompán:

— Miskolczi Simon János úr!

Az „úr“ szót gúnyosan ejtette ki a tanár úr.

Miskolczi Simon János felállt a padban, de nem ment ki a pódiumra. A helyett így kezdte olyan hangon, mint akinek minden mindegy már:

— Mély sajnálattal vagyok kénytelen bejelenteni a tanár úrnak, hogy nem készültem, mivelhogy nem értem rá. Századparancsnoki minőségemben tudniillik...

A tanár úr kegyetlen örömmel szakította félbe.

— Nem készült? Köszönöm, Miskolczi Simon János úr! Biztosan elekiós-verset fabrikált most is, az algebrára pedig füttyölt... Majd adok én magának versírást!

— De tanár úr...

— Csak semmi konfidencia! — kiáltott fel a mathézis és fizika professzora. S hozzátette még:

— Ezért az indolens viselkedésért most nullát írok be magának, Miskolczi Simon János úr, az ördög hordaná

el! A nulla pedig köztudomás szerint egyenértékű négy darab súlyos szekundával . . .

Az árva költő leült, magábafojtva a szót, a tanár úr pedig az ablak mentén elhúzódó padsor felé intett a szemével:

— Novák Ernő úr!

Fölemelkedett erre a padból egy már valamivel idősebb, szőke katona, álmodozó szemmel s kissé bizonytalanul indult meg kifelé. Ahogy megállt volna a pódiumon, merengő feje oldalt billent némileg. Halvány volt, igen halvány. A tanár úr pedig ránézett sárga-fehéres szemeivel:

— Folytassa, Novák úr!

Szegény Novák Ernő hegedűművész bátortalanul kérdezte:

— Mit folytassak, tanár úr, kérem szépen?

— Mit? — horkant fel a professzor úr. — A gömbháromszögtanból feladott részt folytassa, Novák úr!

Iszonyú gúny volt minden szava.

— Tanár úr, kérem szépen, — kezdte kérélen Novák Ernő — nem tudtam megtanulni a leckét . . .

— Nem tudta megtanulni? — csattant föl a tanár úr — talán bizony most is muzsikálgatott, e helyett, hogy az algebrát vette volna elő . . . Mi?

Novák Ernő ügyefogyottan igyekezett mentegetőzni:

— Bocsásson meg, tanár úr, de nagyon messziről jöttem . . .

— Persze, már megint elcsavargott valamerre — pattant föl idegesen a számtan és fizika professzora. — Ugyan honnét jött már megint, hadd hallom!

— Odessza határából — volt a szomorú válasz.

Nagy csend következett mostan. És e nagy csöndön át hallani lehetett, amint az iskolaóra különös-tompán veri el a háromnegyedet. A tanár úr kissé figyelmesebben

nézett körül a borzongató csöndben s váratlanul mintha leesett volna a hangja:

— Dehát hol kószáltak el maguk, barátaim, az ördög hordaná el magukat?

Nagy hallgatás volt először a válasz. De ekkor a leg-hátulsó padban felállt egy barnapiros arcú, daliás 34-es zászlós: Soltész Tamás. Vígkedvű legénynek ismerték mindenkor, most azonban remegett a hangja:

— Én a cizna-baligródi mű-út mellől jöttem vissza... Mert egytől-egyig elestünk, tanár úr. Hazánk szörnyű védelmében...

Erre a nyílt hangra felzúgtak mindenfelől. De olyan furesán és olyan rekedten:

— A Macsvából jöttem, tanár úr...

— A Rokitnói-mocsarak közül siettem idáig -- magyarázott egy másik fiatal legény. Talán Űszögh Lajos.

Egy harmadik azt ismételte szünetlenül:

— A Hétközség fensíkján temetett be a gránát, tanár úr... A Hétközség fensíkján temetett be a gránát, tanár úr...

A mathézis és fizika kérlelhetetlen professzora esöndet intett s egyszerre fölesuklott:

— Barátaim, az ördög hordaná el magukat, hát mért nem mondták ezt már előbb nekem?

És a tanár úr, aki szórakozottságában csak ekkor riadt reá, hogy golyóktól szétvert mantlikban, lyukas katonabakancsokban, szennyes blúzokban vannak a fiúk egytől-egyig, másodszor is felesuklott:

— Értem, barátim, értem... Az ok, amiért nem tanulták meg a leckéjüket, valóban figyelemreméltó s ezekből nem írom be Novák Ernő úrnak az áthúzott nülát, amelyet pedig be szándékoztam írni és amely hét da-

rab szekundával egyenértékű. Ugyszintén törölni fogom a már előbb bejegyzett nullát és szekundát is... De hogy erre nem figyelemeztek előbb, barátim, az ördög hordaná el magukat!

A legutolsó padban még mindig állt a hetyke Soltész Tamás, mintha valami mondanivalója lett volna. A közben pedig szomorkásan, csaknem ijesztően mosolygott maga elé. A professzor úr ráemelte halovány tekintetét:

— No mi az, Soltész úr?

— Tanár úr, kérem, — kezdte a kassai zászlós — most volt az Alma Mater nagy ünnepe és mirőlunk senki-senki nem emlékezett meg!...

Zsibbadt csend következett újból. A tanár úr tenyerébe csüggesztette a homlokát, később annyit mondott:

— Minálunk nem számítanak a holtak, megtanulhatták volna már, barátim!

Abban a pillanatban kakasszó hallatszott a Héceze felől. Abban a pillanatban egyet ütött odakint az óra s ugyanakkor esengetni kezdett János bácsi, a főpedellus. A csengőszó tompán, rekedten szaladt végig a folyosókon.

És amint kukorított volna a kakas, a fiúk látták, hogy a tanár úrnak hamuszínűre válik az arca s a tanár úr látta, hogy a fiúk színe is megfakul. S egyszerre nyugtalanzkodva indultak meg kifelé: elől a halott professzor, utána a halott diákok.

Türelmetlenek voltak és kapkodni kezdtek, mert idejük lejárt... A tanár úr még oda is szólt nekik:

— Legközelebbi alkalomra jobban készüljenek el, az ördög hordaná el magukat!

Már a hosszú-hosszú folyosón siettek végig, egymást előzve és egymást taszigálva. Nagyon nyughatatlanoknak látszottak... Néhány pillanattal azután megdörgött a

főkapu, mintha valami Láthatatlan Kéz vágta volna be utánok iszonyú erővel... És ha valaki nem alszik ebben a másodpercben, hanem utánok néz az ablakból, okvetlenül látta volna, hogy egyes diákok a Beszkidek irányába suhannak el szélesebben, egyesek délnyugat felé mennek, Tirol havasainak, szinte a föld felett libegve már, egyesek pedig abba az irányba kezdtek elveszni az egyre hanyatló félderengésben, merre az erdélyi határhágóknak kellett szunnyadniok valahol. Egyre halványodtak lenge alakjaik s egyre foszladoztak szét a semmibe...

A mathézis és fizika szörnyű hírű professzora akkor már a temetőközön sietett el aprózott járásával, mögötte János főpedellus... A temető előtti fordulónál váratlanul elvesztek és akkor sűrű éjszakába zuhant a világ...

S iszonyatos lett a csönd...

... Ebben a csöndben megmozdult szegényes vackán az elszunyókált kollégiumi szolga, aki elalvása előtt a világban elhullt diákok emlékeivel viaskodott. Megmozdult, felült, megdörzsölte a szemét s egész testében remegve, ennyit suttogott:

— Csak nem ők jártak itten?...

Kapkodva öltözött fel, mert észvesztőn dobogott a szíve. Majd kilépett az ajtón, odakint, az udvaron megállt s belefülelt a csöndbe.

Kriptai hallgatás neszelt az éjszakában.

A Bodrog loccsanás nélkül sietett a Tisza felé, halott volt a világ, aludt a város. Lompos felhők nyomták a mennyboltot, mindössze keleten, túl-túl a Bodrogtörvényében, hasadt meg egy felhő s ezen a résen át egyetlen bágyadt csillag hunyorgott rá a kollégium barna, várszerű tömegére.

Erőtlenül és sokáig.

MEG KÉN HÁZASODNI

Hát bizony, meg kellett volna házasodni, miután végső ideje volt éppen. Érezte ezt Csopak Jóska veterán segédjegyző is, miután betöltötte harminckilencedik esztendejét. S egyre sűrűbben sóhajtott fel:

— Teremtésit, de elvénültem!

Csakhogy nekivágni egy házasságnak: meggondolandó dolog mindenképpen. Ezt tette a segédjegyző is, pontosan másfél-évtized óta, de bármint törte is az eszét, mindig arra az egyre lyukadt ki, hogy hatvanhat korona s nyolevankét fillér havi összjövedelemre bajos családot alapítani.

Azazhogy a havi bevétel körül is bajok voltak az utóbbi időben.

Csopak Jóska ugyanis — eltérően a haza egyéb szolid segédjegyzőitől — némi adósságokba keverte magát. A Hangya-szövetkezetben ugyanis valami tizenkétkoronás tartozás nyomta, nem is említvén a szállásadó-gazdaszonyának, mármint Terka néninek járó nyole forintot, amelyet szintén nem egyenlített ki. A dolog bántotta is eléggé az öreget, deha nem emelte a fizetést a kormány . . .

Legutóbb mindazáltal úgy alakultak a körülmények, hogy reménykedni próbált Csopak Jóska . . . A napokban elejtette előtte az egyik barancsi korosabb nemesasszony, hogy a Barancson lakó egy bizonyos hajadon, névszerint

Franciska, hajlandó lenne férjhezmenni, ha akadna megfelelő kérője.

— Van valamije annak a leányzónak, Mili néni? — érdeklődött a segédjegyző.

Mili néni nagy elégtétellel bólogatott:

— Van, fiam ... Mert igaz ugyan, hogy elmúlt harmincegy esztendő, meglett férfi azonban úgyse választ fiatalabbat. Van azonfelül három láda fehérneműje, bútorvételre külön ezer korona s ráadásul vagy száz forint költőpénze ...

Csopak Jóskának felesillant a szeme:

— S mit gondol, Mili néni, eljönne hozzám az a tisztes hajadon?

Mili néni komoly maradt:

— Miért ne, fiam? Csak nekivágni a fejszével!

Csopak Jóskának ez is elegendő volt:

— Köszönöm szépen, Mili néni. Jövő vasárnap Barancson leszek: a többit bízva rám!

Ilyen előzmények után esett, hogy az 1914-es esztendő egyik májusvégi vasárnapjának kora-reggelén kicinosította magát a segédjegyző. Mindenekelőtt spárgára kötötte ki a bajuszát, a nadrágot már előzően kivasalta Terka néni, boxcipőjét viszont sajátkezűleg vikszolta ki, hogy glanceolt. Maradék pénzből mellényzsebébe csúsztatott öt korona s negyven fillért, vette a gácsérfarkú zöldkalapját, fogta sétapálcaját s akkor kettőt köhintvén, odaszólt Terka néninek a konyhába:

— Hallja-e, Terka néni, azt hiszem én, feleség lesz a vége ennek a mai kirándulásnak!

Terka néni újjongva csapta össze a két kezét:

— Hova tetszik indulni a segéd úrnak?

— Barancsra, Terka néni, Barancsra. Ott lakik a jövendőbelim . . .

— Oszt szépecske-e?

Csopak Jóska ismét köhintett, úgy a markába:

— Az is lehetséges. A hangsúly mindazáltal azon van, hogy lesz mit aprítani a tejbe . . . Adjék már egy georgia-virágot, hadd tűzöm a gomblyukamba!

Megkapta a virágot, betűzte a gomblyukába s mielőtt nekivágott volna a hétkilométeres távolságnak, annak rendje szerint kezét fogott Terka néniel és köszönt:

— Isten vele, anyus és gyöngyharmat!

— Sok szerencsét kívánok a segéd úrnak — énekelt vissza Terka néni. — Csak oszt tesszen tartózkodni az ivástól!

— Azt bízva rám! — vágott vissza Csopak Jóska. S ezúttal már némi gög is érzett a hangjában.

Mert közismert piják volt az öreg. És ha becsiccsentett egyszor, rabiátus lett az italtól. Ezek a részletek azonban nem tartoznak ide ezúttal.

A felvégnék indult Csopak Jóska s nekivágott. Neki-vágott a leMBERGI országútnak.

Ez az út dombnak hajlik föl Tavarna községnél, aztán jön az Ugró-malom, ahonnan szinte kézzel lehet utána nyúlni Barancsra: olyan közel látszik. Ez igaz! Ámde az is igaz, hogy Tavarna szélében kocsma áll az árkon túl, ezzel a fölírással:

„Hó, megállj:

Itt a jó bor, itt igyál!”

Ne vágjunk azonban az események elé . . . Hisz sor kerül úgy is arra az útmenti kocsmára.

Akkorára háta megett hagyván faluját Csopak Jóska, ugyancsak loholt Tavarna irányába olyanképpen, hogy egyik vékony lábaszárát serényen rakta ki a másik vékony lábaszára elé... Meg volt elégedve önmagával meg eddigi értesüléseivel. Mertha igaz, hogy a leendő hitvesnek száz forint erejű költeni való pénze van, (már pedig van!) abban az esetben a fiatal menyecske gyöngéd gavallériájából kiegyenlít minden vacok tartozást, ami rúghat ezidőszerint tizenöt hervadt forintra... Summa-summárum!

S Csopak Jóska elgondolkozott, hangosan:

— Ha egyszer a feleségem lesz, első férfiás beismerésemre kiguberálja ezt a nyavalya összeget... Szavamra!

S a vénülő segédjegyző szíve táján melengető érzés zsongott fel, kapcsolatban a tizenöt forinttal. S a jövőt szerette volna kihámozni maga elé.

Hát az a jövő szépnek ígérkezett mindenképpen!

Lesz vagy tizenkét gyereke: nyole fiú, négy leány. Mert a szaporodás hazafias kötelessége minden magyarnak... És mert nyole katonát fog adni a Legfelsőbb Hadúrnak, I. Ferenc József legmagasabb kitüntetésben részesíti majd minden biztonnyal. Remélni lehet, hogy akkorára — királyi közbelépés folytán — vezetőjegyzőnek választják meg valami eldugott faluba, (Hotykára vagy Bistére) s meleg augusztusi alkonyatokon, ha végzett már az irodai penzummal, bojtos házispkájában ki fog ülni majd a flegóriába, hosszúszerű pipára gyujt rá s méla merengéssel fog eltűnődni olyankor a füst karikáin...

S hangosan talált elgondolkozni másodszor is.

— Vezett jó dolgom lesz, a teremtésit!

Mindez lehetséges... Ámde azalatt sebesen közeledett

feléje Tavarna falu, a falu szegélyén pedig ott bóbiskolt a „Hó, megállj“-csárda, melynek lámpájában ecet szokott pislogni esténként.

Az a kocsma volt a végzete Csopaknak... Ám tart-suk meg a rendet!

Lehetett még negyedóra járásnyira a községtől, amikor arra gondolt a segédjegyző, hogy egy kortyintásra benéz abba a kocsmába. Annál inkább, mert úgymint jókor indult el hazuról, féltizenkettő előtt pedig nem illik úri-házhoz állítani be idegennek. Ez faktum! Lettek volna ugyan ellenérvei is az öregnek, ezeket azonban jóelőre elcsitította magában. S így történt, hogy negyedóra múlva befordult a csárda udvarára, egyenest neki az ivónak s hangosan köszönt rá a csaplárosra:

— Jóreggelt, Gutman tata! Hogy vagyunk, hogy vagyunk?

Az apró zsidó felbóbiskolt a pult mögül:

— Hát csak csöndeskén, kérem alássan... Parancsol valamit, segéd úr?

Csopak Jóska meghajtotta magát, előzékenykedve:

— Kérnék egy pohárral abból a keserűből... Kis töröttborsot is hintsen rá!

S szólván, elindult a kecskelábú asztal felé s ott leült, a kezeit dörzsölgetve.

Gutman tata hozta már a keserűt, úszkáló töröttborsal a tetejében. A vénülő vice mosolyogva öntötte magába a poharat egyetlen lendülettel, megborzongott utána, majd komoly elismeréssel emelte szemét a kocsmárosra:

— Becsületemre, jót tesz a gyomornak, különösen a délelőtti órákban. Úgy érzi az ember, mintha szalmaszállal kotorásznának a fülibe... Ez pedig azért van, tata s

ezt jól jegyezze meg magának, mert ándung tapasztalható az italban . . .

Egészen föllelkesült az első pohártól.

Mire a negyedik poharat lendítette volna magába, már a főszolgabíró t szidta, miként a bokrot:

— Magának elárulhatom, Gutman tata, miért vagyok én az útjába annyira ennek a félművelt alaknak . . . Mivel merészebb névaláhúzásom van, mint neki. Először abban a tévhitben éltem, hogy az aláírásom miatt piszkál annyit, szerencsére rájöttem, hogy az aláhúzásom van annyira a begyibe . . .

A kis zsidó odafigyelt, de nem szólt semmit. Csopak Jóska tűzbejött:

— Azt mondta nekem a multiba is: „no, Csopak, szuperál-e még a fantázia?“ Tudja-e, kedves Gutman, mi lesz mindennek a vége? Egyszer odavágom neki: „három lépés distanc!“ Odavágom én, ha felfordul is tőle ez a begyulladt világ!

— Hát persze, persze — dünnyögte bizonytalanul a csapláros, miközben sűrűn vakargatta a szakállát.

A főszolgabíró természetesen körömfeketényit nem törődött Csopakkal, az azonban való, hogy a Csopak aláírása tünemény volt magában is. Hát még az aláhúzás, melynek végső vonalhúzása keresztülmázolta az egész nevét! Tavalyelőtt három egész délutánjába került Csopaknak, amíg összefabrikálta azt a manuskriptumot.

Eszébevillant a közben, hogy Baraneson minden föltevés szerint várják Franciskáék, mert Mili néni biztosan besúgta már a legszükségesebbeket. Darab ideig bántotta a dolog, de nyomban utána két üveg sört rendelt s felhörpöntén az első félflasszóval, mély borúval dünnyögni

kezdte maga elé a nyugtalanító dalt, melynek azonban csak a két első sora jutott eszébe:

*Amoda gyűnnek lovasok,
Feketélnek, mint a sasok...*

Itt abbahagyta. Volt pedig ekkor csaknem ebédidő.

Délutáni négy körül már borozott Csopak a kecskelábú asztalnál s csaknem megfoghatatlan maradt, hogy idegen ember — egy tót drótost kivéve — alig mutatkozott az ivóban. Oka lehetett ennek az is, hogy épp e napon búcsú volt Kazsuban vagy hol...

Hat óra is múltatott, mikor a koresmárosra emelte a szemét Csopak:

— Mondja csak, Gutman tata, nincs magának eladó-jánya?

— Nincs, kérem alássan — rebbent fel az apró ember.

— Azért kérdeztem csak, — folytatta magyarázó hangon — mertha vóna, feleségül venném... Minek ahhoz Barancsra menni? Igaz?

És — hokk! — csuklott hozzá, miközben savanyamosoly ült ki a bajusza sarkába:

— Gutman Mór, mint após... Grandiózus!

Este nyolekor szódát is kért a bor mellé. Éjfélkor ott ült még a kocsmában. Félnégy körül virradni kezdett, amire ő is feltápáskodott az asztaltól:

— Tatus... Írja csak a tartozást a többi mellé, a mestergerandára... De krrrrétával!

A kocsmáros, a háta megett, egyet legyintett fáradtan.

Mire a nap kibukkant volna a tavarnai hegyvonulat fölött, a segédjegyző nagy léleknyugalomban igyekezett hazafelé az országúton. Valami juthatott az eszébe, mert feldünnögött:

— Majd házasodok jövőre...

Erre lecsillapult végleg. S ugyanakkor lihegve kezdett fújtatni a zehernyei kapaszkodónak.

AZ ÜRES ISKOLA

Egy idő óta — úgy rémlik — meg-meglegyint szárnyával az öregkor... Mert kétségbeesve próbálok kutatgatni ifjúságom nyomai után. Emlékek szoritják össze a szívemet, mivel megint a régi iskolára találtam reagondolni.

Hol vagy, ifjúkorom? S mivé lettél, régi iskolám, ahol ijedten figyelgettem régi tanítómra, mikor a fejem alig látszott még ki a padból?

Hetek óta varázslat tart fogva: nem tudok szabaddulni a régi iskolától, amely üresen áll esztendők óta. Halálos üresen, miután elhagyta minden tanulója.

És hol van a tanító úr, aki hazafias alapon állt és tanított persze? A tanító úrnak szokása volt, hogy délutánonkint előszedvén az ütenypálcát, rákoppantott vele az első padra:

— Gyerekek, figyelem! El fogunk énekelni egy dalt, amelytől üdébb lesz a lelkünk...

Magasraemelte az ütenypálcát, utána lecsapott a karjával és mi felvisítottunk mind-mind, akár a tátogó fecskefiókák:

*Este van már, késő este,
Pásztortüzek égnek messze,*

*Messze tájon, más határon,
Az alföldi rónaságon...*

S vittük az együgyű és szívfájdító dalocskát, hogy szántóvető emberek fölfigyeltek rá a mátyásházi hegyoldal alól. Délutáni négy óra körül szürkület kezdődött s a radványi sűrű erdők széléből pásztortüzek reszkető fénye kezdett csillogni a vén iskola felé, lankadatlanul. És ha vége lett a dalnak, Bacsik Mihály zsellér a pásztortüzek felé nézett el sokáig s némi bosszankadással suttogetta maga elé:

— Ott pirítanak szalonnát Fityeráék... Bitang zsiványok!

Hány esztendeje már ennek, Teremtőm!?

Nyolcéveske nem voltam még akkor: ma obsitos katoná vagyok. És mi lett a régi iskolával?

Az iskola ott áll most is a falu fölötti dombon. Egyesegyedül áll ott, egész üresen s esztendőnk óta minden jótételek elkerüli messziről, mert — különösen késő esteken — kísértetek járnak benne lábujjhegyen, az elhagyott tanteremben. Áll az iskola a domboldalon árván, oldaláról ijesztő sebesen hull a vakolat, hull tetejéről a zsindegy s csak elvétve roppan valami a padláson.

Én Istenem!... Én Istenem!

Öreg volt már a tanító úr, mikor egy ködökbefulladt ősön idegen katonák ereszkedtek alá a hegyekből s a tanterem faláról letépték a Himnusz odafüggesztett dallamát s az udvar sarkába dobták ki. És a tanító úr megértvén, hogy a falura és az iskolai tanteremre nem terjed ki többé a magyar királyi kormány hatalmi köre, vette a kalapját, felhúzta ócska gérokját és míg keveske málháját Sándor György elcsapott kisbíró cipelte utána, a sze-

gény öreg megindult gyalogszerrel a sáros országúton. A falun kívül megállt egyszer, visszafordult s utoljára intett búcsút a templomtorony felé. Tovább botorkált aztán, bizonytalanul rakosgatván egymás elé ösztövérláb-szárait. A hátában pedig fel-felsőhajtott Sándor György ex-kisbíró, akit szó nélkül lódítottak ki állásából az új hatósági közegek... Ment-ment a tanító úr az országút sarában, tétován, mígnem eltűnt a világban. Hajlott alakját elnyelte a messzeség meg az őszi köd, amely napok óta leselkedett a mezőkön.

Senki sem látta azóta a tanító urat, az iskola pedig visszamaradt védtelenül.

Ember oda többé nem tette be a lábát... Mert néhány hónap múlva az alvégen új iskolát emeltek az új urak, cseréptetővel s azóta idegen dalok verődnek ki délutánonként az új iskola ablakain. Sándor György állásnélküli volt kisbíró régesrég visszatért az új országhatárról egyesegyedül, miután búcsúzóul kezét fogott vele a tanító úr. Azóta szívében keserűséggel, szemébe-húzott kalappal jár-kél a faluban, nyughatatlanul. És persze pozíció nélkül is, ami miatt málét kénytelen enni rendes körülmények között.

Az iskola pedig gazdátlanul maradt.

Áll az iskola a dombtetőn, esztendőök óta magánosan és elhagyatva s messziről elkerüli minden keresztény lélek. Mert kísérteti híre van mindenfelé...

De lehet-é csodálkozni rajta?

Környékét laboda és gaz verte föl. Hull-hull a vakolata, hull-hull tetejéről a zindely s lakója nem akad. De ugyan kinek lenne kedve és bátorsága beköltözni egy olyan házba, amely körül holtlelkek settengenek hajnalig? Ezek a kísértetek szétrebbenek ugyan első kakas-szóra, de a

temető széléből sokáig nézegetnek még visszafelé, miközben a hold irányába tartják meggyötört arcaikat...

Esztendők óta sivító csönd tanyáz az iskola környékén, a halott magányban s még szörnyűbb esend hallgat odabent, a régi-régi tanteremben.

Hisz minden úgy maradt benne, ahogy otthagyta a tanító úr, amikor mennie kellett szegénynek. Elkeseredve, búcsúszó nélkül. Csak Sándor elesapott kisbíró kísérete el az új országhatárig, melyet a falu alatt húztak meg. És a közben olyanokat sóhajtozott feneketlen fájdalmában, hogy szinte hörgött.

Halott a tanterem ... Halott.

A kopott szekrény tetején ott porosodik a kicsiny földgömb, amelyen esztendők óta kifakultak nagy hegyek, folyamok, tengerek és határok. (Én Istenem, eltűntek rajta Magyarország határai is!) Poros a földgömb, porosak a padok, melyek fölé hajolva az *i* betűt próbálgattuk leírni valamikor kúrta és gyöngye ujjainkkal. A portól ellepett asztalon ott hever a tanító úr hangvillája, melyet ha az asztal sarkához koccantott s utána megadta az alaphangot, nagy megilletődéssel volt szokása figyelmeztetnie bennünket:

— Fiaim, fújjuk el a dalt, mely hazánk szenvedéseire emlékeztet!

S lendítvén a két karjával, belevágtunk valamenyenien ki cérnavékonyan, ki morgó-mélyen:

*Ezer esztendeje annak,
Hogy a magyarok itt laknak,
Most akarják, most akarják
Kiírtani,*

*De az Isten, a jó Isten
Nem engedí!*

Szállt-szállt az ezeréves fájdalom együgyű panasz-dala s amikor elhalt volna utolsó foszlánya is, a tanító úr elhalkult hangon, könnyeivel küszködve figyelmeztetett mindnyájunkat, apró embereket:

— Ne feledjétek el soha, fiaim, hogy nincs árvább nép és nincs árvább nyelv a magyarnál!

Régen volt, régen... Ma üres a tanterem. A fekete-tábla portól ellepve, hamuszínben áll a sarokban s a mesztergerendában szakadatlanul zenél a szű...

Fél-emberöltő óta minden jólélek elkerüli a rosszhírű épületet. De lehet-é esodálkozni rajta?

Hisz októberi alkonyatokon, ha a Beszkidek felől feljajgat a szél s a kassai hegyek felől vérszín mutatja a lebukott nap útját, különös fény lobban fel az iskola nyugatnak hajló három ablakában. Mintha világot gyujtogatnának odabent a régen elment tanítványok. A hegyek iránt kialudt már a leesett nap útjának véres színe, de a három ablakon belül egyre rémítget a kísérteti vörösség, hogy megborzong tőle, aki alulról, a domb lába alól föl mer pillantani olyankor. Mert a domb alatt szunnyad a falu s vénasszonyok, ha látják azt a fényt a három ablakban, fogvacogva vetnek magukra keresztet:

— Istenünk-Atyánk, mentsd meg száználmas lelkeinket!

A különös fény pedig nem múlik, nem múlik a három ablakból első kakas-szóig, mivel minden éjszakán mozgalmas élet van a régi iskolában s az éjjeli bakter rémülten szokott figyelgetni abba az irányba a templom felől.

A temetőből az elhagyott tanteremnek indulnak meg olyankor a régenholt tanítványok.

Ott baktat a temető felől lábujjhegyen a negyvenöt éve elpihent Hrivnyák Mihály, látni elmenőben Magyar Gábort, a keszeg Zelvay Zsigát, amint kókadtt fejjel tankönyveiket szorongatják a hónaljuk alatt. Ott jön totyogva a vén Boldizsár János is, amint kis unokáját vezet a kezénél... Jönnek seregestül a halott növendékek. A Kilátódomb felől váratlanul felbukkan az öreg tanító úr is, kezében nádpálcával, két lapockáján fényesre feszül az emlékezet-előtti zsakett s méltóságos tartásban indul meg a tanteremnek. Közel van hozzá a templom, ott hasalगत gubáján a bakter s riadtan fülelve hallja, amint nádpálcájával az első pad lapjára koppant a tanító úr s érzékenykedve szól:

— Fiaim, egy hazafias éneket!

S néhány szünettel reá erőtlenül és csüggeteg szomorúan verődik ki a tanterem ablakából:

*A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely...*

Lehet, hogy csak elszunyókált a bakter a templom ajtaja előtti kőlapon s álmában látott és hallott mindent. Bizonyos mindazáltal, hogy első kakas-szónál nyugtalanul kapja föl a fejét Guba Gergely éjszakai esősz. Mert aludt, a helyett, hogy vigyázott volna...

Reggelre tovább áll az iskola a dombon. Áll és körötte halálos a hallgatás.

Ülök idehaza egyesegyedül, nagy nyughatatlanság-

ban. Hetek óta valami varázslat tart fogva s egyre a vén iskolát látom magam előtt. Irtóztató magányában.

Talán minden vakolat lehullott már a faláról, talán minden zsindeley leesett már csupasz tetőbordázatáról, a mestergerendában talán minden munkáját elvégezte már a szű. Közel talán az időpont, amikor egyet roppan az iskola, nagy reccsenés hallatszik, magas por támad s elszállván a porkupola, semmit sem látni többé az iskolából. Csak a csend hallgat közeli és távoli környéken.

... Istenem-Uram, könyörülj rajtam!

— Vége. —

TARTALOM

	Oldal
Megyek az apámmal	1
Az iskolakerülő	11
Messzi tűz látszik	20
Korpa	29
Közy haját növeszt	38
Leány az alkonyatban	47
Nagy céció Újhelyben	56
Bontják a tetőt	65
Nagy idők tanuja	74
Fut a nyúl	82
Szopkó Mihály jóllakik	91
A danekai leány	101
Harangszó Volhíniában	112
Áll a malom	121
Két frontharcos	130
Takarodó	139
Érzékeny találkozás	149
Panama	159
Levél hazulról	168
Egy sóhivatalt kukac naplója	177
Az utolsó lovas	185
Késő-esti vendég	193
Különös eset Sztupák szerkesztővel	201
Hé, zsandárok!	210
Éjfél a kollégiumban	219
Meg kén házasodni	229
Az üres iskola	237